

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞ
SÜRECİ VE TALİBAN'IN 20 YIL SONRA TEKRAR İKTİDARA GELİŞİNİN
YAZILI BASINDA TEMSİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Muhammad Khalid TAHİRY

KOCAELİ 2023

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BÖLÜMÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞ
SÜRECİ VE TALİBAN'IN 20 YIL SONRA TEKRAR İKTİDARA GELİŞİNİN
YAZILI BASINDA TEMSİLİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Muhammad Khalid TAHİRİ

Doç. Dr. Aysel ÇETİNKAYA

KOCAELİ 2023

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞ
SÜRECİ VE TALİBAN'IN 20 YIL SONRA TEKRAR İKTİDARA GELİŞİNİN
YAZILI BASINDA TEMSİLİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Muhammad Khalid Tahiry

Tezin Kabul edildiği Enstitü yönetim kurulu Karar ve No: 01.02.2023/5

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Aysel ÇETİNKAYA

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Göktürk YILDIZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Duygu DUMANLI KÜRKÇÜ

KOCAELİ 2023

ÖNSÖZ

Çalışmanın evreni Afganistan olduğu için veri toplama, bilgileri Türkçe'ye tercüme vb. gibi diğer süreçler çok zorlu olarak geçti. Özellikle tez yazım sürecimde Afganistann'da olmam ve Taliban'ın yönetime gelmesi ile birlikte tez yazım sürecim çok daha da zorlaştı. Bu süreç içerisinde her zaman beni destekleyen Yüksek Lisans Tez Danışmanım Doç. Dr. Aysel Çetinkaya'ya teşekkür ederim.

Afganistan'daki yaşantım Taliban'ın yönetime gelmesi ile birlikte çok zora düşmüş olsam da bu süreç içerisinde manevi olarak her zaman desteğini sürdüren sevgili Nişanlıma şükranlarımı sunar ve bu tez çalışmamı ailem başta olmak üzere Nişanlıma armağan ediyorum.

Muhammad Khalid Tahiry

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AFGANİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ VE TARİHSEL SÜREÇTE ABD VE AFGANİSTAN İLİŞKİLERİ.....	6
1.1. Afganistan'ın Jeopolitik Konumu ve ABD	6
1.2. Tarihsel Sürec Bağlamında ABD ve Afganistan İlişkisi	9
1.3. Afganistan'ın İç Savaşına Genel Bir Bakış	12
1.4. 11 Eylül 2001 Olayları ve ABD'nin Afganistan Müdahalesi	15
1.5. ABD'nin Afganistan Müdahalesinin Hukuki Dayanağı	19
1.6. Boon Anlaşması ve Yeni Devletin İnşası	21
1.7. Afganistan Yeni Devleti ile ABD İlişkisi	25
1.8. Taliban Kimdir? Taliban'ın Kısa Tarihi	29
1.9. Taliban ve ABD İlişkisi	36
1.9.1. ABD ve Taliban DOHA Barış Anlaşması	38
1.9.2. ABD Gözetimii Altında Afganlar Arası Barış Görüşmelerinin Başlanması	42
1.9.3. ABD ve Müttefiklerinin Afganistan'dan Çekilmeleri	46
1.9.4. Taliban'ın 20 Yılın Ardından İktidara Gelişi	47
1.9.5. Taliban'ın Yönetimi Ele Geçirdikten Sonra Yayınladıkları Uygulamalar ...	50

İKİNCİ BÖLÜM

2. SAVAŞ VE ÇATIŞMA HABERCİLİĞİ	55
2.1. Haber Kavramı	55
2.2. Haber Değeri	57

2.3.	Haberin Nitelikleri	59
2.4.	Savaş ve Çatışma Haberciliği.....	62
2.5.	Savaş Gazeteciliğinin Tarihçesi	64
2.6.	Barış Gazeteciliği	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞ SÜRECİ VE TALİBAN'IN 20 YIL SONRA TEKRAR İKTİDARA GELİŞİNİN, ABD, AFGANİSTAN VE TÜRKİYE'NİN YAZILI BASININDA TEMSİLİ.....	69
3.1.	Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı.....	69
3.2.	Araştırmanın Amacı	71
3.3.	Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	73
3.4.	Araştırmanın Bulguları ve Analizi	74
SONUÇ		87
KAYNAKÇA		94
ÖZGEÇMİŞ		105

ÖZET

Afganistan sahip olduğu jeopolitik konumu ve Orta Asya'nın önemi nedeniyle geçmişten günümüze kadar bir çok büyük devletlerin istilasına uğramıştır. Afganistan'ın zengin yer altı ve yer üstü kaynaklara sahip olması ve Orta Asya'yı Güney Asya'ya, Çin'i Ortadoğu'ya bağlayan jeopolitik konumu, geçmişte büyük imparatorlukların, son asırda Britanya Kralığı ve Çarlık Rusya'nın, sonrasında SSCB ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra, Çin ve komşu ülkelerin, Afganistan üzerinde sürekli mücadele etmelerine neden olmuştur. Afganistan 20. yüzyılda olduğu gibi 21. yüzyılda da huzur ve istikrara kavuşamamıştır.

Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın 20 yıl sonra tekrar iktidara gelişinin basına yansımaları incelenmiştir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri'nin Ağustos ayı itibarıyla tahliyelerine hız vermesi ve Taliban'ın da Afganistan topraklarını ele geçirme sürecinin yaşandığı 03- Ağustos – 01 Eylül 2021 tarihleri arasında ABD'nin Afganistan'dan çekilişi ve Taliban'ın iktidara gelişinin basına yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda ABD'de en fazla tirajı olan dört gazeteden biri olan The Washinton Post Gazetesi, Türkiye'den Hürriyet gazetesi, Afganistan'da yayın yapan Hasht e Subh ve Etilaatroz gazetelerinin websiteleri üzerinden arşiv taraması yapılarak, haberlerin içerik analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara gelişine ABD ve Türkiye basınının oldukça önem verdiği, buna karşın Afganistan basınının konuya yeterince ilgi göstermediği saptanmıştır. Afganistan'daki basın çalışanlarının ülkeden tahliye edilmiş olması ve/veya kendi imkanları ile komşu ülkelere sığınmış olmaları nedeniyle ilgili tarihler arasında Afganistan'da çok fazla haber yayınlanamamıştır. Hürriyet gazetesinde bu süreç içerisinde toplam 562 (%54), The Washinton Post gazetesinde 293 (%28), Hasht e Subh gazetesinde (8 AM) 101 (%10) ve Etilaatroz gazetesinde ise 83 (%8) haberin yer aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ABD'nin geri çekilmesi, Taliban, Afganistan, Doha Anlaşması, Savaş, Tahliye Süreci, Taliban'ın İktidara Gelişi, Cumhuriyetin Devrilmesi.

ABSTRACT

Due to its strategic location and importance in Central Asia, Afghanistan has been invaded by many great powers throughout history. Its rich underground and aboveground resources and its geopolitical position linking Central Asia to South Asia and China to the Middle East have caused constant struggles for control over Afghanistan by major empires in the past, such as the British Empire and the Russian Empire, as well as the Soviet Union and the United States in recent times, along with China and neighboring countries. Afghanistan has not been able to achieve peace and stability in the 21st century, just as it was unable to do so in the 20th century.

This study examines the media coverage of the United States' withdrawal process from Afghanistan and the Taliban's return to power after 20 years. Within this scope, the acceleration of the United States' evacuations as of August and the Taliban's process of taking over Afghanistan between August 3 and September 1, 2021, were analyzed in terms of their media coverage. An analysis has been conducted on the content of four newspapers with the highest circulation in the United States, The Washington Post, Hürriyet newspaper from Turkey, and Hasht e Subh and Etilaatroz newspapers published in Afghanistan, by conducting an archive search through their websites.

As a result of the research, it has been found that the withdrawal of the United States from Afghanistan and the rise of the Taliban to power received significant attention from the US and Turkish press, while the Afghan press did not show enough interest in the issue. Due to the evacuation of press workers from Afghanistan or their seeking refuge in neighboring countries, there has been a significant decrease in news coverage from Afghanistan during the specified dates. It has been determined that Hürriyet newspaper published a total of 562 news articles (54%), The Washington Post published 293 articles (28%), Hasht e Subh newspaper published 101 articles (10%) and Etilaatroz newspaper published 83 articles (8%) during this period.

Keywords: US withdrawal, Taliban, Afghanistan, Doha Agreement, War, Evacuation Process, Taliban's Takeover, Fall of the Republic.

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFG: Afganistan

SSCB: Soviyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

VB: Ve Benzeri

VD: Ve Diğerleri

GİRİŞ

Afganistan bulunduğu jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca dış müdahelere maruz kalmış ve istikrarsız bir ülke olarak dünya gündeminde yer almıştır. Afganistan'ın bugünkü kaderi ise 1979 yılında Sosyal Soviyetler Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'a müdahalesi ve ardından 1989 yılında iç savaşın başlaması ile başlamıştır. Afganistan'da yaklaşık 50 yıldır devam eden iç savaş, terör saldırıları ve şiddet olaylarının halen devam ediyor olması nedeniyle ülke de sarılması mümkün olmayan yaralara yol açmıştır. SSCB'nin 1979 yılında Afganistan'a müdahalesi ise günümüze kadar devam eden iç çatışmaların ve şiddet olaylarının başlangıcı olmuştur. SSCB 1979 yılında Afganistan'a girerek ülkeyi işgal etmiş ve 10 yıl boyunca Afganistan'ı işgal etmeyi sürdürmüştür. SSCB'nin işgali sonrası Afganistan'da radikal İslamcı gruplar SSCB'ye karşı ABD destekli olarak ortaya çıkmıştır. Radikal islamcı gruplar 1979 itibarıyla SSCB ve SSCB destekli Afgansistan devletine karşı silahlanarak gerilla taktiği ile savaşmaya devam etmiştir. SSCB'nin bazı diğer ülkelerde yenilmesinin ardından Afganistan'da da çok asker ve maddi kaybı olan SSCB 1989 yılında adikal İslamcı mücahitler ile barış ateşkesi ederek ülkeden ayrılmıştır. SSCB'nin Afganistan'dan geri çekilmesi sonrası, radikal İslamcı gruplar SSCB destekli Afganistan devletine karşı mücadelesini sürdürmüş ve 1992 yılında dönemin son SSCB yanlısı cumhurbaşkanının istifası sonrası radikal İslamcı mücahitler grubu Afganistan yönetimini ele geçirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Afgan-Rus savaşında radikal İslamcı mücahitlerini Pakistan merkezli olarak desteklemiş ve SSCB'nin Afganistan'da yenilgiye uğramasında böylece önemli bir rol üstlenmiştir. ABD, radikal islamcı grupları hem askeri olarak hem de ekonomik olarak desteklemiştir.

Radikal İslamcı mücahit grupları Amerika Birleşik Devletleri, Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Pakistan'ın desteğini alarak SSCB ordusunu Afganistan'da yenmiş ve 1992-1996 yılları arasında Afganistan yönetiminin ele geçirilmesine vesile olmuştur. Radikal İslamcı gruplar yönetimi ele geçirdikten sonra, kendi aralarında iktidar mücadelesi başlamış ve böylece ülke genelinde bir savaşın başlanmasına vesile olmuş ve günümüze kadar bu iç savaşın devam etmesine neden olmuştur. Radikal İslamcı mücahitlerin iktidar mücadelesi ve iç savaşın devam ediyor olması nedeniyle ülke çapında yeni bir örgüt olan Taliban'ın oluşumuna ön ayak olunmuş ve 1994 yılında Taliban

Örgütü, Afganistan'ın güneyinde ve Pakistan sınırı civarlarında ortaya çıkmıştır. Katı bir radikal İslam örgütü olan Taliban, ortaya çıktığında gayelerinin ülkedeki iç savaş, yolsuzluk ve adaletsizliği yok etmek olduğunu ifade etmişlerdir. Taliban 1996 yılında ülke yönetimini ele geçirdikten sonra, asıl gayesinin gücü elinde barındırmak olduğu anlaşılmıştır. Taliban'ın 1996 yılında yönetime gelmesinde, mücahit gruplar büyük rol üstlenmiştir.

SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonrası, ABD bunun demokrasiye karşı yapılan büyük darbe olduğunu açıklamış ve Afganistan meselesine gizliden çok önem vermiştir. SSCB'nin Afganistan'da yenilmesine ve bölge ülkelerde güç kaybetmesine vesile olmuştur. ABD gizli olarak desteklediği mücahit gruplarının SSCB'ye karşı zafer kazanmasında önemli rol üstlenmiştir. ABD desteklemiş olduğu radikal İslamcı mücahitlerini yönetime geldikten sonra desteğini geri çekmiş ve Afganistan meselesine pek önem vermemiştir. ABD, ortaya çıkmasına ve gizli olarak desteklediği mücahit grupların kendi aralarında iktidar mücadelesine seyirci olarak kalmayı tercih etmiş ve bu dönemde Afganistan politikasından uzak durmuştur. ABD, 1992-1996 yılları arasındaki Afganistan iç savaş ve çatışmalarından, kendi güvenliğinden endişe ederek Pakistan destekli yeni bir örgütün Afganistan'da ortaya çıkmasına ve yönetimi ellerine barındırması için Afganistan'ın Peştun Halkından oluşan Taliban'ın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. ABD, Arabistan ve Pakistan'ı da yanına alarak Taliban'ı Pakistan sınırları içerisinde dini medreselerde yetiştirmeye başlamış ve 1994 yılında ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Taliban örgütü kurulmadan önce Pakistan'ın desteğini yanına almış ve 1994 yılında Pakistan'ın yanı sıra, ABD, Arap Birleşik Emirlikleri ve Arabistan'ın desteğini alarak kurulmuştur. Taliban, adı geçen ülkeler tarafından gerek ekonomik, gereksede askeri donanım olarak desteklenmiş ve örgütün ortaya çıktıktan 2 yıl sonra Afganistan'ın hakimiyetini ele geçirmeyi başarmış ve Afganistan'ın adını 1996 yılında Afganistan İslam Emirliği olarak değiştirmiştir. Ülkede devam eden, iktidar mücadelesi, iç çatışma ve yolsuzluklardan bıkan Afganistan halkı Taliban'ı ilk olarak ülkenin kurtarıcısı olarak görmüş ve Taliban'ı desteklemiştir. Taliban iktidara geldikten sonra Afganistan halkını büyük hayal kırıklığına uğratmış ve katı uygulamaları yürürlüğe sokarak, kız çocukların

eğitim alması, kadınların devlet ve özel kurumlarda çalışması yasaklanmıştır. Taliban'ın gelmesi ile birlikte kadınlar evlere hapis edilmiş ve kadınlar sosyal yaşamdan arındırılmıştır. Evlerin camları evin içerisi görülmeyecek şekilde siyaha boyanmış ve kadınların zaruri olmadığı sürece yanlarında mahrem birey olmadan dışarı çıkmaları dahi yasaklanmıştır. Taliban yönetimi döneminde insan hakları ihlalleri de yaşanmıştır. Taliban'ın aldığı radikal kararlar ve bu kararları halk üzerinde uygulaması, dünyada şaşkınlık ve korku yaratmıştır. ABD, İngiltere, Arabistan ve Pakistan eliyle yaratılmış Taliban döneminde Afganistan'da terör faaliyetleri çoğalmış ve El Kaide terör örgütü Pakistan'dan sonra Afganistan'da güçlenmiştir. El Kaide terör örgütü ABD'ye yönelik organize ettiği eylemlerini Afganistan merkezli olarak gerçekleştirmeye başlamıştır. Taliban'ın Usame Bin Ladin ve El Kaide terör örgütü ile yakınlığı ve onlara ev sahipliği yapması, bir kez daha Afganistan'ın dış müdahaleye maruz kalmasına neden olmuştur. Tarihte eşi benzerine rastlanılmayan ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırısı, El Kaide terör örgütü önderliğinde gerçekleştirilmiştir. ABD, 11 Eylül olaylarını bahane göstererek, terörizme karşı mücadele etmek hedefiyle Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuş ve 20 yıl sürecek olan Afganistan işgali 7 Ekim 2001 yılında başlamıştır. 11 Eylül saldırıları sadece ABD'yi değil, Ortadoğu'da bölgesel ve yerel aktörleri etkileyen sonuçlar doğurmuş, saldırılardan sonra yeni küresel konjonktürün gelişmesi, düşmanların ve dostların yeniden tanımlanması, 1980'lerin sonuna kadar esas olan komünist tehdidinin egemen olduğu jeopolitik kodların yeniden belirlenmesine zemin hazırlamıştır. Yeni jeopolitik kod ise artık komünist dünyaya karşı yürütülen ideolojik savaş değil, terörizme karşı savaş olmuştur (Özkan, 2022: s. 153). 1/9 terör saldırısından kısa bir süre sonra dönemin ABD başkanı olan George W. Bush yaptığı açıklamada saldırıları gerçekleştirenlere gerekli yanıtın verileceğini ve kimlerin bu saldırıyı gerçekleştirdiğini bulacaklarını söyleyerek, terörizme karşı küresel bir savaş başlatmıştır. ABD, 11 Eylül sonrası teröre destek verdiği gerekçesiyle yeni düşmanlar hedef göstermeye başlamıştır (Özkan, 2022: s. 153). Bu bağlamda terör ile mücadele de Afganistan hedef gösterilmiştir. Taliban'ın hakim olduğu Afganistan'da terör faaliyetleri çoğalmış ve Taliban'ın bu örgütlere ev sahipliği yaptığı inancı yaygınlaşmıştır. ABD, Taliban'dan 11 Eylül saldırılarının faili olan Usame Bin Ladin ve El Kaide terör örgütünün üyelerini teslim etmesini talep etmiştir (Rahmani, 2012: s. 59). Bu taleplere karşılık alamayan ABD,

Taliban'ı da 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutmuş, İntiltere ve Afganistan Kuzey İtifaakı'nın desteğini de alarak Afganistan'a 7 Ekim 2001 yılında askeri müdahalede bulunmuştur. ABD'nin asleri müdahalesinden kısa bir zaman sonra Taliban yönetimi devrilmiştir. ABD ve müttefikleri 2001 yılında Afganistan'a mudahalede bulunurken, Afganistan'da El Kaide terör örgütü ve diğer terör örgütlerini yok etmeyi, demokrasi değerlerine uygun ve güçlü bir demokratik hükümet ve orduyu kurmayı amaçlamışlardır (Dashti, 2021: s. 197). ABD ve NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) Taliban ile 20 yıllık mücadelesinde başarı elde edememiş ve kurulması için milyarlarca dolar harcadığı Afganistan hükümeti ve ordusu kısa sürede Taliban'a yenik düşmüştür. ABD ve NATO Afganistan'daki 20 yıllık başarısızlıklarını perdelemek için, Taliban ile 29 Şubat 2020 yılında Katar'ın Doha şehrinde Afganistan'a barış getirme anlaşmasını imzalamıştır. Anlaşmanın imzalanması ile birlikte Taliban tekrardan Afganistan meselesi ile ilgili söz sahibi olmayı başarmıştır. Bir türlü istikrarın sağlanmadığı Afganistan'da, istikrarın sağlanması için ABD Taliban ile barış anlaşması imzalamıştır. Barış anlaşması ile birlikte, Afganistan'da istikrarın sağlanması, El Kaide ve diğer terör örgütlerinin Taliban'ın kontrolü altındaki bölgelerde faaliyetlerinin önlenmesi, barışın sağlanması ve Afganlar arası diyoloğa başlanması amaçlanmıştır. ABD Taliban ile yaptığı anlaşma ile birlikte Afganistan'dan çekilme kararı almıştır. ABD 20 yıldır desteklediği Afganistan hükümetini bir kenara itmiş ve Afganistan'dan askerlerini çekmeye başlamıştır. ABD ve NATO Afganistan'da amaçladığı hedeflerine ulaşmadan çekilmiştir. Günümüzde Afganistan terör yuvasına dönüşmüş durumdadır. ABD'nin bu kararı almış olması ise hem bölge hem de uluslararası güç dengeleri açısından önem arz etmiş ve dikkatle takip edilmiştir (Özkan, 2022: s. 152). ABD, 2020 yılında Taliban ile Doha'da barış anlaşması imzalandıktan sonra Afganistan'dan çekilme sürecine hız vermiş ve 2021 yılının Ağustos ayının sonunda tüm askeri birlik ve diplomatik ilişkilerini Afganistan ile keserek ülkeden çekilmiş ve böylece Taliban tekrardan ülke yönetimine hakimiyet sağlamıştır. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi uluslararası toplumda dikkatle izlenmiş ve tüm uluslararası medyada ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi haberleştirilmiştir. Özellikle ABD'nin Afganistan'dan tahliye süreci gerek yazılı basın gerekse de görsel medya kuruluşlarında en önemli haber ve son gelişme haberi olarak verilmiş, Kabil Havalimanı'ndaki tahliye süreci canlı olarak yayınlanmıştır.

Çalışma kapsamında ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın 20 yıl sonra tekrardan iktidara gelişi ile ilgili haberler, Türkiye, ABD ve Afganistan'dan örneklem olarak seçilen toplam dört gazete üzerinden içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen gazeteler; Türkiye'den Hürriyet, ABD'den The Washinton Post ve Afganistan'dan Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazeteleridir. Afganistan'dan iki gazetenin seçilme nedeni gazetelerin konuyla ilgili çok az sayıda haber yapmış olması ve 14 Ağustos 2021 yılı sonrası yayınlarına ulaşamamasıdır. Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesi sonrası, ilgili gazete çalışanlarının ve imtiyaz sahiplerinin ülkeden tahliye edildiği ve ülkeyi terk ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle gazetelerin 14 Ağustos tarihinden sonraki içeriklerine ulaşamamıştır. ABD'nin Afganistan'dan 20 yıl sonra amaçlarına ulaşmadan geri çekilmesi, büyük eleştirilerin yapılmasına neden olmuştur. Joe Biden'ın yönetiminde ABD'nin Afganistan'dan çekilmesine en çok ABD eski Başkanı Donald Trump tepki göstermiştir. ABD ve NATO'nun Afganistan'dan geri çekilmesi tüm dünyayı etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Kabil'deki tahliye sürecinde yaşanan olaylar, uzun yıllar insanların hafızalarından silinmeyecek görüntülere sahne olmuş ve bu görüntüler medyada yoğun olarak yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AFGANİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ VE TARİHSEL SÜREÇTE ABD VE AFGANİSTAN İLİŞKİLERİ

1.1. Afganistan'ın Jeopolitik Konumu ve ABD

Afganistan sahip olduğu muzam jeopolitik konumu ve Orta Asya'nın önemi nedeniyle, tarih boyunca büyük güçlerin istilasına uğramış bir ülkedir. Ülkenin zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip olması ve Orta Asya'yı Güney Asya'ya, Çin'i Ortadoğu'ya bağlayan jeopolitik konumu, geçmişte büyük hanedanlıklar, imparatorluklar ve devletlerin sürekli mücadelelerine neden olmuş ve son asırda ise Britanya Krallığı ile Çarlık Rusyası, sonrasında SSCB ve ABD, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti gibi büyük güçler ve komşu ülkeler, Afganistan üzerinde mücadele etmiştir (Tahiry, 2021: s. 3).

Tarih boyunca büyük devletlerin ele geçirmek için uraştıkları Afganistan toprakları günümüze kadar süregelen çatışmaların merkezi konumu olarak gelmiştir. Ülke topraklarına hüküm eden güçlerin bundan 3000 yıl öncesine ait arkolojik eserler Afganistan'da bulunmuştur. Bu arkolojik eserler ışığında ülke, eski Yunan, Roma, Mısır, Hint, Şamanizm, Budizm, Brahman ve özellikle islam dinin hala devam eden köklü izlerini görebiliriz (Kavas, 2017: s. 505). Büyük güçlerin, istilasına uğrayan ülke, günümüzde Soviyet Sosyalis Cumhuriyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve ABD müteffiki NATO ülkeleri tarafından istila edilmiş ve bu istilalar ise ülkede iç kargaşaların süregelmesine neden olmuştur.

İstilalarla dolu bir tarihe sahip olan Afganistan coğrafi bakımdan denize kıyısı olmayan ve üç tarafı dağlarla çevirili bir islam ülkesidir. Süregelen iç savaş ve iç çatışmalar nedeniyle pek gelişim gösteremeyen Afganistan'da düzenli bir eğitim, sağlık, ekonomi, askeri donanım gibi sağlıklı yürüyen bir sistemin olmaması nedeniyle ülke genelinde yoksulluk, açlık, eğitim eksikliği vb. süre gelmektedir. Afganistan 20. Yüzyılda

olduğu gibi 21. Yüzyılda da istikrar ve barışa kavuşamamış bir ülke olmuştur. Günümüzde Taliban'ın yönetime gelmesi ile birlikte Afganistan İslam Cumhuriyeti döneminde elde etmiş olduğu tüm başarılarını elden vermiş ve bir çok alanda geri kalmıştır.

Afganistan sahip olduğu jeopolitik konumu nedeniyle, geçmişten günümüze kadar büyük güçlerin her zaman dikkatini çekmeyi başarmış ve büyük güçlerin bu coğrafiya hakimiyetini elde tutabilmek için mücadele etmelerine neden olmuştur. Afganistan'ın en bilinir istıları ise SSCB ve ABD müdahaleridir. Bu ülkelerin Afganistan halkına yenik düşmeleri bilinmekte ve özellikle ABD'nin Afganistan geri çekiliş süreci herkes tarafından izlenmiş bir olay olarak tarihe not düşülmüştür. Afganistan dağlarla çevirili ve engebeli bir coğrafi yapısına sahip olması nedeniyle geçmişten günümüze kadar hiçbir gücün Afganistan kontrolunu uzun bir süre elde tutumayı başaramamıştır. ABD Afganistan'da en uzun süre kalan ülke olmuş ve 20 yıl boyunca mücadelesine yenik düşerek Afganistan'dan geri çekilmiştir. Bu Afganistan hiçbir güce tabii olmadığını da açıkça göstermektedir. Herhangi bir ülke Afganistan'a mücahele de bulunursa o ülke Afganistan'dan başarısız olarak ayrılması kaçınılmazdır. Çünkü Afganistan halkının büyük çoğunluğu katı coğrafi koşullar altında yaşam becerisi olan ve ülkenin dağlarını çok iyi bilmesi nedeniyle hiçbir ülke Afganistan'da kalıcı olarak istila edememektedir.

ABD, SSCB'nin dağılmasından sonra, Ortadoğu ve Orta Asya'da Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve daha sonraları ise İran'ı bölgede çıkarlarının önünde ciddi bir engel ya da rakip olarak tanımlamıştır. ABD, SSCB'nin Afganistan'da yenilmesi ve dağılmasından sonra, stratejik çıkarları için bölge devletlerini, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran'ın etkisinden uzaklaştırarak ve Batı'ya yakınlaştırma stratejisi olarak belirlemiştir. Bu bağlamda ise ABD, Sovyetler Birliği'nden sonra bağımsızlıklarını alan Orta Asya devletlerine demokratikleşme, ekonomik ve siyasi refomları gerçekleştirme, dünya ekonomisine entegre olmak için uluslararası yatırımlara izin verme gibi hedefleri, yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkelere benimsetmeye çalışmıştır. ABD, bölgede istikrar sağlayabilmek için, Afganistan'a askeri hareket başlatarak ülkeyi işgal etmiştir. ABD, Afganistan'a yönelik 11 Eylül 2001 terör olaylarını gerekçe göstererek askeri harekatı Afganistan'a yönelik 7 Ekim 2001 yılında başlatmış ve ülkeyi 20 yıl boyunca işgal etmiştir. (Önal, 52: 2010). ABD, Afganistan'ın konumlandığı coğrafi

konumundan dolayı, Rusya, Çin, Hindistan, İran ve Pakistan ülkelerine denetimi altında bulundurmak için Afganistan'ı bir üs olarak kullanmıştır. Bunun yanı sıra Afganistan 3 Trilyon dolarlık maden varlığı ile de ekonomik kaynak olarak da çok iyi bir konumda yer almaktadır. Lityum gibi önemli maddenlerin Afganistan'da olması ve ABD'nin bu maddenleri kontrol etmesi ise önem arz etmektedir (<https://kriterdergi.com/dosya-afganistan>, Erişim, 29.07.22). Çin'in ihtiyacı olan madenlere erişimin sağlanması ise ABD için son derece önemli bir konu halindedir. Bu nedenle de ABD'nin, Afganistan'ı işgal etmesindeki gerekçeler, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan ve İran gibi bölgesel güçleri kontrol altında tutabilmek, Orta Asya pazarına ve kaynaklarına erişim sağlayabilmek, terör ile mücadele etmek ve kendi istediği doğrultusunda bölgede istikrarı sağlamaktır. Bu nedenle ABD Afganistan'ı yeniden yapılandırma sürecinin her aşamasında etkili olmuş ve kendi istediği şekilde ülkenin yeniden yapılandırmasını sağlamıştır (Acet ve Doğan 2017: s. 66). 11 Eylül 2001 olayları sonrası ve ABD'nin askeri müdahalesi sonrası, Afganistan'da oluşacak yönetimin ABD yanlısı olması gerekmektedir. Bu bağlamda, Boon konferans'ında ABD'nin istediği kişi olan Hamid Karzayi Afganistan'ın geçiş hükümetinin başkanı olmuş ve 2004 seçimlerinde de ABD'nin desteğini alarak kazanmıştır. Konuyla ilgili dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice 2001 yılında yaptığı bir konuşmasında, Afganistan'da demokratik bir devlet kurmanın ABD çıkarlarının bir parçası olduğunu ve bu nedenle de Taliban yönetiminin devrilmesi gerektiğine ve onun yerine ABD güdümünde bir hükümet kurulmasının gerektiğini ifade etmiştir (Acet ve Doğan, 2017: s. 67). ABD dış politika hamlelerinde, öncelikli olarak kendi çıkar analizini çok doğru bir şekilde yapmaktadır. Analiz ABD'nin dış müdahalesinde uygunluk gösterirse askeri müdahalesini gerçekleştirmektedir. Eğer analizler sonucunda çok ciddi anlamlarda sapmalar meydana geldiyse, kendisi için belirlemiş oldukları limitleri de göz önüne alarak kaybı minimum düzeye indirme ve marjinal kayıp stratejisini devreye sokarak, kriz bölgesinde kapatma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda ABD, Afganistan'da uzun süre kalmasının bir fayda sağlamayacağından ve ABD marjinal kayıp stratejisine yönelerek, Taliban ile görüşmeye başlamış ve Taliban'ın Afganistan İslam Cumhuriyeti hükümeti ile uyumlu bir yönetimin kurulmasını benimsemiş ve Taliban ile barış müzakeresine başlamıştır. (<https://kriterdergi.com/dosya-afganistan>, Erişim, 29.07.22). ABD'nin bu yaklaşımı ise başarısızlıkla sonuçlanmış ve

Afganistan’da Taliban devrinin yeniden başlamasına neden olmuştur. Günümüzde Taliban’nın tekrardan iktidara gelmesi ile birlikte Afganistan’ın son 20 yıl içerisinde elde etmiş olduğu tüm dokoları tekrardan tahrip edilmeye başlamış özellikle kadınların ve kız çocukların eğitim ve çalışma hakları ellerinden alınmıştır. ABD bölge ülkelerin kontrolünü eline geçirme hedefi ise Taliban’a yenik düşmesi ile birlikte yok olmuştur. Dünyanın en güçlü askeri ülkesi unvanına sahip olan ABD’nin yaklaşık 100 bine yakın Taliban askerlerine yenik düşmesi ise uluslararası kamuoyunda şaşkınlık yaratmıştır. Taliban 15 Ağustos 2021 yılında ABD, müttefikleri ve ABD güdümlü yönetimi devirerek büyük bir zafer kazandıklarını tüm dünyaya duyurmuştur. Taliban örgütü günümüzde Afganistan yönetimini ellerinde bulundurmakta ve şeriat sistemi ile ülkeyi yönetmektedir.

1.2. Tarihsel Sürec Bağlamında ABD ve Afganistan İlişkisi

Afganistan ile ABD arasındaki ilişkiler, Afganistan bağımsızlığını ilan etmesi sonrasına dayanmaktadır. ABD ile Afganistan ilişkileri farklı kaynaklar tarandığında 1920’li yılları göstermektedir. Bu nedenle Afganistan ile Amerika Birleşik Devletleri ilişkisi 1920’li yıllarıdır. Afganistan ile ABD’nin ilişkilerini tarihsel süreç bağlamında bir kaç kategoriye ayırmak mümkündür.

- **Uluslararası Sistemin çok Kutupluluk Dönemi (1919-1945)**

Bu dönemde ABD ile Afganistan arasındaki ilişkiler tamamen ekonomik nitelikte olup, ekonomik unsurlar ise bu iki ülke arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde ana eksen olmuştur. Bu dönemler Afganistan ile ABD arasında diplomatik ilişkiler kurulmamış ve her iki ülke arasında da temsilcilikleri bulunmamıştır.

- **Uluslararası Sistemin İki Kutupluluk Dönemi (1945-1990).**

Bu dönemde iki kutup arasında soğuk savaşın sürdüğü ve uluslararası ilişkilerin soğuk savaşın eksenindeki gereklerinden kaynaklı olmuştur. Bu dönemde ABD ve

Afganistan ilişkileri bir önceki dönemden farklı olarak sadece ekonomik nitelikte olmayıp, siyasi bir nitelikte taşımaktadır (<https://bbc.com/persian/afghanistan>, Erişim, 29.07.22). ABD ile Afganistan arasında ilk diplomatik ilişkiler ise 1948 yılında ABD'nin Afganistan'da Büyükelçiliğinin açması ile başlamıştır. ABD ile Afganistan ilişkileri 1978 yılına kadar nispeten iyi bir şekilde gerçekleştirmiş olup iki ülke liderleri, ziyaretlerde bulunmuştur. Afganistan'ın giderek SSCB ile yakınlaşması ve SSCB'nin Afganistan'a nüfus etmesi ABD ile Afganistan arasında bozların erimesine neden olmuştur. 1979 yılında ABD'nin son büyükelçisi olan Albord Dabs, Afganistan'da öldürülmesi sonucu ABD ile Afganistan ilişkileri tamamen kesilmiş ve 1980 yılında büyükelçiliğinin kapılarını kapatmıştır (Mujadday, 2005: s. 231). Daha sonra SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi Amerika'da büyük bir yankıya sebep olmuş ve ABD Pakistan üzerinden SSCB'ye yönelik savaşan gruplara gizli silah ve ekonomi destekler vermiştir. ABD, SSCB'nin Afganistan'ı işgalini Barış'a yönelik açık bir tehdit olarak tanımlamıştır (<https://fa.m.wikipedia.org>, Erişim, 28.07.22). ABD'nin Pakistan sınırları içerisinde bulunan Afgan mücahitlere SSCB'ye yönelik savaş döneminde yaklaşık 3 Milyar dolar yardım yapıldığı söylenmektedir. Bu yardımlar neticesinde SSCB 1989 yılında Afganistan'da yenilgiye uğrayarak Afganistan çekilmiştir. ABD 1992 yılında SSCB destekli hükümetin devrilmesi sonrası, mücahit gruplar tarafından kurulan yönetimi desteklemiş ve başarılarını takdir etmiştir (<https://fa.m.wikipedia.org>, Erişim, 28.07.22).

- **Afganistan'ın İzolasyon ve Sesizlik Dönemi (1990-2001)**

Bu dönemde ise Afganistan'da iç savaş baş göstermiş ve ABD'nin desteklediği mücahit gruplar içerisinde iktidar mücadelesi başlayarak ülke de iç savaşın başlanmasına vesile olmuştur. Bunun ile birlikte 1994 yılında yine istikrarın sağlanması için Pakistan ve ABD destekli olarak Anarşist Taliban örgütü ortaya çıkmış ve 1996 yılında Pakistan'ın lojistik desteği, ABD, Arabistan'ın parasal desteği ile Afganistan'ın yönetimini ele geçirmiştir. ABD bu dönemde Afganistan'ı unutmuş ve gözden ırak tutmuştur. Ancak ABD bu dönemde Taliban'ı resmiyette tanımamakla birlikte gayri resmi görüşmeler içerisinde bulunmuştur (Andishmand, 2005: s. 248). ABD ile Taliban arası ise Usame Bin

Ladin'i desteklemesi ile ilişkileri zedelenmiş ve 11 Eylül 2001 terör saldırılarının faili olarak Usame Bin Ladin ve El Kaide terör örgütü olarak belirlenmiştir. Usame Bin Ladin'e ev sahipliği yapmasından dolayı Taliban'da saldırılarda birinci dereceden kusurlu bulunmuş ve 7 Ekim 2001'de ABD ve İngiltere'nin hava saldırıları ile Taliban'ı devirme harekatı başlamıştır. Harekat neticesinde Taliban rejimi kısa süre içerisinde devrilmiş ve ülkenin yeniden inşa süreci ise başlatılmıştır. (Mujaddayi, 2005: s. 231). Taliban yönetimi ise başarısız bir yönetim olarak tanımlanmakta ve müdahale sonrası ise ABD öncülüğünde Afganistan'ın yeniden inşa süreci başlamıştır. Afganistan'ın yeniden inşası aşamasında ise Boon Antlaşması ise kilit rolle sahip olmuştur. Taliban rejiminin devrilmesinden kısa bir zaman sonra ise BM önderliğinde Afganistan'ın yeniden inşa sürecinin yol haritasını belirlemek üzere 27 Kasım 2001 yılında Almanya'nın Boon kentinde Boon konferansı düzenlenmiştir. Boon Antlaşması ise ilgili bölümde detaylıca açıklanmış ve bu antlaşma neticesinde ise ABD Afganistan'ın yeniden inşa sürecinde ön ayak olmuştur. ABD Afganistan'ın yeniden inşa sürecinde ekonomik olarak da Afganistan'a önemli katkılarda bulunmuştur. 2016 yılında Brüksel'de düzenlenen Afganistan toplantısında ABD başta olmak üzere diğer ülkeler de 2020 yılına kadar yaklaşık 15 milyar dolarlık destek Afganistan hükümetine tahsis edecekleri konusunda uzlaşmışlardır (Acet ve Doğan 2017: s. 65). Kısaca ABD 2001-2021 yılları arasında Afganistan'da bir ulus inşa projesine girişmiş, yeni bir hükümet oluşturmuş, ordu kurmuş, seçimlerin yapılmasına ön ayak olmuş, Afganistan askeri güçlerini eğitmiş ve donatmıştır (<https://kriterdergi.com/dosya-afganistan>, Erişim, 28.07.22). Bu bağlamda 20 yıl içerisinde elde edilen tüm kazanımlar ABD'nin Afganistan çekilmesi ile birlikte yok olmuş ve Afganistan 20 yıl işgalin ardından yine terör yuvası konumuna yerleşmiştir. Boon Antlaşmasının en önemli maddelerinden birisi de Afganistan'da güvenliği, istikrarı ve teröristlerin faaliyetlerinin önüne geçilmesiydi. Ancak 20 yıl sonunda ise bu başarısına ABD, NATO ve BM ulaşamamış 2021 yılında Taliban tekrardan Afganistan'ı kısa bir süre içerisinde ele geçirmiştir. Taliban'da yaklaşık 3 ay gibi kısa bir süre içerisinde ABD'nin hava saldırıları sonucu devrilmişti, ancak 2021 yılında Taliban'da yaklaşık 3 ay gibi kısa bir süre içerisinde Afganistan'ı tüm askeri donanımlarına rağmen ele geçirmiştir.

1.3. Afganistan'ın İç Savaşına Genel Bir Bakış

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Afganistan geçmişten günümüze kadar büyük güçlerin sürekli üzerinde hakimiyet kurmak için mücadele etmelerine neden olan bir ülke olarak gelmiştir. Yabancı güçlerin Afganistan'da hakimiyet kurma mücadeleleri ise günümüze kadar gelen iç savaş ve çatışmalara ön ayak olmuş en büyük etkindir. Yaşadığımız yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri ve Müttefikleri olan NATO ülkeleri Afganistan'ı istila etmiş ve bölgede ABD çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermişlerdir. ABD, NATO ve ABD güdümlü Afganistan islam Cumhuriyeti 2001 yılından 2021 yılına kadar ülkede barış ve istikrarı sağlamak için Taliban ile mücadele vermiş ve 20 yılın sonunda ABD çıkarları doğrultusunda Taliban ile barış masasına oturarak Afganistan islam cumhuriyetini gözden çıkartarak 29 şubat 2020 yılında Taliban ile barış anlaşmasını imzalayarak ülkeden geri çekilme kararı almıştır. ABD ve NATO'nun Afganistan'dan beklenmedik bir şekilde çok hızlı ülkeden ayrılması ise Afganistan'da yeni bir iç savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD 22 Temmuz 2021 yılında tüm askerlerinin Afganistan'dan çekildiğini açıklaması üzerine Taliban örgütü ülke yönetimini ele geçirmek için hem barış masasında üstünlük kurmak için, karada da faaliyetlerine hız vererek ülke topraklarını ele geçirmeye başlamış ve 15 Ağustos 2021 yılında tamamen Taliban'ın eline düşerek ülke bir kaos ortamına dönüşmüş ve yeni bir iç savaşın başlanmasına vesile olmuştur. ABD ve NATO'nun ülkeden çekilmesi ile birlikte kısa bir süre içerisinde Taliban'a yeni düşen Afganistan ordusunda dünyanın konumu haline gelmiştir. ABD ve NATO'nun 20 yıl boyunca yetiştirdiği Afganistan ordusunun bir güç içerisinde Taliban'a yenik düşmesinin arkasında bir çok planın olduğu ileri sürülerek, iyi bir savaş analizinin yapılmaması, orduyu yönetecek bir sisteminin olmaması, orduya zamanında desteklerin ulaşmaması Afganistan ordusunun kısa sürede Taliban'a yenik düşmesine neden olarak gösterilmektedir. Taliban'ın Afganistan topraklarını ele geçirme süreci tüm dünya bası tarafından takip edilmiş ve Afganistan'daki gelişmeler an be an izleyici ve okuyuculara aktarılmıştır. ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Afganistan ordusunun Taliban'a yenik düşmesi herkesi hayretlere düşürmüş ve herkesin

kafasında farklı soruların gelmesine neden olmuştur. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi hemen hemen herkes tarafından eleştirilmiş bir durum olmuştur.

Bu olay ise tüm dünya medyası tarafından ilgi ile izlenmiş ve bir çok uluslararası medya kuruluşları muhabirlerini Afganistan'daki durumları takip etmek amacı ile Afganistan'a göndermiştir. Afganistan'daki güç değişikliği ise tüm dünya'ya canlı olarak aktarılmış ve halk toplu şekillerde Kabil havalimanına akın etmişlerdir. Afganistan'daki iç savaşları dönemlere ayırarak kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür.

- Afganistan, sürekli dış güçlerin müdahalesine maruz kalmış bir ülke olarak gelmiş ve Afganistan 1919 yılında Bağımsızlığını Britanya Krallığından aldıktan sonra muzaam bir şekilde gelişim göstererek bölgede gelişmekte olan bir ülke konumuna gelmişti. Britanya krallığı Afganistan'daki başarısızlığını kabul etmemiş ve Afganistan'da iç karışıklığın yaşanması için kişileri Pakistan sınırları içerisinde desteklemeye devam etmiştir. Afganistan'ın bağımsızlığını alan Amanullah Khan ülkede büyük reformların gerçekleşmesine ön ayak olmuş, kadınlar laik bir sistem doğrultusunda hem siyasal hemde sosyal alana katılımları teşvik edilmiştir. Atatürk ile yakın dostluğu bulunan Amanullah Khan, Atatürk'ün yaptığı kıyafet ve diğer reformlarından etkilenmiş ve Afganistan'da da aynı Atatürk gibi kıyafet reformu, harf, eğitim, kadın kıyafet reformu vb refomları getirmeye çalışmıştır. Ancak bu muhafızakar bir toplum için kadınların açık giyinmeleri çok ciddi bir şekilde eleştirilmiş ve İngilizler tarafından yetiştirilen Habibullah Kalakani halkın kızgınlığını fırsat bilerek, kralın dinden saptığını ileri sürerek ülkede ayaklanmanın başlanmasına ve hatta yönetimin düşmesine neden olmuştur. halkın bu ayaklanması Afganistan'ın bağımsızlık sonrası yaşanan ilk iç karışıkların başlangıcı olmuş ve iktidar mücadeleleri başlamıştır.
- İkinci iç karışıklık ise 1978 yılında Afganistan cumhuriyetine yönelik yapılan Sawur Devrimi (Nisan Devrimi) olmuştur. Afganistan'ın ilk cumhurbaşkanına yönelik yapılan bu devrimde, Afganistan'ın ilk cumhurbaşkanı olan Mohammad Davut Khan ve tüm aile üyeleri öldürmüştür. Bu devrim SSCB hükümeti destekli

olarak gerçekleşmiş ve SSCB'nin 1979 yılında Afganistan'ı istila etmesine zemin hazırlamıştır.

- Soviyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (1979-1989) Afganistan'ı işğali ve ABD destekli mücahit grupların işğale karşı direnişleri ortaya ıktı. SSCB'nin Afganistan işğali 1979 yılında başlayıp ve 1989 yılında son bulmuştur. ABD Afganistan'ı SSCB işğaline kadar gündemine almamıştı. Afganistan işğali sonrası, ABD, SSCB'nin Basra Körfezi'ne ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na inme tehlikesi ile karşılaşmak zorunda kaldı. Böyle ABD Afganistan'ın stratejik öneminin farkına vararak komünizme karşı mücahit hareketini başlatarak, bu gruplara askeri ve finansal yardımları Suudi Arabistan'ı da yanına alarak, Pakistan üzerinden gerçekleştirmekteydi. ABD'nin en büyük korkusu ise Afganistan sonrası Pakistan'ı da işgal etmesiydi. ABD'nin Afganistan'ı gündemine taşımasının en önemli nedenlerinden biri de 1979 yılında İslami devrim ile bölgedeki en önemli müttefik İran'ı kaybetmesi olmuştur. ABD açısından bu gelişme ile bölgede yeni bir müttefin yaratılmasını zorunlu kılmıştır. Bu müttefik ülkede şüphesiz ki Pakistan olmuştur (Önal, 2010: 43). Bugün ABD'nin bir numaralı hedefi olan El Qaide örgütü de SSCB savaşında ABD tarafından desteklenerek SSCB'ye karşı kullanılmıştır. Ancak SSCB işğalinin sona ermesi ile birlikte 1990 sonrası ABD karşıtlığıyla kontrolden çıkması ve dünya gündeminde dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarına neden olmuştur (Önal, 2010: 44). Bunun yanı sıra Taliban kurucusu ve lideri olan Molla Mohammad Ömer'de ABD destekli Pakistan'da askeri eğitim gördükten sonra SSCB'ye karşı savaşmış ve bu savaş neticesinde bir gözünü kaybetmiştir. Afganistan herkesin bildiği asıl iç savaş ise 1989 yılında SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesinden sonra başlamıştır. SSCB'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi ise günümüz Afgansitan'ın kaderini belirlemiştir. SSCB işğali sonrasında günümüze kadar Afganistan'da iç savaş dinmek bilmeden süre gelmiştir. 1992 yılında son komünizm destekli hükümetin yıkılmasından sonra Afganistan yönetimini ABD'nin kurmuş olduğu mücahitler ele geçirmiştir. Başarsız bir yönetim şekli ile 1992'den 1996 yılına kadar Afganistan'da hüküm sürmüş ve mücahit gruplar ise Taliban'ın kurulmasında en önemli role sahip olmuştur. 1994 yılında kurulan Taliban 1996 yılında

Afganistan'ın başkenti Kabil'i ele geçirmiştir. I. Taliban istilasası da çok kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Çünkü Afganistan halkı mücahit yönetiminden ve ülkedeki iç savaş ve yolsuzluklardan bıkmış, kendilerinin kurtarıcıları olarak Taliban'ı görmüştür. böylece Taliban savaşmadan iki yıl gibi kısa bir sürede Afganistan başkenti Kabil'i ele geçirerek yönetimi Afganistan İslam Emirliği olarak İlan etmiştir. Taliban'ı Pakistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suddi Arabistan resmiyette tanımıştır. Taliban 1996 yılından 2001 yılına kadar Afganistan'a hüküm sürmüş ve bu süreç içerisinde Afganistan iç savaş son sehfada devam etmiştir. Bunun yanı sıra daha önce de değildiği gibi Taliban'ın halk üzerine yapmış olduğu zulümlerde içler açısı şeklindedir. 2001 yılında ABD, 11 Eylül 2001 saldırılarını gerekçe göstererek kendi icat etmiş olduğu Taliban yönetimine karşı savaşmış ve havadan Taliban milislerinin kamplarını bombalamıştır. ABD, Afganistan kuzey itifakının da desteğini alarak üç ay gibi kısa bir sürede Afganistan'ı Taliban kurtarmıştır. Böylece ABD ve NATO müteffiklerinin Afganistan işgali başlamıştır. ABD, kendine yakın bir ismi Boon konferansında Afganistan cumhurbaşkanı olarak seçilmesinde önemli rol üstlenmiş ve Hamid Karzi Afganistan'ın geçiş hükümetinin Cumhurbaşkanı olmuştur. 2007 yılında Taliban tekrardan ortaya çıkmış ve koalisyon güçlerine ve Afganistan ordusunu hedef alarak intihar saldırıları gerçekleştirerek ülkede iç karışıkların devam etmesine neden olmuştur. Taliban 2012 yılına kadar çok güçlenmiş ve ABD ile Taliban arasında defalarca müzakereler yapılmıştır. Ancak 2018 yılında herkesin takip ettiği Doha anlaşması başlamış gizli olarak ABD ve Taliban heyetleri arasında başlamıştır. 2019 yılında ise ABD ve Taliban arasında görüşmelerin devam ettiği duyurulmuştur. Bu görüşmelere Afganistan hükümetinden hiçbir temsilci katılım gösterememiştir. Böylece Taliban'ın Afganistan üzerine söz sahibi olduğu kesinleşmişti. Taliban böylece 2021 yılında Afganistan ordusu ile zaman zaman çatışma içersine girerek üç ay gibi kısa bir zaman içerisinde tüm Afganistan'ı kontorlüne geçirmiştir.

1.4. 11 Eylül 2001 Olayları ve ABD'nin Afganistan Müdahalesi

Taliban 1996 yılında Afganistan'ı ele geçirdikten kısa bir zaman sonra, Afganistan halkına yönelik yayınlamış olduğu fermanlar ve uygulamalar ile eleştirilmiş ve herkesi korku içerisinde bırakmıştır. Taliban 1996 yılında Afganistan yönetimini ele geçirdikten sonra çok katı uygulamalar Emir-ul-Müminin (Müslümanların Emiri) tarafından yürürlüğe sokulmuştur. Taliban'ın yürürlüğe sokmuş oldukları uygulamalar ile o dönem halkın tüm özgürlükleri ellerinden alınmış ve insan haklarına saygı hiçbir şekilde gösterilmemiştir. Bu dönemde Afgan kadınların tüm özgürlük ve hakları ellerinden alınmış ve kadınlar evlerin karanlık köşesine hapsedilmiştir. Kız çocukların eğitim alması, kadınların çalışması, zeruri olmadıkça yanlarında mahrem birey olmadan dışarı çıkması, eğlenmeleri yasaklanmış, film, müzik dinlemek şeriat kuralları gereği yasaklanmıştır. Bu dönem de sadece kadınlar üzerine değil erkekler üzerine de bazı katı kuralları getirilmiştir. Taliban yönetimi döneminde Afganistan, El Kaide başta olmak üzere diğer terör örgütlerin faaliyetlerini sürdürmek için güvenli bir ülke olmuştur. Birleşmiş Milletler, Taliban yönetiminin terör örgütlerine ev sahipliği yapmasını ise endişe verici bir durum olarak kabul etmiştir. El Kaide 1997 yılında Afrika'da ABD büyükelçiliğine yönelik intihar saldırısı gerçekleştirmesi sonrası, ABD yönetimini teröre karşı harekete geçirmiş ve sorumlu olarak tutulan El Kaide terör örgütünün lideri Usame Bin Ladin ve üst düzey yöneticilerinin teslimi için Taliban ile görüşmelere başlamıştır. Taliban'ın ev sahipliğinde Afganistan'da bulunan Usame Bin Ladin faaliyetlerini Afganistan merkezli olarak sürdürmüştür. ABD yönetimi Taliban'dan Usame Bin Ladin'in teslimi için her ne kadar görüşmelere başlamış ve talep etmiş olsada, Taliban ABD'nin bu taleplerini her defasında reddetmiştir(Andshmand, 2005: s. 221). 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye yönelik yapılan terör saldırısından El Kaide terör örgütü sorumlu tutulmuş ve dönemin ABD yönetimi Taliban'dan El Kaide'nin Lideri Usame Bin Ladin'i, Üst düzey yöneticilerini teslim edilmesini ve Afganistan'daki kamplarını kapatmasını istemiştir. Ancak Taliban yönetimi yine bir defa ABD'nin istediğini geri çevirmiştir. Taliban'ın Usame Bin Ladin'i teslim etmemesi ise, Afganistan'a askeri müdahalenin yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. 11 Eylül olayları ABD ve dünya çapında şaşkınlık ve korku yaratmış ve devletlerin politikalarında ciddi değişimlerin yapılmasına neden olmuştur. Bunun ile birlikte ABD'nin iç ve dış politikası üzerinde önemli değişikliklere yol açmış ve buna bağlı olarak terörle mücadele ABD'nin dış politikasının odak noktası haline gelmiştir (Dashti, 2021: s. 201). 11 Eylül

2001 terör saldırısı bugüne dek dünyanın en büyük terör saldırısı olarak kabul edilmektedir. Bu olay ise sadece ABD'nin politikasında değil tüm dünya ülkelerin politikasını etkileyen sonuçlar doğurmuştur (Acet ve Doğan 2017: s. 60). ABD başkanı George W. Bush, saldırıların gerçekleşmesinden bir kaç gün sonra ulusa sesleniş konuşmasında, “saştayız, teröristler tarafından Amerika’ya karşı açılmış bir savaş var ve buna cevap vereceğiz. Bunları kimlerin yaptığını bulacağız ve onları saklandıkları yerden çıkartarak adalete teslim edeceğiz” diyerek terörizme karşı küresel savaş ilan etmiştir. (Acet ve Doğan 2017: s. 61). 11/9/2001 saldırıları ile ilgili araştırmalar neticesinde saldırıları El Kaide terör örgütünün yaptığı açıklanmıştır. El Kaide Lideri Usame Bin Ladin bu dönemde Afganistan’da Taliban yönetimi altında bulunmaktaydı (Rahmani, 2012: s. 51). Böylece Afganistan ABD’nin hedefi haline gelmiştir. Afganistan gerek jeostratejik gerekse de jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca hem bölgesel hem de küresel aktörlerin dikkatini cezbeden bir bölge olmuştur. Afganistan 11 Eylül saldırılarıyla birlikte ABD’nin hem küresel çıkarları hem de terörizmle savaş olarak ilan ettiği stratejisinde önemli bir hedef haline gelmiştir (Ataie, 2015: s. 40). Afganistan 11 Eylül saldırılarından bağımsız olarak, Avrup ve bölge ülkelere uyuşturucu sevkiyatının merkezi konumuna gelmiş ve bu noktada karidor vazifesi yapan Orta Asya’yı denetim altında tutarak uyuşturucu trafiğini engellemek, Orta Asya enerji kaynaklarının Afganistan üzerinden sevkiyatını gerçekleştirebilmek ve bölgede ABD varlığını sürdürmek için, Afganistan ABD tarafından hedef olarak seçilmesinin nedenleri arasında yer almaktadır (Ataie, 2015: s. 40). Amerika Birleşik Devletleri Afganistan’a mühadeleyi meşrulaştırabilmek için Taliban yönetiminden Usame Bin Ladin ve Al Kaide terör örgütünün üyelerini kayıtsız şartsız olarak ABD’ye teslim edilmesini istemiştir. Ancak Taliban ABD’nin bu taleplerini her defasında reddetmiştir. Taliban ise Usame Bin Ladin ve Al Kaide’nin bu saldırıları ile yakın ve uzaktan ilişkilerinin olmadıklarını, ABD’nin Usame Bin Ladin’nin bu saldırılara karıştığına dair herhangi bir kanıt gösteremediğini ileri sürerek Usame Bin Ladin’i teslim etmemiştir (Pahlawan, 2002: s. 137). Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush 20 Eylül 2001 yılında yaptığı kongre konuşmasında, Taliban’a seslenerek Usama Bin Ladin’in ve Al Kaide terör örgütünün üyelerini teslim etmesi için bir kaç şart koşturmuştur. Eğer bu şartlara uyulmazsa Taliban’da saldırıların faili olarak kabul edileceğini ifade etmiştir.

- Al Qaide terör örgütünün tüm liderleri ABD hükümetine teslim edilecek.
- Taliban hapishanelerinde tutsak tutulan tüm yabancı uyruklu kişiler serbest ve ABD hükümetine teslim edilecek.
- Afganistan'daki tüm El Kaide Terör kampları kapatılacak.
- Tüm teröristler ve destekçileri tanıtılacak ve ABD yetkililerine teslim edilecek
- ABD devletine tüm terörist kamplarına eşirim ve denetimi izini verilecektir (Siddiq Mujaddady, 2005: s. 125).

Taliban yönetimi ise Pakistan Büyükelçiliğinden yapmış oldukları açıklama ile Usame Bin Ladin'in saldırılar ilgili ilişkisinin olmadığını ve ABD'nin Taliban hükümetine olay ile ilgili herhangi bir kanıt sunmadıklarını ileri sürerek ABD'nin tüm şartlarını reddetmiştir (Rahman, 2012: s. 54). Böylece Amerika Birleşik Devletleri Taliban'ı saldırıların faili olarak ilan etmiş ve Afganistan'ı hedef göstermiştir. Bush tüm müttefiklerine teröre karşı mücadelede işbirliği yapma çağrısında bulunmuş, NATO ve AB de Bush'un çağrılarına olumlu yanıt vererek, saldırıları savaş eylemi olarak nitelemiştir (Dashti, 2021: s. 203). Amerika Birleşik Devletleri, Taliban rejimini El Kaide'yi desteklediklerini ileri sürerek Afgansitan'a İngiltere ve Afganistan Kuzey İttifak'ının desteği ile "Sürekli Özgürlük Operasyonu" (Operation Enduring Freedom) adı altında 7 Ekim 2001'de Afganistan'a yönelik askeri harekâtını başlatmıştır. Daha sonra NATO askeri operasyonu ile devam eden müdahale sonucunda Taliban rejimi yıkılmış ve yeni hükümetin kurulması için adımlar atılmıştır. NATO 11 Eylül olayları sonrası aktif aktif bir rol izlemeye başlamış ve ABD'ye Siyasi ve somut destek sağlamak için NATO anlaşmasının 5. Maddesini ilk kez uygulamaya sokmuştur. Bu karar ABD'ye terörle mücadelesine destek verirken, uluslararası terörle mücadele ise NATO'nun yeteneklerinin artırmasına neden olmuştur (Salihiy, 2012: s. 103). ABD'nin hava saldırıları başkan Bush'un bizzat emir ile 7 Ekim 2001 yılında başlamış Taliban ve El Kaide terör kampları hava saldırıları sonucunda hedef alınmıştır. ilk hedef yerleri ise havalimanları olmuştur (Andishmand, 2005: s. 231). Böylece operasyon sonucunda Kabil kolayca ele geçirilmiş ve Taliban rejimi devrilmiştir. Buna rağmen ülkede istikrar sağlanamamış ve Taliban saldırılarını sürdürmüştür. Günümüzde tekrardan Taliban 20 yıl'ın ardından Afganistan'ın hakimiyetini silah gücü ile almış ve ülke yine istikrarsız bir süreç içersine sokmuştur.

1.5. ABD'nin Afganistan Müdahalesinin Hukuki Dayanağ

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 11 Eylül olaylarının ertesi gün 12 Eylül 2001'de toplanarak saldırı konusunu ele almıştır. BMGK gerek 12 Eylül'de almış oldukları 1368 sayılı kararında gereksede 28 Eylül 2001'de aldığı 1373 sayılı kararında meşru müdafaa hakkına atıfta bulunarak, terörizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini ve her türlü tedbirlerin alınacağını bildirmiştir. NATO ve Avrupa Birliği de 11/9 saldırılarını savaş eylemi olarak nitelendiren ABD başkanı Bush'ın terörle mücadele de her türlü işbirliği çağırılarına olumlu yanıt vermiştir (Örnek, 2012; 110). Güvenlik Konseyi 28/9/2001'de almış olduğu 1373 sayılı kararla tüm devletlere terörle mücadele çağırısında bulunmuş ve devletlerden terörist destekçilerinin engellenmesini istemiştir (Özkan, 2002: s. 249). BMGK'nin 1373 sayılı kararında da askeri operasyon konusunda bir yetkilendirme söz konusu değildir. Birleşmiş Milletler bünyesinde de Afganistan'a yönelik askeri müdahaleyi meşru göstererek herhangi bir karar alınmamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2001 tarihli 1368 sayılı ve 29 Eylül 2001 tarihli 1373 sayılı kararlarında 11/9 saldırılarına karşı askeri güç kullanılabileceğine dair hiçbir ifade yer almamasına rağmen, ABD ve İngiltere BM anlaşmasının 51 maddesi çerçevesinde değerlendirerek terör saldırılarına karşı gereken askeri karşılığı vereceklerini belirtmiştir (Önal, 45: 2010). Bu bağlamda ABD ve İngiltere 7 Ekim 2001 yılında Afganistan'a yönelik askeri hareketini dönemin ABD başkanı Bush'ın emri ile başlatmıştır.

Bir ülkeye müdahalenin haklı meşru savunma uygulaması olması için, silahlı saldırı, aciliyet, gereklilik ve orantılılık koşullarının gerçekleşmiş olması gerekmektedir. ABD'nin Afganistan'a müdahale ettiği dönemde Amerika Birleşik Devletlerine yönelik böyle bir saldırıların devam etmediğini görmekteyiz. 11 Eylül saldırıları bir terör saldırısı şeklinde kısa süre içerisinde gerçekleştirilmiş ve son bulmuştur. Bu nedenle Afganistan'a yönelik hareketin başladığı dönemde ABD'de devam eden herhangi bir silahlı saldırı altında değildir. Sadece geriye terör saldırısı tehlikesi kalmaktadır (Sayman, s. 72). ABD ve İngiltere 7 Ekim 2001 yılında Afganistan'a yönelik başlattıkları askeri hareketin

dayanağı olarak “BMGK” 1368 meşru müdafaa hükmünü göstermiştir. Meşru müdafaa yoluna gidilmesi için birinci koşul silahlı saldırıların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Saldırı olasılığının varlığı yeterli delil değildir (Özkan, 2002: s. 243).

NATO tarihinde ilk kez 12 Eylül 2001’de alınan kararla 5. madde uygulamaya geçirilmiştir. 5. madde anlaşmasına göre NATO, ittifak üyelerinden biri ya da bir kaçına saldırıda bulunması halinde, saldırı tüm üye ülkelere yönelik olarak yapılmış sayılacak ve BM Anlaşması 51. maddesine uygun olarak bireysel veya kolektif meşru müdafaa çerçevesinde, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak üzere gerektiğinde kuvvet kullanma yoluna gidilerek her türlü önlem alınacaktır. Bu doğrultuda alınacak tüm önlemler Güvenlik Konseyine bildirilecektir. ABD’nin 11/9 uğradığı saldırının 5. madde kapsamında değerlendirildiği yönündeki karar NATO Genel Sekreteri tarafından, kararın alındığı tarihte BM Genel Sekreteri bildirilmiştir. Alınan karar çerçevesinde NATO üyesi tüm ülkeler bireysel olarak saldırının mağduru olan ülkeye sevil ya da askeri yardımda bulunmakla yükümlü tutulmuş ve Kuzey Atlantik Konseyi’nin alacağı yeni bir karara kadar hiçbir eylemde bulunmayacağı bildirmiştir (Özkan, 2002: s. 248). Bu bağlamda ABD ve İngiltere’nin 7 Ekim 2001’de Afganistan’a yönelik yapılan askeri saldırılarının ilk itabında NATO üyesi ülkeler yer almamıştır. İleriki dönemlerde bir çok NATO ülkesi ve NATO üyesi olmayan ülkelerde tıbbi ve askeri her türlü desteği vermiştir (Özkan, 2002: s. 248). Bu dönemde GK’ye Uluslararası Barış Gücü oluşturması konusunda görüş bildirmiştir. Ancak GK son derece konu ile ilgili olarak çekingen ve isteksiz kalmıştır. ABD’ye yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül terör saldırıları sonrasındaki siyasi ve askeri hazırlık süreci 7 Ekim 2001 tarihinde noktalanmış ve ABD ile İngiltere tarafından sonsuz Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom) adı altında hareket başlatılmıştır. İlk saldırılar ise ABD ve İngiltere Hava kuvvetlerine bağlı uçakların El Kaide ve Taliban’a yönelik bombardımanı ile başlamış ve karadan da ABD özel Kuvvetleri olmak üzere Afganistan Kuzey İttifakının desteği ile hareket karadanda sürdürülmüş ve 13 Kasım 2001’de kuzey ittifak’ının Afganistan’ın başkenti Kabil’i ele geçirmesi ile Taliban yönetimi devrilmiş (Önal, 2010: s. 46). ABD ve müttefik ülkelerin Afganistan’a müdahale sonrası ABD, Batı ve Bölge ülkelerinin öncülüğünde Almanya’nın Bonn kentinde Afganistan’ın yeni yol haritası çizilmiş ve yeni geçiş hükümeti kurulmuştur. 7 Ekim 2001

yılında başlayan ve yaklaşık 3 ay gibi süren Afganistan müdahalesi Aralık 2001’de ABD ve müttefiklerinin lehine sonuçlanmıştır. Bu müdahale neticesinde Taliban hakimiyeti devrilmiş ve kuzey ittifakının da misyonu tamamlanmıştır (Ozturk, 2015: s. 70).

1.6. Boon Anlaşması ve Yeni Devletin İnşası

ABD ve İngiltere’nin Afganistan’ın dönemin mevcut yönetimine (Taliban)’a başlatmış oldukları askeri harekat sonucu Taliban yönetimi devrilmiş ve Kuzey İttifak’ının başkent Kabil’e girmesi ile Taliban devri kapanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Boon Anlaşması Taliban sonrası, ortaya gelen iktidar boşluğunu doldurmak ve istikrarın sağlanması için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği için oluşturulmuştur. Taliban sonrası, iktidar boşluğu sorunun giderilmesi için Afganistan’ın tüm kesimlerinden, Afganistan’da barış ve istikrarın sağlanması için, tüm grupların çözüm sürecine katılması yönünde bir yöntem izlenmiştir. Bu bağlamda BMGK 14 kasım 2001 yılında Afganistan’da geçici bir yönetimin oluşturulması, istikrar ve güvenliğin sağlanması amacıyla barış gücünün kurulması, üye devletlerinde katkıda bulunmaları BMGK’nin 1378 sayılı kararı ile öngörülmüştür (Salihi, 2014: s. 108). 27 Kasım 5 Aralık 2001 yılı tarihleri arasında BM’nin daveti ile Almanya’nın Boon kentinde Afganistan’ın tüm siyasi gruplarının katılımları ile Boon Konferansı, yeni geçici devletin kurulması için toplanmıştır (Mujadday, 2005: s. 203). Boon Konferansı’na Afganistan’dan 26 siyasi kişi katılım sağlamış ve bunun yanında 12 kişi de BM ve diğer ülkelerden gözlemci olarak Boon Konferansı’na katılım göstermiştir. Türkiye ve ABD’de Boon Konferansı’na gözlemci devlet olarak katılmıştır. 2001’de BM’nin davetiyle Afganistan’ın önemli siyasi gruplarının katılımı ile Boon konferansı düzenlenmiş ve 5 Aralık’ta ise 30 üyeli geçici hükümeti, Boon anlaşması ile imzalanarak Hamid Karzayi Başkanlığında kurulmuştur. Anlaşmaya göre, Afganistan’da yeni bir anayasa oluşturuluncaya kadar 1964 anayasasına göre hareket edilecek ve Kabil’de güvenlik ve istikrarı sağlayacak bir barış gücünün oluşturulmasına karar verilmiştir. Boon Konferansı’nın sonuçları ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1385 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Örnek, 2012: s.130). GK’nin 1386 kararına uygun olarak, Afganistan’da güvenliği ve istikrarı sağlamak ve iktidar mücadelesini önlemek için

Uluslararası Güvenlik Gücü (ISAF) Kabil ve civar şehirlerin güvenliğini almak için oluşturulmuştur. 11 Eylül saldırıları ve ABD'nin Taliban yönetimine yönelik hava saldırıları sonrası oluşturulan yeni hükümete destek vermek amacıyla Afganistan'da ISAF kurulmuş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi sorumluluğu altında koalisyon gücü olarak ISAF'ın sorumluluğunu İngiltere almıştır. ISAF'ın oluşturulmasından sonra başkent Kabil'e ilk birlikler intikal etmeye başlamış ve sorumlulukları ise Kabil ve civar şehirler olmak üzere yeni kurulan geçici hükümete destek vermek olmuştur. Böylece Afganistan'da yabancı askeri güçler yasal olara konuşlanmıştır. Bu bağlamda ise Afganistan'ın yeniden inşa süreci de giderek ilerlemeye başlamıştır (Ataie, 2015: s. 51). Kısaca Boon Konferansının sonuçlarını üç kategoride toplamak mümkündür.

- Birincisi, Taliban sonrası iktidar boşluğunun doldurması için siyasi süreç öngörülmüştür. Bu süreçte ilk olarak geçici hükümetin kurulması, Loy Jirga (Lordlar Avamı)'nın toplanmasıyla geçici hükümetin onaylanması ve Afganistan'da seçimlerin yapılması ile normal devlet yapısı öngörülmüştür. Bunların yanında ise hukuki alt yapısının oluşması için yeni bir anayasanın oluşturulması hedeflenmiştir.
- İkinci olarak ekonomik süreç dikkate alınmış ve Afganistan'ın alt yapılarının yapılması ve teknik yardımların yapılması dikkate alınmıştır.
- Son olarak ise, El kaide ve terör yuvası olmaması, güvenlik ve istikrarın sağlanması için uluslararası barış gücünün (ISAF) adı altında kurulması amaçlanmıştır (Salihy, 2014: s. 109).

Ayrıca Boon antlaşmasıyla Afganistan'daki tajik durumun son verilmesine, ulusal uzlaşma, barış ve istikrarın sağlanması, insan haklarının yerleşmesi ve korunması gibi diğer önemli konularda Boon konferansında ele alınmıştır (Salihy, 2014: s. 109). Yaklaşık 23 yıldır süre gelen iç savaş sonrası ülkenin toplumsal dokusu dağılmış ve Afganistan'ın yeniden yapılanmasında ki en önemli sorun olarak belirlenmiştir. Hamid Karazyi hükümetinin en önemli hedefinin ise bu dokuları onarmak olduğu belirtilmektedir. Aralık 2002 yılında Afganistan'ın bakenti Kabil'de Afganistan'a komşu olan 6 ülke arasında Birleşmiş Milletler ve diğer ülke diplomatlarının nezdinde Kabil Antlaşması imzalanmıştır. Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran, Pakistan ve Çin Halk

Cumhuriyeti Dışışleri Bakanları, Kabil Antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşma ile Kabil ve komşu ölkeler arasında ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Ozturk, 2015: s. 71). Bu ölkeler Afganistan'ın yeniden inşası için yardım ve borç olarak 560 Milyon dolar ölkenin gelişmesi ve kalkınması için destek vermişlerdir.

Afganistan'ın ekonomik boyutu ve yeniden inşa süreci ise Ocak 2002 yılında yapılan Tokyo Konferansında ele alınmıştır. Afganistan'ın İnşasına Destek Konulu Uluslararası Konferans ile ölkenin inşa çalışmaları Tokyo konferansında görüşlmüş ve netleştirilmiştir. Buna göre, Afganistan Geçici yönetimi, memur maaşlarının ödenmesi, başta kız çocuklarına olmak üzere eğitimi, sağlığı, yol, elektrik, iletişim altyapılarının inşası, ekonomik sistemin yapılandırılması ve tarımı ölkenin inşasında öncelikli alanlar olarak belirlemiştir. Tokyo'da öngörölen sivil yardımlar ve Mayıs ayında Chicago'da NATO zirvesinde Afganistan silahlı kuvvetlerine yapılması planlanan 4,1 milyar dolarlık yardım ile ekonomik, sosyal ve güvenlik bağlamında inşa sürecine katkı sağlaması beklenilmiştir (Acet ve Doğan, 2017: s. 64). Tokyo konferansın'da Afganistan'ın kalkınması için ise 5,4 Milyar dolar yardım sözü verilmiştir. Boon konferansı ve Tokyo Konferansını takip eden diğör konferanslar ise şunlardır.

- Afganistan'ın kalkınması için mart 2004 yılında Almanya'da Berlin Konferansı düzenlenmiş ve konferansa katılan ölkeler ise 8 Milyar dolarlık yardım sözünü vermiştir.
- 2006 yılında Londra konferansı düzenlenmiş ve yine 8 Milyar dolar Afganistan'ın kalkınması için yardım sözü verilmiştir.
- Temmuz 2007 yılında Roma konferansında Afganistanın yargı sisteminde düzenlemeler yapılması görüşölmüştür.
- Haziran 2008 yılında Paris konferansı düzenlenmiş ve Afganistan'a 10 milyar dolarlık yardım sözü verilmiştir (Salihy, 2014: s. 110). Buna mütakip birçok konferans farklı ölkelerde gerçekleştirilmiş ve Afganistan'a milyar dolarlık yardım sözü verilmiştir.

Boon konferansı ise Afganistan'da oluşın iktidar boşluğunu doldurmak, barış ve istikrarın sağlanması için merkezi hükümet, ISAF'ın kurulması ve Afganistan'ın

kalkınması için öngörülen hususlar Afganistan'ın geleceği için atılan en önemli adım olmuş ve Afganistan'ın dönüm noktası sayılmaktadır (Salihy, 2014: s. 111).

11 Eylül saldırıları sonrası, ABD ve İngiltere'nin Taliban ve El Kaide terör örgütüne yönelik başlatılan savaş sonrası Taliban rejimi devrilmiş ve Afganistan'da iktidar boşluğu yaşanmıştır. Bu bağlamda ise Afganistan'da iktidar boşluğunu doldurmak ve istikrarın sağlanabilmesi için kasım 2001 yılında Almanya'nın Boon kentinde Boon antlaşması konferansı yapılmış ve antlaşma sonucunda ise 6 aylık süre ile geçiş hükümetinin Hamid Karzayi başkanlığında kurulması onaylanmıştır. Afganistan geçiş hükümeti 22 Aralık 2001'de kurulmuş ve Hamid Karzayi başkanlığında 30 kabine bakanından oluşmuştur. Geçiş hükümeti Boon Antlaşması sonucu 6 aylık süreyle kurulmuş ve 6 ay sonunda Loy Jirga (Lordlar Avamı)'nın toplanması amaçlanmıştır. Loy Jirga (büyük halk toplantısı) sonucunda Afganistan'ın ismi, ise Afganistan İslam Geçiş hükümeti olarak belirlenmiş ve başkanlığına Hamid Karzayi ve kabine bakanları 18 ay ek süre ile seçilmiştir. Loy Jirga'da alınan bir diğer önemli konu ise yeni anayasnın 2004 yılı öncesi hedeflenen seçim dönemine kadar hazırlanarak yürürlüğe girmesi kararlaştırılmış ve o döneme kadar ülke de 1964 anayasasının geçerliği olduğu oybirliği ile onaylanmıştır (Mujeddeyi, 2005: s. 211). 22 Aralık 2001 yılında Hamid Karzayi'a görev teslimi törenine Afganistan tüm kesimlerinin katılımlarının yanı sıra, İran, Pakistan, Hindistan, Türkmenistan, Özbekistan dış işleri bakanları ve diğer ülkelerin yetkilileri, İngiltere, ABD, Almanya ve Türkiye olmak üzere toplam 35 ülke temsilcileri BM genel sekreterinin, Afganistan özel temsilcinin katılımı (Salihy, 2014: s. 212) ile görev teslimi töreni yapılmış ve 6 aylık süre ile Hamid Karzayi başkanlık dönemi başlamıştır. Böylece Afganistan'da yeni dönem olarak ilk kez demokrasi ilkelerine göre cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve ülke için güvenlik, istikrar ve ekonomi gelişmesine destek sağlamıştır. Bunun yanı sıra ise ülke de seçimlerin yapılması ile iktidara Cumhurbaşkanın gelmesi ile ülke de kargaşa ve iç savaşların son bulacağı düşünülmüştür(Salihy, 2014: s. 212). Dünya ülkeleri Afganistan'da cumhurbaşkanlık görevinin hiçbir şiddet yaşanmadan barış ve istikrar içerisinde gerçekleşmesinden ötürü takdir etmiş ve ABD, Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, Almanya, Türkiye, İtalya, Hindistan, Pakistan, İran ve BM, iktidarın Hamid Karzayi başkanlığına

geçmesini tebrik etmiş ve Afganistan’da kurulan yeni hükümet ile işbirliği yapmaya ve yardım etmeye hazır olduklarını ifade etmişlerdir (Mujaddayi, 2005: s. 227).

1.7. Afganistan Yeni Devleti ile ABD İlişkisi

Amerika Birleşik Devletleri ve Afganistan’ın tarihsel süreç içerisindeki ilişkileri 1919 yıllarına kadar gitmektedir. Fakat ilk başta ilişkiler uzunca yıllar sadece ticari amaçlar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Afganistan, ABD’nin dikkatini üç önemli tarihi olayda kendine çekmiştir. Birincisi, İkinci Dünya savaşı (1940) dönemi olmuş. İkincisi soğuk savaş dönemi, yani Afganistan’ın SSCB tarafından işgali (1979-1989) dönemi ve üçüncüsü ise 11 Eylül 2001 terör saldırı sonrası Afganistan ABD’nin dikkatini çekmiştir (Huseyin ve Rahmani, 2012: s. 323). Soğuk savaş döneminde Afganistan, savaşın ön cephesi haline gelmiş ve ABD, SSCB’ye yönelik savaşan mücahit gruplarına gizli silah, ekonomik ve askeri eğitimler vererek Sovyetlerin Afganistan’a yenilmelerine vesile olmuş ve 1990-2001 yıllına kadar Afganistan ABD tarafından unutulmuş ve izelasyonlu bir ilişki içerisinde bulunmuştur. Ancak 11/9 olayları sonrası ABD’nin Afganistan’a yönelik tutumu 180 derece dönüşmüş ve Afganistan’ı işgal sürecini 11/9 olayları sonrası başlatmıştır. ABD ile Afganistan’ın ilişkilerini 6 kategoriye ayırmak mümkündür.

- İkinci dünya savaşı sonrası, Afganistan’ın ABD ile ilişkilerinin geliştirme çabası ve ABD’nin Afganistan ile yakınlaşmaya pek hevesli olmadığı süreci.
- Soğuk savaş dönemi: iki ülkenin normal ve minimal ilişki tutumu sergilediği dönem
- Afganistan’ın SSCB tarafından işgali ve ABD’nin Afgan Mücahitlerini, Pakistan ve Arabistan’ı desteklediği dönem
- Mücahit grupları arasındaki savaş ve Taliban’ın ortaya çıkışı: ABD’nin Afganistan krizinden siyasi ve psikolojik olarak çekilmesi
- 11 Eylül 2001 terör saldırısı sonrası ABD’nin terörle mücadelesi
- Statijik ilişkiler geliştirme çabalarının balşaması (Rahmani ve Huseyin, 2012: s. 323).

ABD, Afganistan'ı bağımsızlığını 1919 yılında almasına rağmen 1935 yılına kadar resmîyette tanımamış ve 1942 yılına kadar Afganistan'da hiçbir diplomatik ofisi bulunmamıştır. ABD ikinci dünya savaşı sonrası Afganistan'da büyükelçiliğini açarak diplomatik ilişki içersinde bulunmuştur (Rahmani ve Huse 2012; 334). ABD , Pakistan'ı müteffik ülkesi olarak gördüğünden ötürü, Pakistan ile Afganistan arasında gerilime neden olan Peştunistan meselesinde Pakistan yanlısı tavır tutunmasından dolayı, Afganistan hükümeti de Soviyet hükümeti ile yakınlaşmış ve 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'a nüfus etmesine kadar gidilmiştir. Bu süreç sonrası ABD SSCB'yi Afganistan'da yenmek için 1980 yılında mücahit gruplarına 20 ila 30 milyon dolarlık yardımda bulunmuş ve bu yardım daha sonraki yıllarda ise her yılına 630 milyon dolara kadar çıkmıştır. Yardımlar ise Pakistan hükümeti aracılığıyla yapılmıştır (Rahmani ve Husseyin, 2012: s. 337). 1981-1987 yılına kadar ABD, Afgan mücahid gruplarına toplam 3.2 milyar dolar yardımda bulunmuştur. Bu yardımlar ise ABD'nin Afgan mücahitlerine desteğinin ilk aşaması olarak bilinmiştir. ABD'nin ikinci Afgan mücahitlerine yardım desteğinin aşaması ise 1987-1993 yılları arasında 4.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yardımların 2.2 milyar doları ise Afgan mücahitlerini destekleyen Pakistan hükümetine verilmiştir (Rahmani, 2012: s. 337). Pakistan, Afganistan'a yapılan yardım paralarının büyük kısmını kendi hükümetine ayırmış ve bu paralar 40 tane F-16 savaş uçağı satın almıştır (Andishmand, 2005: s. 147). Bu bağlamda soğuk savaş döneminde Afganistan savaşın en önemli cephesi haline gelmişti. Bu nedenle de SSCB'yi yenmeyi amaç edinen ABD 1989 yılında Afganistan çekilmesi ile birlikte ve 1992 yılında SSCB yanlısı hükümetin devirilmesi ile beraber ABD amacına ulaşmış ve Afganistan krizinden kendisi geri çekmiştir. Bu nedenle de Afganistan iktidar boşluğu yaşanmış ve ABD'nin de Afganistan krrizine pek önem vermemesinden ötürü mücahit gruplar kendi aralarında çatışmaya girerek ülke içersinde iç savaşın başlanmasına neden olmuş ve daha sonra 1994 yılında Taliban'ın ortaya çıkmasına kadar gitmiştir. Taliban'ın Afganistan'da güç kazanması ile birlikte Usame Bin Ladin Afganistan'a sığınmış ve Taliban'ın misafir olarak nitelendirmesi sonra Taliban örgütü ABD'nin dikkatini kendilerinin üzerine çekmiştir. 1997-98 yıllarında El Qaide ABD'nin Afrika Büyükelçiliklerine yönelik intihar saldırıları sonrası ABD hükümeti Usame Bin Ladin teslim edilmesi için Taliban yönetimi ile görüşmeye başlamış ve Taliban Ladin'in teslim

edilmesini reddetmiştir. Taliban'ın bu tavrı ise ABD hükümetinin yöneticilerini kızdırmıştır. Pakistan yine bu dönemde gizli olarak Taliban desteklemeye devam ediyor ki 11 Eylül 2001 terör olayları El Qaide terör örgütü önderliğinde gerçekleşmişti (Mujadday,2005: s. 69). Bu olay sonrası Afganistan ve ABD stratejik ilişkilerinde değişikliklerin yaşandığına hepimiz şahit olmuşuzdur. 11/9 olayları sonrası ABD Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuş ve Taliban rejimini devirmiştir. Bu dönem sonrası, ABD ve Afganistan diplomatik ve stratejik ilişkileri güçlendirmek için zemin oluşturulmuş ve Taliban sonrası, geçici ve seçim sonrası hükümetler ABD'nin doğrudan desteği ile kurulmuştur (Rahmani ve Huseyin, 2012; s. 340). ABD Taliban sonrası Afganistan ile strateji ilişkilerini geliştirmek için çok çaba göstermiş ve 2001 yılında uzun bir aradan sonra büyükelçiliğinin diplomatik faaliyetlerini Afganistan açmış ve bu da ABD'nin dünyadaki en önemli ve pahalı diplomatik misyonlarından birisi haline gelmiştir. ABD, Afganistan'da resmi diplomatik ilişkilerinin yanında, ABD Başkanın özel temsilcisi semtinin da Afganistan oluşturmuş ve bu göreve ise Zalmay Khalilzad getirilmiştir. 2005 yılında Afganistan seçim ile ilk cumhurbaşkanı seçilmiş ve Boon anlaşmasının büyük oranda kriterler ve sürelerin çoğunun sona ermesiyle birlikte ABD ile stratejik anlaşması ve uluslararası toplum ile yeni bir anlaşmanın zemini oluşturulmuştur. Mayıs 2005 yılında ise ABD ve Afganistan arasında stratejik ortaklık anlaşması imzalanmış ve aynı yıl içerisinde uluslararası toplum ile Afganistan arasında "Afganistan anlaşması" adı verilen anlaşma ve ardından 2006 yılında NATO Afganistan işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Rahmani,2012; 341). ABD ve Afganistan stratejik ortaklığının ilanı, Afganistan anlaşmasını ve NATO ile işbirliği belgesinin içeriğini ve standartlarını belirlemiştir. Bu da NATO'unun Afganistan ile uzun vadeli ortaklı beyanın 2010 yılında Lizbon NATO toplantısında anlaşmanın imzalanmasına yol açmıştır (Mujadday, 2005: s. 85). Afganistan anlaşması adı verilen anlaşmada alınan kararlar.

- **Güvenlik Antlaşması;** Günvelik antlaşması her iki devlet açısından önemli stratejik sonucu olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan ABD Afganistan kurumlarının ve güvenlik yapılarının gelişimine özel önem vermiştir. Bu bağlamda ABD Afganistan'ın güvenlik kurumlarının gelişimi için milyarlarca

dolar harcamıştır.ABD'nin Afganistan'a yönelik yatırımlarının çoğu güvenlik kurumlarına yönelik olmuştur.

- **Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Antlaşması;** Amerika Birleşik Devletleri, kendisine stratejik ortak olarak seçtikleri tüm devletlere geniş çaplı ekonomik firstlar sunmaktadır. Bu nedenle de Afganistan'ın kalkınması bu antlaşmanın önceliklilerinden olarak kabul edilmektedir.
- **İyi Bir Devletin, Demokrasinin İnşası ve İnsan Hakları;** Bu anlaşmaya göre Afganistan yeniden yapılandırılması ve inşası için aktif ve iyi bir devlet yapısının olması gerekmektedir. Bu bağlamda, demokratik kurumların faaliyete geçmesinde, aktivist kurumların açılmasına, insan hakları ve medya kuruluşlarının desteklenmesi, popülizm kültürünün gelişmesi ve Afganistan devletinin desteklenmesi bu anlaşmanın önceliklerinden olmuştur (Rahmani ve Huseyin, 2012: s. 342).

ABD ve Afganistan hükümeti arasında 2005 yılında uzun dönemli stratejik ortaklık anlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma çerçevesinde ise, Afganistan güvenlik güçlerinin, demokrasinin gelişmesine, ekonomik kalkınma ve yeniden ülkenin yapılandırılması konusunda her iki taraf antlaşmıştır. 2005 sonrası Afganistan'ın ABD yeniden yapılandırılmasında ve kalkınmasında önemli rol üstlenmiştir (Rahmani ve Huseyin, 2012: s. 342). Afganistan ile ABD arasında bir çok ortaklık sözleşmeleri imzalanmış ve ABD bu antlaşmalar çerçevesinde Afganistan'ın kalkınması için ekonomik yardım sözleri vermiştir. Bu bağlamda 2009 yılı sonrası Afganistan güvenlik sıkıntılarının ve terör saldırılarının çoğalmasının ardından Lizbon antlaşması ve aynı yıl içersinde (2009)'da ABD ile Afganistan arasında tekrardan Stratejik Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır (Huseyin ve Rahmani, 2012: s. 245). 2009 yılı sonrası Afganistan şiddet olaylarının tekrardan artması ve NATO'ya yönelik yapılan intihar saldırıları sonrası 2010 yılında NATO liderleri Lizbon kentinde toplanmış ve Lizbon antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşma ile Afganistan geleceği Afganların eline bırakılması, güvenlik sorumluluklarının aşama aşama Afgan güvenlik güçlerine teslim edilmesi sonrası NATO güçlerinin Afganistan'dan çekilmesi ön görülmüştür. ABD ve NATO güçlerinin Afganistan'dan 2014 yılında çekilecekleri ön görülmüştür. Ancak terör ve şiddet olaylarının artması ile

birlikte bu süreç 2021 yılına kadar, yani barış antlaşmasının Taliban ile ABD arasında yapılmasından sonra gerçekleşmiştir. 2020 yılında yapılan antlaşma ile Afganistan geleceği hakkında Taliban söz sahibi olmuş ve 2021 yılında Afganistan ele geçirmelerine vesile olmuştur.

1.8. Taliban Kimdir? Taliban'ın Kısa Tarihi

Talib “طالب” sözcüğü Arapça “طالبه” (Talebe)’den gelmektedir. Talip’in çoğulu ise Taliban’dır. Ancak farsça’da Taliban “din öğrencisi” demektir. Bu sözcük ise sadece medrese gibi geleneksel eğitim merkezlerinde ders almış din insanları için kullanılır ve modern üniversitelerde okuyan öğrenciler “talip” değildir (Salihi, 2020, 74). Taliban’ın kendilerine Talip ismini seçmelerindeki amaç ise kendilerini islamcı mücahid siyaseti ile aralarına mesafe koymak ve iktidari ele geçirmeye çalışan bir örgüt olmaktan ziyade, bütün toplumu arındırıp temizlemeyi hedefleyen bir hareket olduğunu göstermek içindir (Abdulghani, 2010: s. 25). Taliban örgütü, islami bir hareket olarak Afganistan’da iç savaşın başladığı (1990) dönemde silahlı bir grup olarak ve Afganistan’da devam eden, istikrarsız düzeni, savaş, yolsuzluğu ve şerri gidermek amacıyla 1994 yılında Afganistan’ın Kandahar ilinde ortaya çıkmıştır. Taliban hareketi bölgede ortaya çıkan ilk hareket değildir. Taliban’ın doğuşu 19. yüzyıla kadar gitmektedir. Taliban’ın doğuşunda ise Dar-ul Ulum medresesi ve Cemaat-ı Ulema-yı Hind’in rolü çok büyük olmuştur. Bu okullar Hindistan müslümanları tarafından kuruluş ve İngiliz sömürsüne karşı mücadele vermiştir. Hindistan’ın İngiliz sömürgesinden kurulmasında ve Pakistan Bangladeş’in kurulmasında ise bu okulların katkısı çok büyük olmuştur (Şeyhanlıoğlu, 2008: s. 72). Bu bağlamda Taliban’da bu okullar da hem dini hem de askeri eğitim almış ve Soviyet işgaline karşı mücadele savaşına katılmıştır. Taliban lideri ve kurucusu Molla Mohammad Ömer, Afgan Soviyet savaşında bir gözünü kaybetmiştir. Taliban üyeleri ilk başta sadece soviyet işgaline karşı mücadele vermiş ve işgal bittikten sonra dini eğitim almaya ve medrese eğitimi vermeye başlamışlardır (Mujadday, 2005: s. 47). Ancak 1990 yılların başlarında ise ülkede çıkan iç savaş ve ardından gelen şiddet olayları ve yolsuzluklar sonra Taliban’da silah alarak mevcut yönetime karşı mücadele etmeye başlamıştır. Taliban

ortaya çıkmadan önce, Afganistan’da bulunan mücahit grupları kendi bölgelerin de kendi devletlerini kurmaya başlamış ve gruplar aralarında sayısızca savaşa girişmişlerdir. Bu çatışmalar da 1990-1996 yılları arasında binlerce kişi yaşamlarını elden vermiş ve yüzbinlercesi de yaralanmıştır(Şeyhanlıoğlu, 2008: s. 73). Savaş döneminde bir çok Afganistan halkı başta Pakistan ve İran olmak üzere Avrupa’ya mülteci olarak sığınma talebinde bulunmuşlardır. 1979 yılında Soviyetlerin Afganistan’a müdahalesinden önce var olan merkezi yönetim 1994 yılına kadar, yani Taliban’ın ortaya çıkmasına kadar inşa edilememiştir. Yani Afganistan kısaca belirtmek gerekirse, SSCB ve iç savaş döneminde tamamen yıkılmış bir duruma gelmiştir.

Taliban 1994 yılında Afganistan’da iç savaş, kaos ve kargaşanın yaşandığı dönemde ortaya çıkmıştır. Taliban Soviyetler sonrası ve Soviyet yanlısı Dr. Necibullah yönetiminden sonra iktidara gelen mücahitlere (Tajik Kökenli, Burhanuddin Rabbani) yönetimine karşı mücadeleye girişmiştir. Ortaya çıktığı 1994 yılının kasım ayında Kandahar ilini sadece 30’a yakın can kaybı ile ele geçirmiştir. 1992-1996 mücahitlerin (Burhanuddin Rabbani) yönetiminin hakimiyeti döneminde başlayan ve dört yıl süren iç savaş’tan bıkan halk Taliban’ı benimsemiş ve halk arasında Taliban’ın popüleritesi artmıştır (Congressional Research Service, 2021: s. 1). Bu bağlamda 1995 yılına gelindiğinde ise Taliban Afganistan’ın 31 ilinden 12’isini ele geçirmeyi başarmıştı. Taliban ele geçirdiği şehirlerde nispeten güvenliği ve halkın sorunlarına yetişmesi ile beraber Taliban halk arasında popüler olmaya başlamış ve Afganistan halkı Talibanı kurtarıcıları olarak görmüştür. Taliban yönetimi ele geçirmeden öncesinde mücahit gruplar arasında başlayan çatışmalar ülke içersinde iç savaşın başlanmasına vesile olmuştur. Mücahitler, Taliban’ın Afganistan’da güçlenmesinde en esas rolü üstlenmiş ve Taliban’ın yönetime gelmesini sağlamışlardır (Andishmand, 2005: s. 197).

Taliban’ın ortaya çıkması ile ilgili yazarlar ve politikacılar farklı görüşleri beyan etmişlerdir. Afganistan kökenli Türkmen yazar olan Asadullah Oğuz’a göre, Taliban’ın ortaya çıkmasında mücahit gruplar arasında sonu gelmek bilmeyen kanlı mücadeleler doğmuş demıştır. (Şeyhanlıoğlu, 2008: s. 74). Pakistanlı yazar Ahmed Raşid, Taliban Afganistan’ın iç savaşın ve kargaşanın yaşandığı dönemde ortaya çıktığını ve çoğunun Pakistan medreselerinde dini eğitim almış olan kişilerden oluştuğunu, amaçlarının

Afganistan’da şer ve fısadı yok etmek olduklarını ve şeriat ile yönetilen bir devlet kurma amacı güden bir grup olduğunu söylemiştir (Andishman, 2005: s. 205). Dönemin Pakistan Başbakanı Benazir Butto Taliban’ın tesis edilmesi ilgili Pakistan’ın Lomand gazetesin’de verdiği bir ropörtaj’ında şunları ifade etmiştir. “Taliban’ı teşkil verme fikrini ortaya İngiltere attı, mali desteği Arabistan sağladı, kontrolünü Amerika Birleşik Devletleri üstlendi ve Bizler (Pakistan’da) bu fikri hem uyguladık hemde pratiğe dökerek Taliban’a askeri eğitim verdik” demiştir (Rahmani, Husseyin, 2012; 50). ABD’nin eski Büyükelçisi ve ABD’nin özel Afganistan temsilcisi, Zalmay Khalilzad 2016 Afganistan hatırası adlı kitabında şöyle demiştir “bende Taliban’ın ortaya çıktığı ilk yıllarda onlara karşı iyimserdim. Ancak 1996 yılında Kabil’i ele geçirdikten sonra yayınladıkları fermanlar ve uygulamaları ile herkesi şaşırttı. Taliban’ın Kabil’i ele geçirmesinde doğrudan Pakistan ordusu askeri destekte bulunmuştur” diye Afganistan hatırasına yazmış (Congressional Research Service, 2021: s. 2). Bu bağlamda Pakistan aslında Taliban’ın kurucusu ve destekçisidir. Taliban ortaya çıktıktan bir yıl sonra Benazir Butto yönetimi (Pakistan) 1995 yılında Taliban’ı daha hükümet değilken resmiyette tanımıştır. Taliban 1996 yılında Kabil yönetimini devirerek iktidara gelmiş ve “Afganistan İslam Devleti ismini, Afganistan İslam Emirliği” adı ile değiştirmiştir. Taliban iktidara geldikten bir gün sonra bir dizi ferman yayınlarak, televizyon, müzik ve dans etmeyi, kadınların evden çıkmasını ve kız çocukların eğitim almalarını yasaklayarak, halka açık infaz cezaları uyguladıkları için hem Afganistan halkı tarafından desteğini kaybetmiş ve hem de BM başta olmak üzere uluslararası arenada da sert eleştirilere maruz kalmıştır. Taliban döneminde insan hakları ihlalları ise son aşamasına ulaşmış ve kadınları zina işledikleri iddiasıyla alenen idam etmişlerdir (Congressional Research Service, 2021: s. 2). Taliban döneminde kadınlar yanlarında bir mahrem birey olmadan ve zaruri bir durum olmadan evden çıkarı çıkmaları tamamen yasaklanmıştı. Kadınları erkekleri yoldan çıkaran şeytan olarak nitelendirmişlerdir. Bu nedenle de o dönemde tüm evlerin penceleri siyah rengine boyatılmış ve evlerin içleri gözükmemesi gerekmekteydi. Taliban kadınlara yönelik tutundukları tavır ve hasasiyetlerinden ötürü uluslararası arena’da çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Taliban yalnızca bunun ile değil Afganistan’ın tarihi miraslarını yok etmesi nedeniyle de eleştirilere maruz kalmıştır. Örneğin mart 2001 yılında 6. yüzyıldan kalma Bamyān şehrinde bulunan Buda heykelini yok etmiştir. Taliban’ın Buda heykeline yönelik

yaptığı yok etme girişimi tüm uluslararası camiada eleştirilmiştir. Taliban 1996-2001 yılına kadar ülke toprağının %90'ını kontrol etmekteydi (Khawati, 2011: s. 85).

Taliban'ın 1996 yılında yönetimi ele geçirdikten sonra toplumun düzeni, refaha kavuşması ve islami kulların uygulanması için din polisi (Emiri Bil Maruf ve Nahi An-ıl-Munker ("امر به معروف و نهی از منکر") bakanlığını kurarak bir sürü kararname yayınlamışlardır (Ahmedi, 2011: s. 44). Aralık 1996 yılında Emir Bil Maruf ve Nahiy An-ıl- Munker bakanlığının yayınladıkları bazı kararnameler şu şekildedir.

- Yüzü açık, başörtüsüz ya da burkasız evinden çıkan kadının evi belirlenir, evinin kapısına bir işaret konularak ya kocası ya da mahrem bireyi olan babası yada kardeşine uygun bir cezaverilir yada kadın anında ikaz edilmek suretiyle uyarılır.
- Kadının yanında mahrem birey olmadan araca yolculuk amacı ile bindiyse, arabasının şoförü 1 ila 5 gün kadar hapsedilir.
- Müzik kasetleri, videolar ya da filmler dükkanlar da otellerde, arabalarda vs. mekanlarda bulunursa mekan sahibi 1 ila 10 gün hapis ile cezalandırılır.
- Sakalını kesen ya da kısaltan kişi 10 gün hapis cezasına çarptılır veya uygun bir tazir cezasıyla cezalandırılır.
- Namaz vakitleri Emiri Bil Maruf ve Nehiy Anıl Munker bakanlığı tarafından belirlenir.
- Namaz vakitleri sırasında balığ birey dükkan'da ya da sokakta görünürse 1 ila 5 güne kadar hapis edilir ve dükkanı kapatılır.
- Güvercin besleyip onları uçurarak eğlenen kimse, evinde güvercin yok oluncaya kadar hapis edilir.
- İçki içen kimse had cezasına çarptılır uyuşturucu madde kullananlar ise 3 ila 6 aya kadar hapsedilir. Sarhoş edici maddeleri satan kimsenin dükkanı tamamen kapatılı ve bir ay hapis cezasına çarptılır.
- Tarlasında kenevir eken kişi hapis edilir. Kişinin akrabası tarlayı kenevirden temizleyip Emiri Bil Maruf idaresine haber verinceye kadar hapis edilir.
- Uçurtma uçurtmak yasaktır. Uçurtma ya da uçurtmada kullanılan malzemeleri satan kişinin iş yeri 3 gün kapatılır, eğer tekrarlanırsa 10 güne kadar bu süre çıkar.

- Yollarda, arabalarda, işyerlerinde her türlü fotoğraf asmak ya da yapıştırmak yasaktır ve yok edilmesi gerekmektedir. Fotoğrafçı zaruret durumu dışında (pasaport, kimlik) kimsenin fotoğrafını kesinlikle çekmeye hakkı yoktur. Dükkanlarda plastik ya da başka türlü heykel satışı da yasaklanmıştır.
- Şeriat kurallarına aykırı (İngiliz ve Amerikan) tipi saçlarını düzeldenler tutuklanır ve saçları tıraş ettirilir.
- Kumar oynayan kimse 1 ay hapis cezasına çarptılır.
- Düğünler ve diğer merasimlerde kadınların dans etmeleri ve yüksek sesle şarkı söylemeleri yasaktır. Bu yasağa uyulmadığı takdirde düğün sahibi cezalandırılır.
- Erkek terziye elbise diktiren kadın uyarılır. Kadın elbisesini diken terziye 10 gün hapis cezası verilir.
- Sihirbazlıkla ilgili kitaplar yakılır, sihirbaz tövbe edinceye kadar hapis edilir.
- Hayvankarı (köpek, keklik, bıldırcın, horoz vs) gibi hayvanları dövüştüren kimseler 10 gün boyunca hapis cezasına çarptılır.
- Kadınların şehir hamamlarına gitmeleri yasaktır (Ahmedi, 2011: s. 44-45).

Taliban 2021 yılında şaşırıcı bir biçimde Afganistan'ın tüm toprak bütünlüğüne hakim olmuş ve dünya kamuoyunu büyük bir şaşkınlığa düşürmüştür. Taliban 15 Ağustos 2021 yılında Afganistan'ı ele geçirdiğini, ABD, Müttefik devletleri (NATO) ve Afganistan İslam Cumhuriyetini yendiğini Taliban sözcüsü Zebiullah Mücahid Afganistan ulusal kanalından ilan etmiştir. Taliban yönetime geldikten kısa bir zaman sonra yeni fermanlar yayınlarak Afganistan halkının bu fermanlara uymalarını istemiştir. Ancak 20 yıl sonunda iyi eğitim alan insanlar özellikle kadınlar Taliban'ın fermanlarını hiçe saymış ve hiçbir şekilde Taliban'a boyun eğmemiştir. Aradan geçen yaklaşık 1.5 yıl geçmesine rağmen halkın Afganistan kadınları Taliban'a karşı ayaklanmalarını sürdürmekte ve yönetime karşı eylemlerini sürdürmektedir. Taliban kadınların eylemlerine zaman zaman şiddet uygulamakta ve bazen de kadın eylemcileri gözaltına almaktadır. Kadın eylemciler ile birlikte erkek eylemciler de katıldığında erkeklere hemen şiddet uygulamakta ve tutuklamaktadır. Her ne kadar BM Taliban'a baskı uyguladasa Taliban kişileri gizlice yakalayarak şiddete başvurmaktadır. Ancak günümüzde halk Taliban'ın fermanlarına pek önemsememektedir. Örneğin, kadınların

çarşaf giymeleri ferman ile yayınlanmış ve bunun için kadın memurlar istihdam etmiştir. ancak kadınlar Taliban'ın bu çarşaf zorunluğuna boyun eğmemektedir. Bir diğer örnek ise, Kabil'deki taksicilere Taliban askerleri, kadınları yanlarında mahrem birey olmayınca ve makyajlı ise bindirmeyin demiştir. Ancak bu uyarılarına kimse uymamaktadır.

Yine aynı dönemde (1996) Taliban lideri olan Molla Mohammad Ömer, yayınladığı bir ferman ile, devlet memurlarının sigara konusunda titiz olmalarını istemiş ve sigara içmeyi yasaklamıştır. Sigara içmenin helal haram tartışmalarına yasak getirmiştir. Bu ferman günümüzde geçerlidir. Taliban'ın güvenlik güçlerinin kontrol noktalarında sigara içen kimseler önce uyarılmakta eğer bu uyarılara uyulmazsa sigara vucutlarının belirli yerlerine bastırılarak söndürülmektedir.

Taliban ülkenin yönetimi ele geçirdikten sonra ülkenin yasasının Kuran-kerim ve şeriatta dayalı olduklarını belirtmiş ve başka yasaya ihtiyaçlarının olmadıklarını beyan ederek 1964 anayasasını kaldırmıştır (Şahin, 2016: s. 236). ADB ve mütefik ülkelerinin 11 Eylül sonrası Afganistan'a müdahalesi sonrası tekrar ülkeyi ele geçirmeyi hedefledikleri için ve birazda halkın sempatisini geri kazanmak amacıyla yasalarında yumşamaya gittiklerini ve 2005 yılında yasalarını internet siteleri yoluyla duyurmuştur. Yayınladıkları yasada, Afganistan yönetim şeklini İslam Emirlik, Devletin dini İslam, resmi mezhebi Hanefilik ve bütün kanunların temelini kuran-kerim eşkil edeceği ve hiçbir kanun ve kuralın İslam şeriatına aykırı olmayacağı belirlenmiştir. Yasada dikkat çeken unsur ise kadınlar ile ilgilidir. mahremi olmaksızın dışarı çıkması bile yasaklanan kadına eğitim hakkı ve kişilere fikirlerini yazarak konuşarak yada çizerek ifade özgürlüğü hakkı tanınmıştır (Ahmedi, 2011: s. 45). Yasada Taliban'ın hukuk anlayışında ciddi değişikliklere gittiğini görmekteyiz. Ancak günümüzde Taliban tekrar Afganistan yönetimini ele geçirdi ve bu özgürlüklerin hiçbirini gündelik yaşamlarımızda göremiyoruz. Hatta şahsen kendi araçımda istediğim müziği dinleme özgürlüğüne bile sahip değiliz. Kaldı ki kadınların eğitim hakkı, 6. Sınıf üstü kız çocukları yaklaşık 300 gündür eğitim öğretimlerine devam edememkte ve bu nedenle de Taliban gerek BM (Birleşmiş Millet), gerekse de dünya kamuoyu ve Afganistan kamuoyusu tarafından eleştirilmektedir. Yönetimi ele geçirmeden önce kadınların islam kanunu çerçevesinde tüm haklara sahip olacağını ifade eden Taliban yönetime geldikten sonra sözlerini yerine

getirmediklerini görmekteyiz. Kadınların çalışma hakları ve kız çocukların eğitim hakları tekrardan ellerinden alınmış ve insan hakları ihlalları yaşanmaktadır.

Taliban 1994 yılında Pakistan medreselerinde eğitim görmüş olan öğrenciler tarafından Molla Mohammed Ömer önderliğinde Afganistan'ın kandahar ilinde ortaya çıkmış ve çok kısa süre içerisinde Afganistan'ın bir çok ilini ele geçirerek varlıklarını ilan etmiş ve 1996 yılında Kabil'i ele geçirmesi ile beraber hükümetlerini kurmuştur. İlk ortaya çıktıklarında ise hükümet kurma hedeflerinin olmadıklarını sadece ülkedeki şeri, fesat ve yolsuzlukları yok etme amacı olduklarını beyan etmişlerdi. Ancak 1996 yılında Afganistan İslam Emirliği'ni kurarak hükümetlerini teşkil vermişlerdir. Taliban'ın uygulamaya döktükleri yasaları ve fermanları BM başta olmak üzere herkesin eleştirisine maruz kalmış ve Taliban'ın katı kurallarının insan hakları ihlallerini yaptığını söylemişlerdir. Taliban El Kaide terör örgütü ile çok yakın ilişki içerisinde olmasından ve El Kaide'nin Afgansitan toprakaları içerisinde organize ettiklerini saldırı amaçlarını uygulamaya başlamış ve 1998 yılında ABD'nin Afrika'daki büyükelçiliğine bombalı intihar saldırısı sonra El Kaide saldırıların sorumlusu tutulmuş ve ABD Taliban'dan El Kaide Lideri Usame Bin Ladin'in teslimini istemiştir. Ancak Taliban bunu red etmiştir. Taliban ile El Kaide terör örgütü çok yakın ilişki içersindedir. El Kaide'nin 11/9 saldırıları gerçekleştirmesi sonrası, ABD Taliban'ı da saldırılardan sorumlu tutmuş, Taliban ve El Kaide'ye yönelik hava saldırıları başlatmıştır. Bu bağlamda yukarı da ifade edildiği gibi, Taliban ABD'nin hava saldırıları karşısında pek fazla dayanamadı ve 2 ay gibi kısa süre içerisinde Taliban yönetimi ABD ve müttefikleri tarafından devirilmiştir. Bunun ardından Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanması için bir hükümet biçiminin kurulması için ABD'nin isteği ve BM'nin önderliğinde Almanya'nın Boon kentinde Boon Konferansı yapılmış ve konferans sonucunda geçiş hükümeti Hamid Karzai başkanlığında kurulmuştur. Afganistan iktidar mücadelesi, barış ve istikrarın sağlanması için ISAF kurulmuş ve Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanması için faaliyetlerine başlamıştır.

1.9. Taliban ve ABD İlişkisi

Taliban örgütünün 1994 yılında ortaya çıkması ve 1996 yılında Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesinden sonra ABD 1990'lı yılların başında bitirmiş olduğu ilişkisini Taliban'ın iktidara gelmesi ile birlikte yeniden ele almıştır. ABD Taliban'ı yönetime geçirdikten sonra resmiyette tanımamakla birlikte gizli olarak ilişkilerini sürdürmüştür. Taliban'ın 1996 yılında yönetimi ele geçirmesi ile birlikte CİA, Afganistan siyasetine girmiş ve bu dönemde ABD'nin siyaseti bir önceki döneme göre farklılık göstermektedir. Bu dönemde ABD siyaseti, Afganistan'da istihbarat şeklinde gerçeklemiştir. Bu dönemde ABD'nin siyasi istihbartatı, gizli, sınırlı ve belirsizdir. CİA'nın bu dönemdeki hedefi açık ve belli değildir. Bir yandan Taliban ile görüşmeleri sürdürürken diğer yandan da Taliban karşıtı mücahit itifakı ile görüşmelerini sürdürmektedir. Taliban'ın iktidar'a gelmesinde ABD'nin şüphesizki büyük rolü olmuştur. Çünkü 1980'li yıllarda ABD'nin İstihbaratı, Pakistan ve Arabistan'ı yanına alarak AFGAN-RUS savaşında ciddi katkılarda bulunmuş ve radikal islamcı mücahit grupları askeri olarak eğitim vermiştir. Bu radikal mücahit gruplar arasında Taliban'da yer almaktadır (Andishmand, 2005: s. 163-165). CİA'nın Afganistan'daki gruplar ile görüşmesi şüphesiz ki Taliban'ın Afganistan'da güçlenmesine neden olmuştur. 1995 yılının baharın'da, Pakistan'ın dönem başbakan'ı Benazir Buhtoo ABD seyahetinde ABD dönem başkanı Clinton ile görüşmüş ve Taliban'ın Pakistan'a müttefik bir grup olarak tanıtmıştır. Buhtoo Taliban'ı Afganistan'a istikrar ve barışı getirebileceğini belirtmiş ve bu da ABD yetkililerinin dikkatini çekmiştir. ABD yetkilileri de Taliban'ın Afganistan'a barış ve istikrar getirebileceklerine inanmıştır. Bu bağlamda dönemin Beyaz Saray sözcüsü Nikolas Bernis, Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesinden sonra, ABD ile Taliban arasında irtibatın olduğunu ve ABD, Afganistan'a büyükelçiliğini açmak için diplomat göndermeyi planladıklarını belirtmiştir. Çünkü ABD yetkililerine göre, Taliban Afganistan'a barış ve istikrarı getirebilecek güçtedir (Mujadday, 2005: s. 43). Aynı yıl dönemin Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanlığının Sözcüsü Glyn Davies Taliban'ı Afganistan'ın yeni yönetimi olarak ilan etmiş ve şu cümleleri kullanmış “umut ediyoruz ki yeni iktidar Afganistan'a en hızlı bir şekilde istikrar ve barış'ı getirebilsin” demiştir (Andishmand, 2005: s. 168). CİA'nın eski İslamabad başkanı Mikal Berdon

Taliban ile ilgili şöyle açıklama yapmıştır “Bu gençler diğer gruplardan daha beter değildir. Onlar biraz heyecanlıdır ancak onların iktidara gelmesi, iç savaşın devam etmesinden daha iyi ve Taliban Pakistan ile Türkmanistan’ı bağlayan ülkeyi ele geçirmişlerdir. Şimdi bizler petrol ve gaz brolarını Afganistan’dan çıkartarak, gaz ve petrol’u yeni pazarlara götürebiliriz ve herkes rahat olsun” demiştir (Andishmand, 2005: s. 169). ABD’nin Afganistan’a Taliban’nın gücü eline geçirmesindeki hedefi ise şunlardır.

- Orta Asya Pazarlarına erişim ve Afganistan’dan gaz ve petrol brolarını inşa ederek Pakistan limanlarına ulaştırmak ve oradan da dünya’ya ulaştırmak.
- Rusya’nın Orta Asya madenlerine erişimine son verilmesi amacı.
- Haşhaş ve eroin maddelerinin Afganistan’dan dünya’ya kaçırılmasını engellemek (Andishmand, 2005 s. 171).

Bu dönemde ABD’nin Dışişleri Bakan yardımcısı Robin Raphel, tüm dünya ülkeleri Taliban ile barış getirebilmek için temasa geçmelidir. Çünkü Taliban Afganistan topraklarının %80’nini kontrol etmektedir demiştir (Mujaddayı, 2005: s. 45). Amerika Birleşik Devletleri Taliban ile sürekli temas halinde bulunmuşlardır. Ancak Taliban ile ABD arasında gerilim 1997 yılı sonrası ve Taliban’ın Kadın ve insan haklarını ihlal etmesi ile tırmanışa süreklenmiştir. Özellikle AL Qaide terör örgütü liderine ve üyelerine güvenli ortam yaratığı için de ABD ile Taliban arası ilişkiler kesilmiş ve 11 Eylül 2001 yılı terör saldırısı ile ABD’nin AL Qaide ve Usame Bin Ladin’den sonraki baş düşmanı olarak İlan edilmiş ve Taliban yönetimine yönelik askeri harekat ABD önderliğinde düzenlenmiş ve Taliban rejimi 2001 yılında devirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde yukarıda da aktarıldığı gibi, Afganistan’ın yeniden inşası için Almanya’nın Boon kentinde Boon konferansı düzenlenmiş ve bu antlaşma sonucunda geçiş hükümetinin kurulması ve ISAF’ın Kabil ve civar şehirlerin güvenliğini alma görevi verilmiştir. Ancak Afganistan 2007 yılı sonrası Taliban’ın tekrardan toparlanması ve NATO askerlerine yönelik intihar saldırıları ve ülke içersinde şiddet olaylarının artmasından sonra 2010 yılında ABD Taliban ile görüşme yollarına başvurmuş ve 2013 yılında Kadar’ın Doha kentinde Taliban’ın siyasi ofis açmasına izin vermiştir. Bu bağlamda ABD ile Taliban arasında Afganistan’a barış ve istikrarı getirebilmek için yıllar içerisinde bir çok defa toplantılar ve görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler her iki taraf tarafından da sözünü yerine

getirmesinden dolayı bir sonuca varılamamıştır. ABD ve NATO 2014 yılının sona doğru Afganistan güvenlik sorumluluğunu Afganistan güvenlik güçlerine teslim etmiş ve bu olay ise Afganistan ile Taliban arasında barış müzakeresinin yapılması için ciddi olanaklar tanımıştır. Bu bağlamda ABD önderliğinde 2018 yılında Taliban ile görüşmeler başlanmış ve 2020 yılında ise Taliban ile ABD arasında Barış Antlaşması Katarın Doha kentine imzalanmıştır.

1.9.1. ABD ve Taliban DOHA Barış Anlaşması

Amrika Birleşik Devletleri 11 Eylül 2001 olaylarını ve Afganistan'da terörizmi bitirmek bahanesiyle, Afganistan'a 7 Ekim 2001 yılında askeri müdahalede bulunmuş ve Taliban'ı devirmiş ve ABD güdümlü bir yönetim inşaa etmiştir. ABD ve NATO 20 yıl Afganistan'da Taliban ile savaşmış ve 20 yılın ardından yenilgilerini örtbas edebilmek için Taliban ile Barış görüşmelerine başlamıştır. ABD ve NATO, Afganistan'da amaçlarına ulaşmadan geri çekilmek zorunda kalmıştır. ABD'nin en uzun savaşı olan Afganistan'da 1 Trilyon dolara ve yaklaşık 2500 askerinin canına mal olmuştur. ABD, Taliban'a karşı savaşı kazanamayınca ve bunu perdelemek için Taliban ile 2018 yılında Afganistan'a Barış Getirme görüşmelerine başlamış ve 29 Şubat 2020 yılında Taliban ile Barış anlaşmasını Katar'ın Doha kentinde imzalamıştır. ABD ile Taliban arasında barış anlaşmasının imzalanması ile birlikte Afganistan halkı başta olmak üzere herkes, ülkeye barışın ve istikrarın sağlanacağını düşünmüştür. Ancak ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ile birlikte Taliban'ın iktidara gelişi ile beraber yine Afganistan barış ve istikrara kavuşamamıştır. ABD ile Taliban arasında yapılan anlaşma Afganistan halkı için bir hayal kırıklığı olmuştur. Afganistan'da Taliban ile barış görüşmelerinin geçmişi 2010 yılına dayanmaktadır. Dönemin Afganistan cumhurbaşkanı Hamid Karzai yönetiminde Yüksek Barış Konseyi'nin kurulması ile başlamıştır. Bu konseyin kurulmasının amacı ise, isyancılar ile barış konuşabilmek için bir iletişim kanalının açılmasını, yüksek barış konseyi aracılığı ile sağlamaktır. ABD, Taliban'a bir siyasi adresin sağlanabilmesi için Katar'ın Doha şehrinde bir ofis açmasına izin vermiştir. ABD ile Taliban arasında 2012 yılında Afganistan'ın geleceği hakkında bir uzlaşma görüşmesi gerçekleşmiş ve bu

uzlaşma sonucunda Taliban Gunantonamo'da tutsak tutulan 6 üyesinin serbest bırakılmasını istemiştir. Fakat gruplar görüşmelerden iki ay zaman geçmesine rağmen ortak bir payda da buluşamamıştır (Sönmez vd, 2020: s. 67). 2013 yılında Taliban'ın Doha'daki ofislerinin tabelasında Afganistan İslam Emirliği ve bayraklarını asması sonucu Afganistan ile Taliban arasındaki görüşmeler son bulmuş ve askıya alınmıştır. Hamid Karzayi dönemin Afganistan Cumhurbaşkanı, Taliban'ın ofis açması ve tabelasını asması ile birlikte Taliban'a uluslararası meşruiyet'in sağlanacağını ve Taliban'a sürgün hükümet statüsü yaratacağına dair endişelerinden dolayı ABD ile ilişkilerini kesmiştir (Demir, 2021: s. 132-133). Ancak ABD ise Taliban'ı savaşıarak yenebilme inancını yitirdiklerinden dolayı ofisin açık kalmasına izin vermiştir. Afganistan hükümeti o dönemde Katar hükümeti'nden ofisin kapatılmasını istemiştir. Barış görüşmelerinin devam ettiği süreçte ABD 1 Mayıs 2011 yılında Usame Bin Ladin'i Pakistan'daki gizli evinde bulurak öldürmüş ve ABD Afganistan'daki intikam amacına ulaşmıştı. Bu gelişme ise Taliban ile ABD arasında yapılmakta olan görüşmeleri etkilememiştir. Bu bağlamda ise ABD 2011 yılının sonuna kadar, 10000 askerinin ve 2012 yılının sonuna kadar ise 23000 bin askerini Afganistan'dan çekeceklerini açıklamıştır. Bu bağlamda 2014 yılının sonunda Afganistan'ın güvenliği ve istikrarının sağlama görevini NATO ve ABD Afgan Güçlerine devirmesiyle barış için uygun ortam yaratılmıştır (Demir, 2021: s. 134). Bu kapsamda ise Pakistan'ın girişimleri ile birlikte Pakistan'ın Murre kentinde 7-8 Temmuz 2015 yılında Taliban ve Afganistan hükümeti heyetleri arasında ilk Afgan ve Taliban görüşmesi gerçekleşmiştir. ABD ve Çin'nin gözlemci olarak katıldığı toplantı gelecekte Afganistan'ın barış görüşmeleri için umut ışığı olmuştur. 21 Mayıs 2016 yılında ABD'nin insansız hava aracı ile Molla Akhtar Mansur'un öldürülmesi ile beraber barış görüşmeleri kesilmiş ve Taliban saldırılarını Afganistan hükümetine ve yabancı güçlere yönelik arttırmıştır (Demir, 2021: s. 135). Afganistan'da Barış süreçleri kapsamında iki önemli barış anlaşması imzalanmıştır. Birincisi, Afganistan İslam Cumhuriyeti ile Gülbiddin Hikmetyar, Hizbi İslam grubu arasında ilk barış anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Afganistan'a barış ve istikrarın sağlanacağı amacı güdülmüştür. İkincisi ise Afganistan hükümeti olmaksızın, ABD ve Taliban arasında 2020 yılında Afganistan İslam Cumhuriyeti adı altında imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Taliban eğer tahahütlerine bağlı kalırsa Amerikan askerleri 14 ay içinde Afganistan'dan çekilecektir

(<https://fa.m.wikipedia.org>, erişim, 02.08.22). Trump yönetimi iktidar'a geldikten sonra ekonomik konulara odaklanmış ve ABD'nin sınırdışı askeri varlıklarını çekeceklerini beyan etmiştir. Bu bağlamda ise Trump yönetimi Afganistan Cumhuriyeti olmaksızın Taliban ile doğrudan 2018 yılında Barış görüşmelerine başlamıştır. 2018 yılının Eylül ayında ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, ABD Afganistan eski büyükelçisi ve diplomat Zalmay Khalilzad'ı Afganistan barış görüşmelerinin özel temsilcisi olarak atadı (<https://iribnews.ir/fa/amp/news/afghanistan>, erişim, 02.08.22). Afganistan kökenli Khalilzad ise göreve atandıktan sonra Taliban ile görüşmelerini yoğunlaştırmış ve 2019 yılında iki taraf belirli konular üzerinde uzlaştıklarını söylemiştir. Ancak Taliban'ın bombalı araç intihar saldırısında bir Amerikan askerinin öldürülmesi sonrası barış görüşmeleri askıya alınmıştır. Barış görüşmeleri bu intihar saldırısı sonrası 3 ay askıya alınmıştır. Zalmay Khalilzad'ın çabaları sonucu tekrar ABD ile Taliban arasında barış görüşmeleri başlamış ve 29 Şubat 2020 yılında Katar'ın Doha kentinde Afganistan'a Barış Getirme Anlaşması, Taliban ile ABD arasında imzalanmıştır. (<https://am.af/anniversary-of-us-peace-taliban>, erişim 02.08.22). Anlaşmanın maddeleri arasında tüm NATO ve ABD birliklerinin Afganistan'dan çekileceği, El Kaide ve diğer terör gruplarının faaliyetlerinin Taliban'ın kontolu altındaki bölgelerde önlenmesi taahhüdü ve Taliban ile Afganistan İslam Cumhuriyeti arasındaki görüşmeler yer almıştır. Ancak Taliban 2018 yılında Barış müzakeresinin başlanmasından itibaren Afganistan hükümeti ile masaya oturmayacaklarını ve eğer masaya Afganistan hükümeti ile oturursa onlara meşruiyet kazandıracaklarını dile getirmiş ve Afganistan hükümetini ABD'nin kukla yönetimi olduğunu beyan etmiştir. Ancak Taliban ile Afganistan müzakeresi 12 Eylül 2020 yılında Katarın Doha kentine başlanmaya başlamış ve 2021 yılının Ağustos ayına kadar devam etmiştir. ABD Afganistan'da asker sayısını 13000'den 8600'a temmuz 2020 yılına kadar indirmiş ve eğer Taliban taahhüdlerine bağlı kalırlar ise 14 ay içinde Afganistan'dan çekileceklerini beyan etmiştir. ABD 135 gün içinde beş askeri üsünü kapatmış ve Taliban'a yönelik ekonomik yaptırımlarını sona erdirmeye sözünü vermiştir. Ayrıca Afganistan cezaevinde bulunan 5000 Taliban militanını, Taliban'ın da hapiste tuttuğu 1000 Afgan askerini serbest bırakacakları ise anlaşma maddeleri içersinde yer almaktaydı (Demir, 2021: s. 136). ABD tüm sözlerini yerine getirmiş ve Trump yönetimden gittiği gün Afganistan'da 2500 Amerikan askeri kalmıştı. Bu bağlamda ABD ile Taliban arasında

yapılan anlaşmanın Afganistan hükümeti tarafından tanınmasına yönelik, anlaşmanın imzalandığı gün (29 Şubat 2020)'de ABD ile Afganistan İslam Cumhuriyet'i arasında, Afganistan'a 'Barış Getirmek İçin Orak Bildiri' başlığıyla bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma üç bölüm halindedir. İlk ki Afganistan hükümeti'nin ABD ile Taliban arasında yapılan anlaşmayı tanıdığını, Taliban'la yapılan barışın tesisi için ABD askerlerinin geri çekme planını kabul edeceğini, Kabil yönetimin Afganistan'da terör gruplarına müssade etmeyeceğine, Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan güvenlik güçlerine mali destek, eğitim desteği ve hatta gerekirse askeri hareket açısından kuvvet desteği sağlayacağını belirtmiştir (Demir, 2021: s. 136). Yani kısaca belirtmek gerekirse, ABD ile Afganistan Hükümeti arasında yapılan anlaşma ile, ABD ile Taliban'ın barış getirme anlaşmasını onaylamıştır. Afganistan cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı birinci yardımcısı, ve birçok siyasetçi ve halk Taliban militanlarının serbest bırakılmasına karşı çıkmıştır. Ancak Afganistan hükümeti, ABD'nin baskılarına daha fazla dayanamayıp Taliban militanlarını serbest bırakmıştır.

29 Şubat 2020'de ABD ve Taliban arasında imzalanan anlaşmanın bazı maddeleri ise şu şekildedir.

- Anlaşmanın ilk 135 gün içinde, Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan'daki askerlerini 13000 binden 8600'a indirecek ve müttefik güçler de orantılı olarak askeri güçlerini azaltacaktır.
- ABD, Taliban'a yönelik tüm yaptırımları kaldıracak ve Taliban üyelerini BM'nin kara listesinden çıkartmak için BM ile beraber çalışacaktır.
- Taliban, serbest bırakılan militanlarının ABD ve müttefiklerine tehdit oluşturmayacağını sağlayacaktır (Sönmez, 2020; 70).
- Taliban, Afganistan'da El Kaide ve diğer Terör grupların faaliyetlerini engelleyecek.
- Afganistan Hükümeti ile Taliban, Afganlar Arası Görüşmeye Katılacak (<https://am.af/anniversary-of-us-peace-taliban>, erişim 02.08.22).

ABD ile Taliban arasında imzalanan barış anlaşması ile birlikte artık Taliban Afgansitan'ın geleceği hakkında söz sahibi olmuş ve Afganistan hükümetine yönelik

saldırılarını arttırarak, 15 Ağustos 2021 yılında Afganistan'ı 20 yılın ardından tekrar ele geçirmiştir. Halihazırda Taliban ülkenin yönetimini elinde bulundurmaktadır.

1.9.2. ABD Gözetimi Altında Afganlar Arası Barış Görüşmelerinin Başlanması

Afganistan'da barışın sağlanması amacı ile 2010 yılında Afganistan Yüksek Barış Konseyi kurulmuş ve devlete karşı savaşı grupları barışa davet etmiştir. Afganistan'a barış'ı getirmek maksatıyla Taliban örgütü ile görüşmeler ABD'nin 44. Başkanı Obama döneminde başlamıştır. 2011,2012,2013 yılları arasında ABD ile Taliban ve Afganistan hükümeti ile Taliban arasında görüşmeler gerçekleşmiştir. Ancak bu görüşmelerden herhangi olumlu sonuç elde edilmemiştir. Pakistan öncülüğünde 2015 yılında ABD ve Çin'in de gözetimi altında Taliban ile Afganistan hükümeti arasında bir görüşme gerçekleşmişti. Ancak bu görüşmeden de herhangi bir sonuç alınamamıştı. 2017 yılında ABD Başkanı olan Trump, Afganistan'dan çekilme ve barış görüşmelerini gündemine almıştır. Bu fikri Afganistan cumhurbaşkanı Ashraf Ghani'de desteklemiş ve Taliban'a barış'a hazır olduğunu göstermek için Hiz-bi-İslami Partisinin Lideri Gülbiddin Hikmetyar ile barış sağlamış ve Hikmetyar'ı BM'nin kara listesinden çıkartmıştı. Böylece Taliban'a da aynı şekilde imtiyaz tanıyacağını hatta Taliban'ı bir siyasi parti olarak kabul edeceğini beyan etmiştir. Ancak Taliban bu teklifi kabul etmekle kalmayıp, Afganistan hükümetini meşruiyetle tanımadıklarını ve sadece ABD ile müzakere edeceklerini söylemiştir. ABD ile Taliban arasında 2018 yılında Katar'ın Doha kentinde gizli görüşmelerin yapılmasına hız verilmiş ve şubat 2019 yılında ABD ile Taliban ilk kez barış görüşmeleri için bir araya gelmiştir. Taliban ile ABD'nin görüşmelerinin 6.'ncı etabında anlaşmaya yaklaştığı duyurulmuştu. Ancak Eylül 2019 yılında Taliban'ın üstlendiği bombalı araç saldırısında 15 Afgan 1 Amerikan askerinin öldürülmesinin ardından ABD başkanı Trump görüşmelerin askıya alındığını Twitter hesabından açıklamıştı. Ancak aradan geçen 3 ay sonra ilk kez tekrar'dan ABD ile Taliban heyetleri bir araya gelmiş ve 29 Şubat 2020 yılında Afganistan'a Barış Getirme Anlaşmasını (Agreement for Bringing Peace to Afghanistan) başlıklı anlaşmayı imzalamışlardır (Demir, 2021: s. 135). Anlaşmanın açılışında konuşan dönemin ABD Dış İşleri Bakanı

Mike Pompeo, Taliban ile ABD arasındaki ilişki tarihte kanlı olarak yazılmıştır. Bu nedenle de Taliban'ın barış anlaşmasının şartlarına bağlı kalmalarını istemiş ve Afganistan'ın politik sisteminin belirlenmesinde ise Afganların kendi elinde olduğunu söylemiştir (Erman, 2020: s. 2). Anlaşma törenine, Türkiye Dışışleri bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, BM, AB ve bölge ülkelerin temsilcileri katılmıştır. Anlaşmayı ABD tarafından Zalmay Khalilzad ve Taliban tarafından ise Taliban örgütünün yardımcısı Molla Abdughani Berader imzalamıştır (<https://etilatroz.com/93858-us-taliban-talks/>, erişim 12.08.22).

Bu bağlamda Afganlar arası görüşmeler olarak adlandırılan süreçte ABD ile Taliban arasında gerçekleşen anlaşma neticesine dayanmaktadır. Çünkü Taliban Afganistan hükümetini meşru hükümet olarak görmemekte ve Afganistan devleti ile görüşmeleri reddetmekteydi. Bu bağlamda Afganlar arası görüşmenin temeli, ABD ile Taliban arasında yapılan anlaşmaya dayanmaktadır (Erman, 2020: s. 3). Afganistan hükümeti ve Taliban arası görüşmelerin ilk turunda, süregelen şiddet olaylarının sona erdilmesi için amaçlanan barış anlaşmasına basamak teşkil etmesi bakımından büyük ölçüde idari konuları kapsamıştır. Mahkum değişimi ve ateşkesin sağlanması taraflar arasında önemini korumuş ve Taliban'ın yönetime dahil edilmesi konusunda ise, daha önce Taliban rejimi 1996-2001 döneminde ciddi mağduriyetlere maruz kalan kadınlar ve azınlıkların hakları gibi meseleler ise Afganlar arası görüşmelerinin sonraki oturumlarında masaya alınması planmıştır (Erman, 2020: s. 3). Afganistan hükümetinin ilk şartı ve kırmızı çizgisi ise, seçimlere dayalı cumhuriyetin baki kalması iken, Taliban ise şeriat ile yönetilen bir ülke istemektedir. Bu bağlamda Taliban'ın Afganistan cumhuriyetine dahil edilmesi uzun süre taraflar arasında tartışılmış ve barış müzakaresini nezarat eden taraflar da Taliban'ı demokratik adımlar atması konusunda teşvik etmişlerdir. Ancak Taliban bu konuda bir adım atmamış ve şeriat ile yönetilen bir ülke istemişlerdir. Günümüzde Afganistan'ı ele geçirerek Afganistan İslam Cumhuriyeti adını Afganistan İslam Emirliği ile değiştirmiştir.

12 Eylül 2020 yılında (11Eylül 2001 olaylarının gerçekleştiği tarihin bir gün sonrası) yaklaşık 20 yıl önce ABD ve müttefikleri tarafından Afganistan yönetiminden uzaklaştırılan Taliban ile Afganistan hükümeti Katar'ın Doha kentinde ABD gözetimi altında resmen görüşmelere başlamıştır. Bu gelişme ise gerek Afganistan içersinde

gerekse de uluslararası kamuoyunda Afganistan’a barış getirme sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda birçok kişi tarafından da bu gelişme eleştiriye maruz kalmış ve Taliban’ın barış şartlarına uyamayacakları ileri sürülmüştür (<https://darivoo.com/amp/details-of-doha-peace>, 13.08.22). Taliban’ın barış gelişmelerine inanclarının olmadığını Afganistan’ın I. Başkan Yardımcısı Amrullah Salih defalarca belirtmiş ve Taliban’ın 5000 mahkumunun serbest kalmasına şiddet ile karşı çıkmıştır. Ancak ABD’nin Afganistan hükümetine uyguladığı baskılar sonucunda Taliban’ın 5000 mahkumunu Afganiistan hükümeti serbest bırakmıştır. Taliban masada söz sahibi olabilmek için Afganlar arası görüşmelerin başladığı gün ülkenin farklı şehirlerinde eş zamanlı intihar saldırıları gerçekleştirmiştir. Afganistan’ın geleceği için böylesi önemli bir günde Taliban’ın saldırı eylemlerini arttırması manidardır. Taliban Afganistan hükümetinin birçok konuda taviz vermesini ve politik isteklerinin çoğunu almayı hedeflemişlerdir (Erman, 2020: s. 4). Taliban’ın barış görüşmesi süreçlerinin devam ettirmesi ve bir yandan da saldırılarına hız vermesi barış sürecine ilişkin halkın inancını yok etmiştir. Afganlar arası barış görüşmesinin başlanması ile ülke çapında şiddet olayları artmış ve özellikle kadınlar başta olmak üzere azınlıklar gelişmelere karşı endişelerini dile getirmiştir. Kadınlar 20 yıl içersinde elde etmiş olduğu haklarının tekrar elden gitmesinden korkmakta ve Afganistan hükümetinden barış müzakerelerinde kadın haklarından savunmalarını istemektedir. Bu bağlamda kadınlar barış müzakeresiniin başlanması ile beraber sosyal medya araçlarında seslerini duyurabilmek için “myredline, Where İs MyName” vb gibi hareketlerini başlatmışlardır. Bu kampanyalar ülke içersinde çok fazla etkileşim almıştır. Ancak hiçbir sonuç getirememiştir. Taliban barış müzakerelerinde kadınların eğitim, çalışma ve sosyal yaşama katılma haklarının sağlanacağını ifade etmişlerdir (<https://www.dw.com/fa-af>, 13,08,22). Ancak Taliban’ın bu sözü sadece söz olarak kalmış ve uygulamaya geçilmemiştir. Bu bağlamda Afganistanlı kadın konuyla ilgili DW News’a şu şekil konuşmuştur “ Meryem Afganistan’da demokrasi ve kadınların özgürlüğü zor bir şekilde kazanıldı ve ayrı bir önemi var. Afganistan devleti, kadınların sosyal ve siyasal yaşama katılımlarını korumalıdır. Çünkü gelecekte eğer Taliban ile ortak bir hükümet kurulursa kadınlar tekrar evin karanlık köşesine sevk edilmemelidir”. Bu nedenle de kadınların hakları korunmalıdır demiştir. Meryem, Taliban’a bunu düşündürmeliyiz ki kadınlar da erkekler

gibi kamu kurumlarında ve özel kurumlarda çalışma hakkına sahiptir ve erkeklerde olduğu gibi kadınlara da fırsat verilmemlidir (<https://amp.dw.com/af/>, erişim 12.08.22). Bu bağlamda Afganistan Cumhurbaşkanı I. Yardımcısı Amrullah Salih'de barış görüşmelerine konusunda ümitvar olmadığını beyan etmiştir. Görüşmeler başlamadan önce Salih'in ofisine doğru giderken konvoyuna yönelik 9 Eylül 2020 yılında gerçekleştirilen bombalı saldırıda kolundan yaralanmıştır. Taliban ülke içersinde ilerlemelerini ve şiddet olaylarını sadece ABD ve müttefiklerine yönelik olarak durdurduklarını ve Afganistan hükümeti ile böyle bir taahhüd yapmadıklarını sadece ABD ile yaptıklarını söylemiştir. Her ne kadar iki taraf masada oturup barış görüşmelerine de devam ediyor olsada, sahada da çatışmaya devam ettmiştir. Anlaşma'da ABD Afganistan'dan Mayıs 2021'nin sonuna kadar çıkacağı beyan edilmiş ancak ABD'nin yeni başkanı Joe Biden ise Afganistan'dan 11 Eylül olaylarının 20.'nci yıl dönümünde tamamen Afganistan'dan çekileceklerini açıklamıştı. Taliban Amerika Birleşik Devletlerinin bu açıklamalarını eleştirmiş ve ülke içersinde çatışmalarına hız vermeye devam etmiştir. Mayıs 2021 yılında Taliban askerleri ülkeyi ele geçirmeye başlamış, ilk önce ilçeleri ele geçiren Taliban 15 gün içersinde başkent dahil olmak üzere tüm Afganistan'ı ele geçirmiştir. Taliban 15 Ağustos 2021 yılında Afganistan yönetimini ele almış ve gruplar arasındaki görüşmelerde Taliban'ın ülkeyi ele geçirmesi ile son bulmuştur.

Barış süreci içersinde Afganistan ve Taliban heyetleri arasında bir çok kez görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler, Katar dışında, Moskova, Tehran, Pakistan, Birleşik Arap Emirliklerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de Afganlar arası Barış görüşmesine ev sahiplik yapacağını ilan etmiş ve İstanbul konferansı için hazırlık yapmaya başlamıştır. Ancak Taliban'ın konferans'a katılım göstermeyeceklerini ilan etmesi sonrası İstanbul konferansı gerçekleşmemiştir. İstanbul konferansı Afganistan'a barış getirme konusunda çok etkili olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle de Taliban İstanbul konferansı'na katılım göstermemiş olabilir. Çünkü istanbul konferansına Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Afganistan Cumhurbaşkanı Mohammad Ashraf Ghani, Afganistan siyasi liderleri, Taliban Lideri Molla Haybettullah, ABD Dışişleri Bakanı, BM ve diğer ülkelerin temsilcilerinin katılımı hedeflenmişti. Böylesi bir

toplantıda kesin çözüm çıkmamakla beraber büyük oran'da barış müzakeresi olumlu şekilde sonuçlanabilirdi.

1.9.3. ABD ve Müttefiklerinin Afganistan'dan Çekilmeleri

Amerika Birleşik Devletleri tarihindeki en uzun süren savaşı olan, Afganistan'dan 2021 yılında çekilmiştir. ABD 20 yıllık süreç içerisinde yaklaşık 2500 askerini Afganistan savaşında kaybetmiş ve binlercesi de sakat ya da yaralanmışlardır. Taliban ile barış masasına oturan ABD ülkenin kaderi Afganların kendi elindedir, diyerek Afganistan'daki başarısızlıklarını perdelemek için Taliban ile barış görüşmesine başlamış ve şubat 2020 bir anlaşma imzalamışlardır. ABD anlaşma çerçevesinde Taliban'a verdiği sözlerini yerine getirirken, Taliban ABD'ye vermiş olduğu sözleri yerine getirmemiş ve ülke içerisinde saldırılarına devam etmiştir. Bu bağlamda ABD'nin 2021'in Mayıs ayında çekilmesi ve ardından 22 Temmuz'da son Amerikan askerinin Afganistan'dan çekildiğinin haber duyulduktan sonra Taliban iki hafta içerisinde batı'da Herat, Kuzey'den Balkh, Faryab ve başkent'in kapılarına dayanmıştı. ABD'nin 20 yıl içerisinde eğitilmiş olduğu Afganistan ordusu tam donanımlı olmasına rağmen iki hafta içerisinde yaklaşık 70 bin yalın ayaklı silahlı gruplara yenik düşmüştü. ABD'nin ayakta tutabilmek için milyarlarca dolar harcadığı Afganistan (450 Bin asker, Polis, İstihbarat, Özel Harekat olduğu tahmin edilen) ordusu iki hafta içerisinde Taliban'a yenik düşmesi ABD kamuoyunda büyük şaşkınlık ve eleştirilere neden olmuştur. Hem ABD'li hemde diğer ülkelerin siyasetçiler ABD yönetiminin (Jeo Biden) Afganistan'dan çekilme politikasını sert bir biçimde eleştirmiştir. ABD Cumhuriyetçi partisinden Mitch Mc Connell, Biden'in Afganistan'da izlemiş olduğu politikasını, Amerikan liderliği açısından utan verici bir hata olarak nitelendirmiştir. ABD eski cumhurbaşkanı Donald Trump'da ABD'nin Afganistan'dan tamamen çekilmesine dair şu şekilde eleştirmiştir “Afganistan'dan onurumuz ile çıkabilirdik. Ancak tam tersi olarak Afganistan'dan ayrıldık” ifadelerini kullanmıştır. Demokrat Partinin senatörü Bernie Sanders de dış politikanın önemli olduğunu ABD'nin 20 yıllık çabasından 2448 bin askerin kaybı ve 1 trilyondan fazla harcanan paradan sonra, Afganistan yozlaşmış bir hükümet ve etkisiz bir ordu ile kaldı

demıştır (Dashti, 2021: s. 203). ABD yönetimi Afganistan'dan çekilme süreci ile ilgili olarak sert eleştirilere maruz kalmıştır. Taliban'ın hızla ilerlemesi ve Kabil kapılarına dayanması ile birlikte ABD yönetimi diplomatlar ve vatandaşları olmak üzere ABD ve NATO güçleri ile çalışan ve risk altındaki Afganları ülkeden tahliye etmek için Afganistan'a 6 bin askeri güç göndermişti (Dashti, 2021: s. 203). NATO güçleri ve ABD 16-30 ağustos arasında (iki hafta içersinde) tüm diplomat ve vatandaşları ile birlikte kendileri ile çalışan ve risk altındaki kişileri ülkeden tahliye etmeye çalışmıştır. Afganistan vatandaşları da Cumhurbaşkanı Ghani'nin 15 Ağustos sabah saat 10:00 civarlarından ülkeden kaçtığını duyunca kabil vatandaşları paniğe kapılmış ve herkes Kabil havalimanı'na koşmuştur. Halk panikle uçakların lastiği ve kanatlarına yapışarak kaçması ve sonucunda kişilerin yaşamlarını yetirmesi tüm dünyada büyük tradiji olay olarak adlandırılmıştır. Bu olay ise halkın Taliban'dan nasıl korktuklarını gösteren açık bir örnektir. Taliban ülke yönetimini ele geçirdikten sonra insan hakları ihalaları son 20 yıl içersinde yaşanmadık kadar çoğalmıştır. Devlet memurları ve Taliban'a muhalif kitleler Daeş terör örgütü üyesi olmakla suçlanarak tutuklanmakta ve perde arkasında infaz edilmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında ABD'nin Afganistan çekilme sürecinin Türkiye, ABD ve Afganistan'ın yazılı medyalarında nasıl yer aldığını içerik analizi yöntemi ile açıklanacaktır. Bu bağlamda gazetelerin ABD'nin Afganistan'dan çekilme sürecine ne kadar önem verdiği ve gazetelerin hangi sayfasında, hangi manşet ile haberlerin yer aldığı incelenecektir. Çalışma kapsamında gazetelerin 1 Ağustos 2021 1 Eylül 2021 tarihleri arasındaki yayınları ele alınarak incelenecektir.

1.9.4. Taliban'ın 20 Yılın Ardından İktidara Gelişi

Taliban 11 Eylül 2001 olayları sonrası, ABD ve Kuzey ittifakı güçleri tarafından Taliban rejimi yıkılmış ve ABD yanlısı bir iktidar ABD öncülüğünde Afganistan İslam Cumhuriyeti olarak kurulmuştur. Amrika Birleşik Devletleri Afganistan'da terörü yok etmek, kadın haklarını savunmak ve özgürlük vermek ve Afganistan'a demokrasi getireceği vaad ederek müdahalede bulunmuştur. Ancak 20 yıl sonra ABD bun

amaçlarının hiçbirine ulaşmadan Afganistan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Amerika dış politikası bakımından hatalı bir süreç olarak kabul edilmektedir. Çünkü Amerika Birleşik Devletnin bölgeden çekilmesi ile birlikte, Çin Cumhuriyeti ve Rusya Fedrasyonu cesaretlenmiştir. Rusya, Ukrayna'ya savaş açmış ve Çin Cumhuriyeti'de Tayvan'ı istila etme girişimi içerisine girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri 20 yıl önce Afganistan yönetiminden uzaklaştıran Taliban ile 2018 yılında gizli görüşmeler yapmaya başlamış ve şubat 2020 yılında ABD ve Taliban arasında barış anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın yapılması ile birlikte Afganistan'ın kaderi Taliban'ın eline bırakılmıştır. Taliban anlaşmanın yapılmasından bir yıl sonra (2021) Afganistan hükümetine yönelik saldırılarını hızlandırmış ve kısa süre içerisinde Afganistan topraklarının %80'ini kontrollerine geçirmeyi başarmıştır. Tüm ülkenin ilçeleri Mayıs-Ağustos 2021 yılında Taliban'ın eline geçmiştir. Afganistan Büyük Millet Meclisinde konuşan Afganistan Cumhurbaşkanı Mohmmad Ashraf Ghani, 6 ay gibi süre içerisinde Taliban'ı ya barışa ya da dize çökerteceğini açıklaması üzere Taliban'da bizde 3 ay gibi kısa sürede tüm ülkeyi ele geçireceğiz diye konuşmuş ve iki hafta içerisinde başta büyük şehirler olmak üzere Kabil'de 15 Ağustos 2021 yılında Taliban'ın ele geçmiştir. Taliban 2021 Ağustos ayında Kabil yönetimini ele geçirerek Cumhurbaşkanlık sarayından, tüm ülkede savaşın bittiğini ve tüm taraflar ile diyaloga açık olduklarını açıklamışlardır. Taliban'ın Katar Ofisinin sözcüsü Mohammad Naim “Bugün Afgan haklı ve Mücahitleri için büyük bir gün, yirmi yıllık emeklerinin ve gösterdikleri fedakarlıklarının meyvesini aldılar. Allah'a şükürler olsun ülkede savaş sona erdi” (Dashti, 2021: s. 204) açıklamasında bulunmuştur. Taliban ülke yönetimini ele geçirdikten sonra genel Af ilanı yapmıştır. Taliban'ın bu af ilanı ise halk tarafından eleştirilmiştir. Asıl af edecek olan varsa o da Afganistan milletidir, Afgan anneler, eşler, çocuklardır diye halk Taliban'ın genel af ilan'ına tepki göstermiştir. Taliban tüm daha sonraki açıklamalarında ise, ülke içinde ve dışında tüm taraflar ile diyaloga açık olduklarını ve diğer ülkelerin içişlerine karışmayacaklarını ve karşılıklı ilkesine dayalı uluslararası bir politika izleyeceklerini açıklamışlardır. Taliban sözcüsü Naim uluslararası toplumun kaygılarını görüşme yoluyla çözüme kavuşturmak istediklerini açıklayarak, tüm ülke ve kuruluşların sorunlarını çözmek için bizimle masaya oturmalarını istiyoruz demiştir (Dashti, 2021: s. 204). Taliban dünya'ya ve Afganistan halkına olumlu mesaj vererek değişikliklerini göstermeye

çalışmıştır. Ancak Taliban'ın 1996-2001 iktidarları döneminde başta kadınlar, kız çocukları ve dini azınlık gruplara yaptıkları dışlayıcı ve sert uygulamaları ise Afganistan halkının hafızasından silinmemiştir. Afganistan halkı Taliban'ı vahşi insanlar olarak görmekte ve Pakistan'ın kuklası dış işgalci olarak kabul etmektedir. Taliban'ın eski dönemlerinde yaptıkları sert uygulamalarından dolayı, Kabil kapılarına dayanması ile birlikte halk büyük panik yaşamış ve Taliban hakimiyeti olan ülkeden kaçmak için Kabil havalimanına akın etmişlerdir. Büyük kaostan yaşandığı Afganistan'da özellikle Kabil Havalimanında ülkeden kaçmak için ABD'nin askeri uçaklarına tutunak halk yere çakılması sonucu yaşamlarını yitirmişti (Dashti, 2021: s. 205). Bu trajik olay ise bazı ülkelerin basının manşet haberi ile yayınlanmış ve dünya kamuoyunda hayret edilmesine ve ABD yönetiminin ve Taliban sert dillerde eleştirisi almıştı. Bazı sosyal medya kullanıcıları da halkın o anki yaşadıkları korku ve paniği göz ardı ederek ucağa tutunak şahısları eleştirmişti. Kabil'in Taliban yönetimi eline düşmesi ile birlikte ülke'de batı ülkelerin tüm temsilcilikleri kapandı ve ülkeden çıkmıştı. Ancak Taliban ile yakın bağı ile bilinen Pakistan başta olmak üzere, bölge ülkelerden, Türkmenistan, İran, Çin ve Rusya ülkede büyükelçiliklerini kapatmamışlar ve Taliban ile yönetimi ile çalışmaya devam etmiştir. Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesi ile birlikte hem insanların hem de kuruluşların faaliyetlerinde yan etkiler yaşanmış ve Afganistan halkı giderek fakirleşmeye ve zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmeye başlamıştır. Taliban yönetiminin gelmesi ile birlikte Birleşmiş Milletlerin 2022 yılı raporuna göre Afganistan'da 7binden fazla meslek yok olmuştur. Gazete kuruluşların sınırsız gazetecilerin 2022 yılı raporuna göre ise Afganistan'da basın kuruluşların %60'ı faaliyetleri ya siyasi ya da ekonomik nedenlerden dolayı kapatmak zorunda kaldıklarını açıklamışlardır. Bunun ile birlikte ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın iktidara gelişi ile birlikte bölgede güç boşluğunun oluşmasının yanı sıra dengelerin de değişmesine yol açmıştır. ABD'nin jeopolitik rakibi olan Çin, Rusya başta olmak üzere Pakistan ve İran gibi ülkeler güç boşluğunu doldurmak için Taliban ile iyi ilişkiler içersine girmiştir. Kabil yönetiminin düşmesi ile birlikte adı geçen ülkeler elçiliklerini açık tutmuş ve Taliban ile iyi ilişkiler kurmak istediklerini ve siyasi faaliyetlerine devam ettireceklerini açıklamışlardır (Dashti, 2021: s. 206). Taliban'ın Afganistan'da iktidara gelemsi ile birlikte güvenlik endişeleri sadece komşu ülkeleri değil, bölge ve tüm dünyayı farklı biçimlerde etkilediği görülmektedir.

Afganistan'ın Taliban'ın eline düşmesi ile birlikte doğruabilecek, güvenlik, siyasi ve sosyal krizleri sadece komşu ülkeleri değil, Avrupa'yı derinden etkilediği görülmektedir (Dashti, 2021: s. 207). ABD'nin jeopolitik rakibi olan Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması buna bir örnek teşkil vermektedir. Afganistan'da yaşanmakta olan ekonomik kriz ve insani kriz ile birlikte Afganistan halkı ülkeyi terk etmek için komşu ülkelerin sınırlarına dayanmış durumdadır. 2022 yılının kışı ile birlikte büyük oranda insani krizin yaşanması öngörülen Afgansitan'da kitlesel olarak göçlerin yaşanması da öngörülmektedir. Eğer zamanında doğru bir şekilde Afganistan meselesine müdahale edilemez ise komşu ülkeler başta olmak üzere Türkiye ve Avrupa Afganların göçü ile karşı karşıya gelecektir.

1.9.5. Taliban'ın Yönetimi Ele Geçirdikten Sonra Yayınladıkları Uygulamalar

Amerika Birleşik Devletleri 11 Eylül olaylarını bahane ederek Taliban rejimini 2001 yılında devirmiş ve kendine bağlı bir hükümetin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda 2001 yılında yeni geçiş hükümetinin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Taliban'ı 2001 yılında ülke yönetiminden uzaklaştıran ABD ve mütefikleri, 20 yılın ardından tekrardan ülke yönetimini Taliban'a bırakıp kaçmışlardır. ABD ve NATO güçlerinin Afganistan'dan çekilmelerinin ve Afganistan Cumhurbaşkanı'nın ülkeden kaçması ile birlikte otorite boşluğu oluşmuş ve ABD'nin eğittiği Afganistan ordusu iki hafta gibi bir süre içerisinde Taliban'a yenilmiştir.

Taliban yönetimi ele geçirdikleri ilk günde yaptıkları açıklamada 20 yıl öncesine göre farklı olduklarını ve geniş kapsamlı bir yönetimin oluşturmasının yanı sıra uluslararası toplumun desteğini alabilmek için ülkedeki dini azınlık gruplar başta olmak üzere kadın ve insan haklarına karşı saygılı olacaklarını açıklamışlardır (Dashti, 2021: s. 208). Ancak ülkedeki kadın hakları savunucuları ise, Taliban'ın iktidarı ele geçirmesi ile birlikte son yirmi yıl içerisinde elde etmiş oldukları tüm kazanımları kaybettiklerini söylemişlerdir. Taliban kadın haklarına saygı duyduklarını her defasında söylemiştir. ancak kadınların eğitim ve çalışma gibi temel hakları ellerinden alınmıştır. Sağlık çalışanı dışında diğer sektörlerde çalışan kadınların büyük bir çoğunluğunun işlerinden olmuş ve özellikle devlette çalışan kadınların devlet kurumların içersine girmelerine bile izin

vermemiştir. Taliban Mili Eğitim bakanlığı tarafından 18 Eylül 2021 yılında erkek çocukların okullarının açıldığını ve kız çocuklarının bir sonraki açıklamaya kadar kapalı olduklarını ifade etmişti. Bu da halk arasında büyük paniğin yaşanmasına neden olmuştu. Ayrıca Taliban'ın kız okullarını kapalı tutuması ise, Afganistan halkı tarafından boykot edilmiş ve ailelerin büyük çoğunlu erkek çocuklarını bile okullara göndermemiştir. Ancak halkın bu tepkisi nispeten sonuç verdi sadece altıncı sınıfa kadar kız çocukların eğitim almalarına izin verdi. Yedinci sınıf üstü kız çocukları Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinden bir yıl geçmesine rağmen okullarına dönmüş değillerdir. Taliban ABD ile yapmış olduğu anlaşma şartlarına uymadıklarını ve kadınlara yönelik baskıcı tutum segiledikleri her geçen daha da artmaktadır. Kız çocuklarının eğitim almalarının engellenmesi uzun vadede Afganistan'ın geleceği için geri dönüşü olmayan sonuçları beraberinde getirecektir. Taliban yönetimi ele geçirdikleri günden bu yana bir dizi ferman yayınlamış ve bu fermanların çoğu kadınlar ile ilgili olmuştur. Taliban'ın Eğitim bakanlığı tarafından yedinci sınıf üstü kız çocukların okullarının kapalı olduğu söylemiştir. Yüksek Eğitim Bakanlığı tarafından, üniversitelerde erkek ve kız öğrencilerin sınıflarının ayrıştırılacağını ve hafta'da 3 gün kız öğrencilerin 3 günde erkek öğrencilerin eğitim almaları sağlamıştır (<https://da.azadiradio.com/amp>, erişim 14.08.22). Bu şekilde Afganistan'da Taliban rejimi öncesi üniversitede erkek ve kız öğrenciler sınıflarda karma olarak ders alırken, Taliban'ın gelişi ile birlikte kız ve erkeklerin sınıfları sadece ayrılmamış günlere bölünmüştür. Taliban'ın rehberi tarafından yayınlan bir diğer ferman'a göre, kadınların hecap (kapanması) giymesi zorunlu olmuştur. Buna uymayan devlet memru kadınları işten çıkartılmalıdır demiştir (<https://da.azadiradio.com/amp>, erişim 14.08.22). Taliban'ın iyiliği emir etme bakanı (Emr-i- Bil Maraf ve Nahi-An-ıl Münker) Khalid Hanefi, ABD ve NATO güçlerinin yirmi yıl içerisinde Afganistan halkına kendi düşüncelerini ve fikirlerini impoze ettiklerini ve halkın düşüncelerinin kirlendiğini söyleyerek, camilerin hocalarına halkın düşünce ve fikirlerini islami düşüncelere göre düzenlemelerini emir etmiştir. Ancak Taliban'ın iyiliği emir etme bakanlığı özellikle kadınların özgürlüğü kısıtlayacak fermanlar ve medya kuruluşlarının da etkinliği olmak üzere sosyal sosyal özgürlükler konusunda kısıtlamalar getirmiştir (etilatrooz.com, 15.08.22). Bu bağlamda iyiliği Emir etme (امر به معروف و نهی از منکر) bakanlığının medya kuruluşlarına yönelik yayınladıkları 8 maddelik ferman şu şekildedir.

- Medya kuruluşları, kadınların rol aldığı dizileri yayınlamamalıdır.
- Şahısların aşığılandığı mizah ve komedi programların yayınlanması yasaktır (siyasi kişileri hedef alınarak komedi programların yayınlanması yasaklamışlardır).
- Kadınların mahrem yerlerini gösteren dizi ve filmlerin yayınlanması yasaktır. (kısa elbise giyen kadın oyuncular kaset edilmektedir).
- Şeriat ve Afgan kültürünün ilkelerine aykırı yerli ve yabancı filmlerin yayınlanması yasaktır.
- Kadın gazeteciler ve haber muhabirleri islami başörtüsü takmalıdır. (son olarak yayınlamış oldukları bir diğer ferman ile kadın gazetecilerin yüzlerini maske ile kapatmaları istenmiştir. Bu ferman ise ülke içersinde ve dışında büyük tepkilerin toplanmasına neden olmuş erkek haber sunucuları da siyah maske takarak Taliban'ın bu fermanını boykot etmişlerdir).
- Sahabe ve Peygamber (s.a) rolünün oyanandığı dizi ve programların yayınlanması yasaktır.
- Televizyonlar şeriat'a karşı olan dizi ve filmleri yayınlamamalıdır.
- Medya kuruluşları, dinin ve insanların onurlarının aşağılandığı dizi ve filmlerin yayınlamasından kaçınmalıdır (yjc.news/fa/amp/news, erişim, 15.08.22).

Yayınlamış oldukları fermanlar ile birlikte Taliban, Barış anlaşmasında uluslararası topluma vermiş oldukları sözü yerine getirmediklerini ve tam tersi kendi istedikleri doğrultuda ülkede şeriat kurallarını uygulamaya dökmeye çalışmaktadır. Yine adı geçen bakanlık, Taliban'ın sağlık bakanlığına göndermiş olduğu bir mektup ile kadın ve erkek ofislerinin ayrılmasını, kadın personelin islami hecaba uygun giyinmelerini ve erkek personellere de görünümelerini peygamberlik geleneklerine göre süslemeleri tavsiye edilmiş ancak bunun nasıl olacağı ile ilgi detay verilmemiştir. Bu mektubun sonunda sağlık bakanlığının bu tavsiyelere uyup uymadıklarını teftiş etmek üzere dört kişi iyiliği emir etme bakanlığı tarafından görevlendirilmiş ve sağlık bakanlığına da bu kişiler mektup aracılığıyla tanıtılmıştır (da.azadiradio/amp, erişim. 15.08.22). Bunun ile birlikte Spuntik Türk 3 Mayıs 2022 tarihli haberinde, Taliban'ın kadınlara ehliyet verilmemesini söylemiştir (<https://tr.spuntiknews>, erişim 18.05.22). Taliban bir diğer yazılı olmayan

fermanları ile kadınların uzak mesafe yolculukta yanlarında mahrem bireyin olmasını, mahrem birey olmadan yolculuk yapayacaklarını söylemiştir. Taliban'ın kadınlara yönelik uygulamış oldukları baskılara, Birleşmiş Milletler tepki göstermiş ve Taliban liderlerine seyahet yasağı koymaya çağırmıştır (<https://amp.theguardian.com/world/2022/un-urged-impose-travel-ban-taliban-leadership>, erişim, 18.05.22). Birleşmiş Milletlerin Afganistan'daki yardım misyonu (UNAMA) tarafından hazırlanan yeni raporda, Afganistan'da insan hakları savunucularının, Taliban'ın Ağustos 2021'de Afganistan'ın kontrolünü ele geçirdiğinden bu yana yargısız infaz gerçekleştirdiklerine dair güvenilir kaynaklara ulaştıklarını açıklamışlardır. Raporda ayrıca çocukların savaşı olarak almaların ve kadınlara yönelik kısıtlamalar yer almaktadır. (<https://hrw.org/news/2022/07/20/un-reports-taliban-afghanistan>, Erişim; 15.08.22). Birleşmiş Milletlerin raporuna göre Taliban yönetime geldikten sonra azınlık grupları toplu olarak öldürdüklerini de doğrulamıştır. Taliban Gazni ilinin kontrolünü ele geçirdikten sonra 20 Ağustos 2021'de hazara etnik grubuna mensup 9 kişiyi vahşice öldürdüğünü ve köy halkının mülklerini zorla ele geçirdiğini raporlamıştır (<https://hrw.org/news/2022/07/20/un-reports-taliban-afghanistan>, Erişim; 15.08.22). Yine Birleşmiş Milletler raporda Afganistan'da Taliban yönetimi ele geçirdikten bu yana 700'den fazla sivilin ve 1400'den fazla kişinin yaralandığını da doğrulamıştır. Taliban 21 yıl önce iktidar'da olduğu dönemde de dini azınlık gruplara, kadınlara ve kız çocuklara yönelik ayrımcı bir tutum sergilemiş ve bunlara yönelik çok katı uygulamalar yayınlamışlardır. Kadınların evin karanlık köşesine sevk edilmesine, kız çocukların eğitim almalarını engellemesi gibi uygulamalar halen de Afganistan kadınlarının hafızalarından silinmiş değildir. Gizli olarak eğitim veren kadın öğretmenleri kızlara eğitim verdiği için infaz ediklerine dair bir çok söylenti ve belge mevcuttur. Taliban kısaca Afganistan'da kadınların baş düşmanı olmuş ve kadınların ilerlemesinden hep korkmuştur. Bu nedenle de günümüz Afganistan'ın da kız çocukların okulları kapalı ve kız öğrencileri doğal hakkı olan eğitim hakkından mahrum kalmaktadırlar.

Uluslararası Gazeteciler Fedrasyonu (IFJ) Taliban'ın yönetimi ele geçirdiği Afganistan'da medya kuruluşlarında çalışan gazetecilerine yönelik artan şiddetten endişe duyduklarını ifade etmiştir. IFJ üyesi Afganistan Ulusal Gazeteciler Birliğinin (ANJU)

araştırmasına göre, Taliban öncesinde Afganistan’da çalışan gazeteci sayısı 7269’dü ve şu an sadece 2334’ü çalışıyor ve işini kaybedenlerin sayısı %72 ile kadınlardır (<https://habereguven.com/ifj-afganistan>, erişim 15.08.22). Taliban’ın kadın gazetecilere yönelik yayınlamış oldukları kararnameyi eleştirmiştir. Taliban’ın gelmesi ile birlikte yukarı da aktarıldığı gibi gazetecilere yönelik baskılar artmış ve kafaya göre gazeteciler gözlatına alınmıştır. Bu nedenle de Afganistan’da Taliban’ın kontrolü ele geçirmesinden bu yana çoğu medya kuruluşları faaliyetlerini çeşitli sebeplerden dolayı kapatmış ve ya yayınlarını sınırlandırmıştır. Taliban medya kuruluşlarından film, dizi, müzik videoları yayınlamamalarına dair baskı uygulamıştır. Taliban uluslararası toplumun kadın, kız çocukları ve ifade özgürlüğüne saygı duyulması çağırılarına önem vermemiş ve uluslararası toplumun kadın ve kız çocukların okullarının açılmasını istemesine de olumsuz yanıt vermiştir.

Taliban 20 yıl öncesine şu ana kadar göstermiş olduğu politika nedeniyle pekte farklı olmadıklarını, ılımlı olmadıklarını, kadın hakları, ifade özgürlüğü konularında kısıtlamalar medyana getirdiğine, anlaşıma çerçevesinde kız çocukların eğitim almasına kadınların çalışmasına mücade edeceklerini belirtmişlerdir. Ancak uygulamaya bakılınca Doha anlaşması şartlarının tam tersine yönelik hareket ettikleri görülmüştür. Kız çocukların okulları açılmamış ve bir yıl geçmesine rağmen kızlar okullara gidememiştir. Devlet kurumlarında kadınlar başta olmak üzere azınlık gruplar işten çıkartılmış ve hiçbir sebep gösterilmeden görevlerinden uzaklaştırılmış ve yerine örgüt üyelerini yerleşmiştir. Taliban kabinesinde Afganistan’ın tüm etnik gruplarından mevüt olduğu söylemektedir. Ancak Taliban’ın kabinesine bakıldığında ise tek bir etnik gruptan oluşmaktadır. Taliban ABD ile yapmış olduğu anlaşma çerçevesinde uluslararası topluma vermiş olduğu sözleri yerine getirmediğini Birleşmiş Milletler’de açıklamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SAVAŞ VE ÇATIŞMA HABERCİLİĞİ

İnternet teknolojisinin gelişmesi ile beraber dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan savaş ve çatışma olayları ile birlikte savaş ve çatışma haberciliği de gelişme kaydetmektedir. Habercilikte hız önemli kavram olması bakımından gelişen teknolojiler ile birlikte gazeteciler zamanla yarış içersine girmiş durumda ve yaşanan olayları anında okuyucuları ile paylaşabilmektedir. Farklı coğrafyalarda savaş olaylarının devam etmesi habercilik alanında savaş gazeteciliğini ön plana çıkarmaktadır. Günümüzde yaşanan savaş ve çatışma olaylarını takip eden gazeteciler anında okuyucuları ile paylaşabilmektedir. savaş muhabirleri, mensubu olduğu medya kuruluşunun ve etik ilkelere bağlı kalarak habercilik görevini yerine getirmektedir.

2.1. Haber Kavramı

Haber kavramını tek bir tanım üzerinden tanımlamak mümkün değildir. Çünkü haber kavramı ile ilgili bir çok tanım mevcuttur. Haber kavramı gerçeğin ta kendisi sanılmasından dolayı, en etkili medya içeriğidir. Haberin amacı, gerçekleşen herhangi bir olayın kitlelere aktarılmasıdır. Haber bir olaydır (Girgin, 2000: s. 73). Haber kavramının gazetecinin, mensubu olduğu yayın organının kendine özgün bir haber anlayış ve tanımı olmasından dolayı haber kavramını tek bir tanım üzerinden açıklamak mümkün değildir. Örneğin kimilerinin değerlendirmedeği bir olay, diğerlerine göre haberdur. Bu bağlamda haberin göreceli bir kavram olduğu şüphesizdir (Bülbü, 2000: s. 95). Haber tanımı ile ilgili en net tanımı 1935 yılında Washinton Üniversitesi Öğretim üyesi olan Spencer şu şekilde tanımlamıştır “haber zamanında verilen, toplumda çok sayıda kişileri ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileyeceği herhangi bir olay, ya da kanaattir” şeklinde açıklamıştır (Bülbül, 2000: s. 95). Bozkurt’a haber tanımını, haber kavramının gerçekte olan ilişkisi, onu en etkili medya içeriği haline getirdiğini söylemiştir. ancak hangi olayın haber olması gerektiği konusunda ise kesin bir bilimsel yöntemden bahsetmenin mümkün

olmadığını ifade etmektedir (Bozkurt, 2022: s. 31). Schramm’a göre ise; haber bir olay olmadığı, olduktan sonra algılanan bir olgu olduğunu ifade etmiştir. “olayla özdeş değil, ancak olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesi hedefidir” şeklinde tanımlamıştır (Bülbül, 2000: s. 96). Haber genel olarak olay veya olayların hikayesi ve özeti olarak tanımlanmaktadır (Tokgöz, 2006: s. 208). Bir olayın haber olabilmesinde, zamanlılık, koşulları ve toplumsal olaylar yakından ilişkilidir. Gazeteciliğin temel kavramlarından biri olan haber değerini belirleyen özellikler ise şu şekildedir. Güncellik, Olağanüstülük, Kamu yararı, Bilinirlik, Önemlilik, Sonuç ve buna benzer bir takım kriterler haber değerinin belirlenmesinde etkili olduğu söylebebilir (Bozkurt, 2022: s. 31). Oya Tokgöze göre haber, insanların hayatları hakkında karar alabilmek için ihtiyaç duydukları bilgidir. Haber acele kaleme alınmış edebiyattır, haber yarının tarihidir diye haberi açıklamaktadır. (Günenç, 2012: s. 78). Tokgöz, haberin, yaşantımızın önemli bir parçası olduğunu söylerken, Lüksten göre, haber, iyi ya da kötü devamlı olarak bilincimizi genişletmektedir (Tokgöz, 1981: s. 51) diye açıklamıştır.

Haber insanlara hayat ve dünya hakkında bilgilenmesini ve farklı düşünceler kazanmalarını sağlamanın yanında toplumların birleşmesine ve hatta örgütlenmelerine de katkı sağlamaktadır. Haber en yalın haliyle bilginin kitle iletişim araçlarıyla kamuoyuna iletilmesidir. Haber tanımı Altun’a göre, öğrendiğimizdir, okumadan, duymadan ya da izlemeden önce bilmediğimiz olayların bilmeyenlere aktarılmasıdır. Bir olay, olgu ya da durum üzerine edilen bilgidir. Haber bir olayın raporudur. Çevrede olup biten herşey ve bugünün olayıdır, güncel olandır, olayların hikayesidir, kitle iletişim araçları ile okuru arasında bilgi alışverişidir (Yurdakul, 2018: s. 71) diye açıklamıştır. Kısaca tanımlamak gerekirse haber, insanları ilgilendiren olayları anlatan bilgilerin bütünüdür. Bu nedenle de neyin haber olduğu da haberin işlevselliğini etkilemektedir. Haber, genellikle bir düşünceye, soruna ve olaya dayanmaktadır (Karaba, 2014: s. 3). Haberin diğer tanımlarını da sıralamak mümkündür.

- Haber zamana uygun herşeydir.
- Haber zamana uygun rapordur.
- Haber bir olayın raporudur
- Haber acele kaleme alınmış edebiyattır (Tokgöz, 1981: s. 55).

Haberin tanımı bir çok araştırmacı tarafından farklı tanımlara tabi tutulmuş ve farklı şekillerde açıklanmıştır. Ancak haber genel olarak tanımlamak gerekirse insanları ilgilendiren olayların bütünüdür.

2.2. Haber Değeri

Gazeteciliğin temel ilkelerini değerler oluşturmaktadır. Bu ilkelere bağlı kalınmadan yazılan haberler başarılı olunmadığı gibi, çoğu kez gerçekleri de yansıtmamaktadır (Bülbül, 2000: s. 111). Her olay haber değeri taşımamaktadır. Habere konu olan olayın kitleleri ilgilendirmesi ve bazı değerleri taşıması gerekmektedir. Bir çok gazeteci haber değerini tanımlayacağı ancak bir olayla karşılaştığında haber değeri taşıyıp taşımadığını anlayacakları, soyut bir kavram gibidir (Girgin, 2000: s. 79). Bir olayın haber olup olmadığını ona yaklaşan muhabir ilk önce karar vermektedir. Bu bağlamda haberin değerlerini beş bölümde açıklamak mümkündür (Bülbül, 2000: s. 112)

- **Zamanlılık**; haberde, zamanlılık ilkesi çok önemlidir. Muhabirden başlayarak genel yayın yönetimine kadar herkesin bu değere özen göstermek zorundadır. Çünkü meydana gelen olay hemen önemini yitirebilir ve haber olmaktan çıkabilir. Gerçektede eskimiş olaylar haber değeri taşımamaktadır (Bülbül, 2000: s. 112). Günümüzde teknolojik gelişmeler ile birlikte muhabirler haberlerini çok hızlı bir şekilde okuyucuları paylaşmakta ve olay çok çabuk önemini yitirmektedir. Günümüzde habere ulaşmak için eskiden olduğu gibi günler, haftalar beklemek gerekmemektedir. Haber de zamanlılık ilkesi, haberin zamanlı olması değerini yansıtırken, haberin ne zaman ortaya çıktığı sorusuna da yanıt vermektedir(Tokgöz, 1981: s. 63). haber de zaman değerini belirleyen üç bileşke vardır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir.

- ✓ **Yenilik**; haberi oluşturan olayın zaman bakımından yeni olması gerekmektedir. Zamanında değerlendirilen bir olay önemini yitirebileceği gibi, belki de haber olma özelliği de ortadan gidebilmektedir. Yenilik sözcük anlamıyla “yeni olan” bir olguyu ifade etmektedir. Daha önce

geçen ancak yeni medyana gelen yada öğrenilen bir olay da “yenilik bileşkesi”ne uygun olmaktadır (Bülbül, 2000: s. 113).

- ✓ Anilik; muhabir, hangi yöntemle olursa olsun kaynağa ulaştığında sağladığı verileri zaman kaybetmeden değerlendirmeli ve habere dönüştürmelidir. Bu en kısa süre içerisinde yapılmalıdır. Bu çalışma ve çaba ise “anilik” bileşkesini vermektedir. Aniliğin özünde ivme ve hızlilik vardır.
- ✓ Geçerlilik; bileşkesi anilik ile bağlantılıdır. Geçerlilik süreci haberin oluşumuyla başlamakta ve kitle iletişim aracına ulaştırılmasıyla sona ermektedir. Başlangıçla sonuç arasında geçen süre uzatıldığı takdirde haberin değerini yitirebileceği de mühtemeldir (Bülbül, 2000: s. 113).
- **Yakınlılık;** Haber niteliğini kazanmasına özen gösteren bir değer olarak kabul edilmektedir. Ne zaman sorusu zamanlılık ilkesini gösterirken, nerede sorusu da yakınlılık ilkesine işaret etmektedir. (Tokgöz, 1981: s. 66). Muhabirin olayın neresinde olduğunu göstermektedir. Muhabir olayın içinde ya da ne kadar çok yakınında olursa habere inandırıcılık ve doğruluk ilkeleri de o derece güç kazanmaktadır. Habere yakınlılık mesefa olarak da algılanması da doğru değildir. Muhabir olaya mesafe olarak uzak olabilir, ancak yapacağı her türlü araştırma, soruşturma, kaynak taraması ve yan bilgilerle yaklaşma imkanına sahiptir (Bülbül; 2000: s. 114). Fakat insanlar ne olursa olsun kendilerinin aşına oldukları yerler, adlara karşı birinci derece ilgi duymaktadırlar. Yakın çevrelerine ne olup bittiğini hep merak eder ve ilgiliyle öğrenmek isterler (Tokgöz, 1981: s. 66).
- **Sonuç;** Haber de sonuç değeri de zaman değeri kadar önemlidir. Gazeteci, sonuç ögesini planlı ve iyi bir şekilde ortaya koyduğu takdirde haberin algılanması da kolaylaşacaktır. Olayı, haber formatına oturtan asıl değer ise genellikle sonuçtur (Bülbül, 2000: s. 114). Her olayın bir sonucu vardır. Haberde ne ya da kim? Sorularının yanıtı bizi haberde sonuç değerine götürmektedir (Bülbül, 2000: s. 114).
- **Önemlilik;** bir haberin toplumsal, siyasal, kültürel, ve ekonomik açıdan değerinin olması o haberi önemli hale getirmektedir. Bu alanlarda değişim yaşanması

durumunda olaylar toplumların her zaman ilgisini çekmektedir. Çünkü bu tür olaylar her insanın yaşamını olumlu veya olumsuz bir şekilde etkiler (Bozkurt, 2022: s. 330). Önemli olmayan olay ve bilgi haber değildir. Nasıl ve Neden? Sorularının yanıtları da haberde önemlilik değerini vermektedir. Önemlilik, olayla ilgili yargıya varmak için sonuç değeri kadar ön plandadır. Olayları önemli yapan etkenler arasında, ünlü kişiler, sayıları, çelişkiler, garip olaylar, buluşlar, değişiklikler vb. yer almaktadır (Bülbül, 2000: s. 115). . Haberin önemliliğinde “Nasıl ve Neden” soruları belirleyicidir. Bir haber bu sorulara yanıt verebildiği sürece önemlidir. Önemlilik ilkesi, haber üzerinde hüküm verme yönünde sonuç kadar önemlidir (Tokgöz, 1981: s. 66).

- **İnsanın İlgisini Çekme;** haber şüphesiz insanların ilgisini çekme niteliği taşımalıdır. Kadın erkek herkesi ilgilendiren olaylara duyulan ilgiyi, insanın ilgisini çeken olaylar şeklinde tanımlamak mümkündür (Tokgöz: 1981: s. 67). Girgin; haber değerinin uyandırdığı etki ve ilginin derecesiyle ölçüldüğünü vurgulayarak, habere olan ilgiyi etkileyen faktörleri, kişilerin konuya yakınlığını ve tanışıklığını, işiyle yaşamıyla ya da ilişkileriyle olan bağlantısı, sunumu, anlaşılabilirliği, önemi, ilginçliği, umulmaması, olumsuzluğu, güncelliği ve seçkin kişi ve kurumlarla ilgisi olarak sıralamıştır (Taş: 2019: s. 6). Olağan dışı olaylar, maceralar, aşklar, savaşlar, doğa afetler, çatışmalar, kuşku ve çelişkiler insanoğlunun sürekli ilgi odağı haline gelmiştir. Habercilik anlayışında da ilgi çekme ön plandadır ve önemlidir. Haberde insanların ilgisini çekme unsuru bulunmalı, ve olmalıdır. İlgi çekemeyen olay zaten haber değildir (Bülbül, 2000: s. 115-116).

2.3.Haberin Nitelikleri

Haberin tanıma yönelik bir çok tanım mevcut olmasına rağmen tek bir tanım üzerinden açıklamak oldukça zordur. Ancak haberlerin bazı ortak özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- **Gerçeklik (Doğruluk);** Gerçeklik haberin olmazsa olmaz nitelikli, temel ilkesidir. Haber okuyuculara, kişisel algılamalardan ve sonrası anlatımlardan aktarılır. Bu

nedenle de haberin gerçekliği, gazetecinin kişiliğine, deneyimlerine, kişisel veya toplumsal beklentilerine, ahlaki değerlerine ve haber kaynağının güvenilirliğine bağlı olmaktadır (Girgin, 2000: s. 79). Bir şeyin doğruluğuyla, bir şeyin özelemi birbirini ile karşılaştırılmamalıdır. Birey genellikle, özlemini duyduğu şeyin doğru olduğu eğilimini taşır. Yine de bu sübjektig etkenler bir yana bırakılırsa gerçek olan olaydır, ya da o olayı oluşturan nedenlerdir. Önemli olan habercinin ne ölçüde olayı gerçekler üzerine oturtacağıdır (Girgin, 2000: s. 79). Habere hızlı ulaşım ve hızlı haberi yayımlamak adına doğruluk ilkesinden de ödün verilmemesi gerekmektedir. Çünkü habere hızlı ulaşmak ve hızlı bir şekilde yayımlamak bazen çeşitli etik sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle halkın yanlış bilgilendirilmesinin önüne geçmek için haberin doğruluğundan emin olmak gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013: s. 6). Haberin doğruluğu genellikle gazetecilerin işlerini sorumlu bir şekilde yaptıklarının kanıtıdır. Çünkü hiçbir gazeteci sorumsuz gazeteci olarak damgalanmak istemez (Tokgöz, 1981: s. 56). Doğruluk gerçeği olduğu gibi yansıtmaktır. Tersine çevirmek değildir. Acı ya da tatlı gerçek olay haberde verilecektir. Bütün yazım türlerinde, özellikle haberde doğruluk en önemli ilkedir (Bülbül, 2000: s. 43). Gerçeklik ilkesinde habere konu olan bilgilerin gerçe uygun olması temel ilkedir. Gerçeklik, verilen habere konu olan içeriğin haber verildiği sırada olayla ilgili duruma uygunluk anlamına gelmektedir. Diğer ifadeyle gerçeklik olayın varlığının gerçek olması anlamına gelmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013: s. 7). Bu bakımdan gazetecinin amacı gerçeği ortaya çıkarmak olmalıdır. Özetle gerçeklik, olayın varlığının gerçek olması anlamına gelmektedir (Gergin, 2000: s. 81).

- **Nesnellik (Objektiflik);** Haber de nesnellik, yazılı ve elektronik basının en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Haber de tarafsızlık olgusuna yer yoktur. Haberde, hedef kitle toplumdur, olayın konusuna göre, toplumun çeşitli katmanlarıdır (Gergin, 2000: s. 209). Objektiflik olgusu, değerler olsun ya da olmasın, gerçekleri seçme, düzenleme, çerçeveleme ve kamu gündemini belirleme sürecinde haberlerin nasıl yaratıldığı ve iletildiği ile ilgilidir. Objektiflik genellikle, gerçekleri değerlerden ayırabileceği ve ayırması gereken bakış açısı olarak tanımlanır (Huseinova, 2022: s. 13).

Değerler, herhangi bir bireyin dünyasının nasıl olması gerektiğine dair bilinçli ve bilinçsiz terihleridir, son derece öznel ve diğer insanlar üzerinde hiçbir hukuki etkisi yoktur. Birey, toplumun bir izleyicisi olarak, muhabirden beklediği şey, objektif gazetecilik, yani olayları çarpıtmadan ziyade olayların toplumsal önemini açıklamak ve olayları yorumlamaktır (Huseinova, 2022: s. 13). Bu tür insanların çoğu kendi hayat görüşleri doğrultusunda yayın yapan yayın organlarını takip etmektedir. Günümüzde bile nesnellik konusu tartışılarak süre gelen bir konu olmaktadır. haber de en önemli nesnel olmanın en önemli kriterlerinden birisi de denge kuralıdır. Haberde denge kuralı da nesnelliğin özünü oluşturmaktadır. Temel kural, bir iddia ve görüşe dayalı haberlerde karşıt görüşlerin düşüncesine de yer verilmesidir (Girgin, 2000: s. 210). Muhabir böyle durumlarda karşıt görüşlerin de görüşlerine eşit derece de yer vermeli ve dengeyi hiçbir görüş lehine bozmamalıdır. En önemlisi de muhabir haberde kendi görüşüne asla yer vermemelidir (Girgin, 2000: s. 210).

Habercilikte nesnellik ögesi, ilk önce Amerika'da iç savağın yaşandığı dönemde uygulanmaya başlanmış ve daha sonra diğer ülkeler tarafından da benimsenmiştir. Nelkin, gazetecilik mesleğinin, nesnellik olgusunun Amerika'nın icadını olduğunu bile öne sürmüştür (Bülbül, 2000: s. 210). Gazeteci nesel habercilik yaptığını savunmak için şu maadeleri kendinde taşıması gerekmektedir.

- ✓ Çelişkili, tartışmalı vb konularda bütün tarafların görüşlerine yer vermeli
- ✓ Gerçek olduğu iddia edilen konulardaki açıklamalar dikkate alınmalı
- ✓ Kendi düşüncelerini habere yansıtmamak için kaynağının söylemlerini tırak içersinde veya doğrudan kullanmalıdır
- ✓ Habere mümkün oldukça somut gerçeğe yer vermelidir (Bülbül, 2000: s. 211). Gazeteci haberlerinin neselliğini savunabilmesi için yukarı da sıralanan maddelere uyum sağlamaları gerekmektedir. Atilla Girgin, haberde tarafsızlığın mümkün olmadığını ifade etmiş ve gazetecileri taraflı davranmaya iten etkenlerin birinin de egemen güç olduğunu söylemiştir (Girgin, 2000;98). Girgin'de Bülbül gibi, tarafsızlık ilkesine yaklaşabilmek için konuyla ilgili tüm bilgilerin aktarılması, tartışmalı konularda tarafların görüşlerine yer verilmeli, gerçek oldukları iddia edilen açıklamalara yer verilmeli, haber kaynağının sözleri, alıntılar tırnak ("")

içinde bolca kullanılmalı, haber de mümkün oldukça çok maddi gerçek bulunması gerektiğine değinmiştir (Girgin; 2000: s. 99).

- **Çarpıtma**; haberlerde çarpıtma kelimesi “dezenformasyon” veya “distortion” kelimelerinden gelmektedir. Bir olayı haber olarak yayınlamak, habere taraflı bir akış açısı eklemek demektir. Gerçeğin tamamen olmasa da çarpık yönlerinin olması haberin birçok ilkesine aykırıdır (Huseyinova, 2022: s. 13). Girgin, çarpıtma haberlerinin genellikle dış haberlere uygulanan bir durum olduğunu ileri sürerek kitle iletişim araçlarının dış dünya’nın görüntülerini, Türk halkına başarılı bir şekilde aktarmadıklarını belirtmiştir (Girgin, 2000: s. 167). Yanlış bilgilendirmenin çok boyutlu bir mekanizma olduğunu ve bir çok nedenin olduğunu da eklemiştir. Gerçeğin doğru verilmemesinin bir diğer nedeni de gazetecinin rekabet ortamında, abartıya giderek başarılı bir imaj kazanmak amacıyla yalana başvurma gereksiniminden kaynaklıdır. (Girgin, 2000: s. 167). Gelişmiş ülkelerin medya orgaları, doğal afetler, salgın hastalıklar, savaş gibi olumsuzluklardan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin verilerini seçmektedir. İç haberde ise genellikle, ekonomik, siyasi tartışmalara yer vermektedir (Huseyinova, 2022: s. 15). Çarpıtma haberleri genellikle savaş ve çatışma haberciliğinde, doğal afetler vb gibi konularda daha çok yaşanmaktadır. Gazeteci rekabet ortamında daha hızlı olabilmek ve başarı kazanmak adına yalan habere başvurmakta ve halkı yanlış bilgilendirmektedir. Çarpıtma habere en iyi örneklerinden birisi de birinci körfez savaşı döneminde görülmüştür. Bu dönemde gazeteciler ABD askerlerinin Irak’taki zülümlerini göz ardı ederek, ABD askerlerinin Irak milletine yardım etmek amacıyla ülkeyi işgal ettiğine değinmiş ve birinci körfez savaşında çok fazla halkı yanlış bilgiye boğmuştur. Buna benzer olarak ABD’nin Afganistan işgalinde de halkı yanıltıcı haberlerin yayımlandığı görülmektedir.

2.4. Savaş ve Çatışma Haberciliği

Savaş gazeteciliği, savaş muhabirliği, savaş haberciliği ve çatışma haberciliği ifadeleri ile karşımıza çıkmaktadır. Savaş ve çatışma bölgelerinde habercilik yapan

kişilere savaş muhabiri denilmektedir. Savaş haberciliği akademik çalışmalarda oldukça yeni bir kavram olmasına rağmen mesleki olarak savaş gazeteciliğinin tarihi insanlık tarihindeki savaş kavramı kadar eskidir (Taş, 2019: s. 24).

Savaş, insanlık tarihinin en eski ve önemli kavramlarından birisidir. İnsanlar toplu yaşama geçtikten sonra birbirleri üzerine üstünlük kurmak için savaşımlardır. Savaşlar neticesinde galip gelen tarafında da mağlup olan tarafında hayatları kökten değişmiştir. Bu bağlamda ise savaş alanlarında yaşananlara ilişkin bilgilerin kaydı, tarih boyunca büyük önem taşıyan bir etkinlik olmuştur (Işık, 2020: s. 36). Savaşlar etkileri nedeniyle bireyler, toplumlar ve devlet hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu nedenle hem yöneticiler hem de halk savaş alanlarında yaşananlardan en kısa sürede haberdar olarak hem meraklarını gidermek hem de edinmiş oldukları bilgiler doğrultusunda savaşın olumsuz etkilerinden korunmak için tedbirler almak için çabalarlar. Dolayısıyla savaşa ilişkin anlatılar her zaman ilgi çeker, bu ilgi kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ile daha da artmıştır (Işık, 2020: s. 36). Savaş muhabirlerinin görevi, haberi almanın içerdiği riskler ve tehlikelerle tanımlanmaktadır (MacLaughlin, 2022: s. 9).

Gazeteci, herkesin kaçtığı yere koşarak gidendir. Gazeteciliğin tanımı olan bu kavram söz konusu savaş muhabiri olduğunda daha da anlam kazanmaktadır. İnsanların hayatlarından endişe duyduğu, üzerlerindeki kıyafetlerle, tüm yaşamlarını ve edindikleri birikimlerini geride bırakarak kaçtığı yerler, savaş muhabirlerinin görev yerleri olmaktadır. Savaş muhabirleri görev alanlarında, taraflarla birlikte savaşı yaşarlar. Savaşın doğrudan konusu ve aktörü olmayan haberciler, cephe ve cephe gerisinde bütün yaşananları, birinci elden tarihe not düşerler. Savaşlara ve önemli dönemlere tanıklık ederler. Dolayısıyla savaş muhabirlerine tarihin tanıkları da denebilir (Çetinkuş, 2017: s. 338). Savaş muhabirliğinin tarihçesi 1854 Kırım savaşına uzamaktadır. Fakat savaş muhabirliği önceki dönemlerde de teorik olarak varlığından söz ettirmemiş olsada ancak pratik olarak savaşlarda yapılmıyordur. Savaşın tarihçesi ne kadar eskiyse, savaş gazeteciliğinin tarihçesi de bir o kadar eskidir (Karabağ, 2014: s. 18).

2.5. Savaş Gazeteciliğinin Tarihçesi

Savaş ve çatışma haberciliği, teknolojik gelişmesi ile beraber gündeme gelmiş ve haberciliğin en önemli bölümlerinden birisini oluşturmuştur. Savaş gazeteciliğinin doğuşu aslında, savaş terimi kadar eskidir. Ancak 1846 yılında iki yıl süren Meksika iç savaşı, savaş ve çatışma haberciliğinin doğuşu olarak kabul görmektedir. Telgrafın gelişmesi ile beraber bu dönemde savaşa dair veriler haber merkezine eskiden olduğu gibi gecikmeden zamanında ulaşmaktadır (Taş, 2019: s. 25). Böylece teknolojik gelişme olan telegraf savaş ve çatışma haberciliğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve günümüze kadar savaş muhabirliğinin gelmesini sağlamıştır. Günümüzde savaş gazeteciliği olarak bilinen kavramın 1854 yılında Kırım savaşını haberleştiren Russel'in adı ile özdeşleştiği görülmektedir. Farklı kaynaklar incelenince, Russel'in ilk savaş muhabiri olarak kabul edildiği görülmektedir. The Times gazetesinin muhabiri olan Russell kırım savaşında yaşanan acıyı ve sefaleti okuyuculara tarafsız bir şekilde aktarması sonucu bir hükümetin düşmesine sebep olmuştur (Türkoğlu, 1994: s. 190). Kırım savaşı tarihte uluslararası muhabirlerinin izlediği ilk savaş olmuştur. Kırım savaşı, haberlerde savaş fotoğraflarının kullanımı ve savaş fotomuhabirliğinin de ilk örneğidir (Çetinkuş, 2017: s. 335). Türkiye'de ise ilk savaş muhabirliğinin örneklerini kurtuluş savaşı döneminde görmek mümkündür (Çetinkuş, 2017: s. 335). Kırım savaşı, çatışma ve savaş muhabirliği için dönüm noktası olmuştur. Hükümetler bu yeni gazetecilik türüne ilişkin ilk deneyimi kırım savaşı ile gelişmiş ve birçok savaşta gazeteciler askeri ordu sansürüne tabii tutulmuştur (Işık, 2017: s. 41).

Teknolojik gelişmeler ile birlikte izlenen ilk savaş İspanyon iç savaşı olmuştur. Bu savaş savaş fotomuhabirleri tarafından takip edilmiş ve bu savaş hakkında okuyuculara fotoğraflı olarak haber sunma olanağı sağlanmıştır (Taş, 2019: s. 26). Kameraların ilk kez kullanıldığı savaş ise Vietnam savaşı olmuş ve bu savaş muhabirliği bakımından en önemli savaş olmuştur. Vietnam savaşı, yüzlerce savaş muhabiri tarafından izlenmiş ve raporlanmış ilk savaş olmuştur. Bu savaş gazetecilerin silahlı kuvvetlere akredite edildiği ve sıkı bir sansüre maruz kaldıkları ilk savaş olmuştur (Işık, 2017: s. 45). Silahlı kuvvetlere göre savaş muhabirleri, ordu ile takım halinde olmalı, hareketin güvenliği, muhabirlerin neleri söyleyip söylemeyecekleri ordu tarafından belirlenmelidir (Türkoğlu,

1994: s. 192). Vietnam savaşı televizyon teknolojisinin geliştiği ve halkın haber alma ihtiyacının televizyon yoluyla karşılandığı ilk savaş olması nedeniyle “ilk televizyon savaşı” (the first televizyon war) olarak adlandırılmıştır (Işık, 2017: s. 47). Televizyonlarda Vietnam savaşının bir film sahnesini verircesine yayınlanması ABD’de savaş karşıtı grupların ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve savaş karşıtı gruplar ABD yönetimine karşı eylemler gerçekleştirmeye başlamıştır.

Savaşın başladığı ilk aylarda gazeteler ABD yönetiminin arzuladığı biçimde bir tutum sergilemiş ve savaş ile ilgili olayları karşı tarafın komünist saldırılarına karşı cevap, dünyayı komünizminden kurtarmak şeklinde haberleştirmekteydi. Ancak gazeteci W. Conkrite savaşı olayların yaşandığı yerde gözlemleyerek olayları haberleştirmiş ve Vietnam’daki savaşın tek taraflı ve kontrolü haber akışının seyrini değiştirmiştir. Conkrite yazdığı haberler sayesinde, Vietnam’daki savaşın gösterildiğinden farklı olduğunu ve yüzlerce Amerikan gencinin amacını bilmedikleri bir savaşa gönderildiklerini halka göstermiş ve savaş karşıtı propagandalar ABD’de yükselmeye başlamıştır (Karabağ, 2014: s. 19). Vietnam savaşı, savaş gazeteciliği bakımından ilk defa görsel içeriklerin medya kuruluşlarında yer verilmesinden ötürü çok önemli ve savaş muhabirliği açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Vietnam savaşının ardından şüphesiz ki savaş muhabirliği açısından önemli bir dönüm noktası I ve II körfez savaşı olmuştur. 1991 yılında başlayan birinci Körfez savaşı, CCN televizyon’undan canlı olarak izleyicilerine “temiz bir savaş” olarak kamuoyunun izlemesini mümkün kılmıştır. Birinci körfez savaşında iki önemli nokta dikkate alınmalıdır. Birincisi, Akredite gazeteciler bu savaşla birlikte savaş sahası dışında kurulan merkezlerden, komutanların verdikleri bilgiler ve açıklamalarından yararlanarak, çalıştıkları yayın organları için haber yapabilmektedir. İkinci önemli uygulama ise, verilen açıklamalarda gazetecilerin bilgilendirilmesinden çok, askeri kaynakların savaş hakkında istediklerini aktarmaları, gazetecileri yönlendirme şeklinde haber yapımının gerçekleşmesidir (Karabağ, 2014: s. 19). Tüm bu gelişmeler ile beraber savaş haberciliğinde savaş alanlarında uygulanan gazetecilik yöntemleri de ortaya çıkmıştır. Havuz sistemi ve akreditasyon sisteminden sonra Irak savaşında uygulanan iliştilmiş

gazetecilik de son yıllarda pek çok savaş bölgesinde gazetecilere uygulanan savaş haberciliği yöntemlerindendir (Karabağ, 2014: s. 19).

Savaş muhabirlerinin seçeceği yol ne olursa olsun, haberlerinde ona yol gösterecek olan şey aslında, demokratik toplumlarda kamusal çıkarlara uygun davranmak olmalıdır. Savaş ve barışta halkın haber alma hakkı, dürüst ve açık haberciliğin rehberi olmalıdır (Türkoğlu, 1994: s. 192-193).

2.6. Barış Gazeteciliği

Barış gazeteciliği kavram 1970’li yıllarda Johan Galtung tarafından kullanılmıştır. Genel amaç çatışma konusun taraflar arasında şiddete dönüşmeden çözüme kavuşturma hedefi alan yayını öngörmektedir (Türkkol, 2012: s. 93). Bu nedenle barış gazeteciliği her türlü şiddet olaylarına karşı tavır alır. Barış gazeteciliği, biz-öteki, kazanan-kaybeden gibi karşıtlıkları ilan etmekten uzak duran bir tavır sergilerken, şiddet tanımını geniş kapsamlı olarak ele almakta, savaşlar kadar miliyetçilik, ırkçılık, din ayrımcılığı, etnik köken, cinsiyet ayrımcılığına karşıt görüşü mücadele alanına dahil etmektedir (Türkkol, 2012: s. 93).

Barış gazeteciliğini Sevda Alankuş şu şekilde açıklamaktadır “editörlerin ve muhabirlerin, hangi hikayeleri başlığa çekip, onları nasıl işleyeceklerine dair seçimlerinde toplum için fırsatlar doğuracak şekilde düşünmeleri ve çatışmaları şiddet dışı yaklaşımları” değerlendirmeleridir (Alankuş, 2016: s. 20). Barış gazeteciliği, çatışmalar hakkında sorumlu ve bilinçli haberciliğinin nortmatif biçimidir. Barış gazeteciliği uzlaşma yaratmak, barışı sürdürmek, barışın korunmasına yardımcı olmak ve medya sahiplerinin, reklamcılarının, profeysonellerin ve izleyicilerin savaş ve barışa yönelik tutumlarını değiştirmektir (Alankuş, 2016: s. 21).

Barış gazeteciliğinin terimi her ne kadar 1970’li yıllarda ortaya çıkmış olsada, asıl gazetecilik alanına nüfüsü ise 1991 birinci körfez savaşı ile gazetecilik alanında yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve üzerinde akademik çalışmalar da yapılmıştır. Barış gazeteciliği 20. Yüzyılın son çeyreğinde yaşanan uluslararası ve iç savaşlarda medyanın

üstlendiği olumsuz rol sonrasında ortaya çıkan bir kavramdır. 1990 yılları sonrası barış gazeteciliği üzerine sistemli bir şekilde çalışmalar yürütölmeye başlanmıştır (Bozkurt, 2019: s. 552). Barış gazeteciliği kavramının gelişmesi konusunda Annabel McGoldrick ve Jake Lynch önemli katkılar sağlamış kişilerdir.

Türkiye’de barış gazeteciliği konusunda çalışmalar yürüten, Sevda Alankuş, barış gazeteciliğinin iyi gazetecilikten ibaret olmadığını, farklı bir gazetecilik türü olduğunu söylemiş ve barış gazeteciliğinin uygulanabilmesi için geleneksel gazetecilik anlayışının en üstüne yerleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Alankuş, 2016: s. 24). Geleneksel gazetecilik anlayışında haber değeri, haber kaynağı, nesnelik, 5N1K soruları ve erkek dilinin baskın söylemi barış gazeteciliğine olanak verecek şekilde değiştirilmelidir (Bozkurt, 2019: s. 554). Barış gazeteciliği görölenin değil, görölmesi gerekenin haberleştirilmesidir. Gerçekliğı yansıtmaz, gerçekliğı keşeder ve saklı olanı ortaya çıkarır (Alankuş, 2016: s. 24). Barış gazeteciliğı, süregelen çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşmasına katkı sunan bir gazetecilik türüdür. Barış gazeteciliğı, çatışmalar karşısında çözüm önerilerinin farklı alternatifler olarak, esas olarak sorunu yaşamış gerçek kişiler tarafından geliştirilmesi gerektiğini öngörür. Dış kaynaklı öneriler, çözüme ulaşma noktasında destekleyici ve tanımlayıcıdırlar (Türköl, 2012: s. 112).

Türkiye’de barış gazeteciliğı konusunda pek çok ilerleme yaşandığını söylemek güçtür. Barış gazeteciliğı Türkiye’de bir dayatmadır. Bu nedenle bazı medya kuruluşları barış gazeteciliğine destek vermiştir. Ancak bu durum editöryal süreçlerde içselleştirilmemiştir. Bu nedenle de ne muhabir düzeyinde, ne gazetecilik düzeyinde, ne de en üst medya sahipleri düzeyinde barış gazeteciliğini rehber alamayız (Alankuş, 2016: s. 27). Sevda Alankuş, Türkiye’nin yakın zamanda barış gazeteciliğı konusunda son zamanlarda uygulanmaya geçirilmesi bakımından son derece elverişli bir dönemden geçtiğini söyleyerek “Kıbrıslı ve Türkiyeli küçük bir akademisyen grubunun yayınları ile gazeteci pratikleri ve düzenlenen konferanslar barış gazeteciliğini Türkiye’de daha yayın olarak tartışmaya başlanır hale getirirdi” demiştir (Alankuş, 2016: s. 27). Türkiye’de barış gazeteciliğı, sadece ana akım medyada habercilik yapabilen birkaç gazeteci ile köşe yazarının ve alternatif medya oluşumlarının haberciliğı içine sıkışmış halde karşımıza çıkmaktadır (Alankuş, 2016: s. 28). Alankuş, Türkiye’de barış gazeteciliğinin gelişmeme

sebebinin, Türkiye’deki büyük sermaye medyası ile yerel medyanın siyasal ve askeri güç merkezlerinin politikalarından bağımsız davranma geleneğinin olmaması, 2000’li yıllarda hükümetin doğrudan medya yapısına müdahalesi ile medya sahipliği yapısındaki değişime ve ortaya gönüllü veya korkuya dayalı bağımlılığının çıkmış olmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir (Alankuş, 2016: s. 29). Barış gazeteciliği, adil bir barışı tesis etmek ve sürdürebilmek için her türlü gerilimi, çatışmayı, ve çoklu düşmanlığı şiddete teşvik etmeden, öteki merkezli bir etik çerçevesinde haber yapmaktadır. Barış gazeteciliği, barış için siyasi ve etik bir tercihe dayanmalı ve barışa olumlu bir tanımla yaklaşmalıdır. Yani sürdürebilir ve ilerici bir barış için her zaman mücadele edilmesi gereken, sınıf, cinsiyet, din, mezhep, dil, etnisite vb. temel adaletsizliklere odaklanan bir gazetecilik türü olmalıdır (Alankuş, 2016: s. 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞ SÜRECİ VE TALİBAN'IN 20 YIL SONRA TEKRAR İKTİDARA GELİŞİNİN, ABD, AFGANİSTAN VE TÜRKİYE'NİN YAZILI BASININDA TEMSİLİ

Çalışma kapsamında, tüm dünyayı etkileyen ve yakından ilgilendiren, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve ikinci kez Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesinin ABD, Türkiye ve Afganistan basınında nasıl yer aldığını içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, kapsamı, amaç ve önemi açıklanmıştır. Ardından örneklem ve sınırlılıklar süreci açıklanarak, verileri toplama yöntemi ve aracına yer verilerek, ulaşılan bulgular tablolar aracılığıyla yorumlanarak sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Afganistan'daki iç savaş ve çatışmaların günümüze kadar devam etme konusu tüm dünya kamuoyu ve özellikle bölge ülkeler başta olmak üzere Türk kamuoyu tarafından da son dönemde oldukça yer edinmiştir. Taliban'ın 1996-2001 yılları arasında Afganistan yönetimini ele geçirdikten sonra uygulamış olduğu yasaklar nedeniyle ülke çapında büyük bir göç yaşanmış ve bu dönemde dünyaya en fazla mülteci veren ülke konumuna gelmiştir. 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası yine Afganistan sorunu herkes tarafından yakından takip edilen bir konu haline gelmiştir. ABD 11 Eylül 2001 sonrası terör örgütlerine karşı mücadele bahanesi ile Afganistan'a askeri saldırıda bulunmuş ve Taliban'ı ülke yönetiminden uzaklaştırmıştır. ABD 20 yıl boyunca savaştığı terör örgütü bir grup olan Taliban ile barış anlaşması imzalamış ve 20 yılın ardından ülkeden ayrılarak Afganistan'ın kaderini Taliban'ın eline bırakmıştır. ABD Afganistan'daki başarısızlığını perdelemek

için Taliban ile 29 Şubat 2020 yılında “Afganistan’a Barış Getirme” başlıklı barış anlaşmasını imzalamıştır.

Taliban ile ABD arasındaki görüşmelerin geçmişini çalışmanın ilgili bölümünde detaylıca açıklanmıştır. Ancak herkesin umutla baktığı bu müzakere istenildiği gibi gitmemiş ve Taliban Afganistan ordusu ile savaşımaya hız vermiştir. Taliban, Mayıs 2021 yılı itibari ile yaklaşık %80’lik bölümünü ele geçirmiş ve ardından Ağustos 2021 yılına kadar tüm ülkeyi kontrolü altına almıştır. Taliban’ın bu askeri zaferi ise herkesi hayrete düşürmüştür. Karşısındaki tam donanımlı askerler, Taliban’a yenik düşmüş ve Taliban neredeyse hiç savaşımadan Kabil yönetimine gelmiştir. Afganistan Cumhurbaşkanı Mohammad Ashraf Ghani 15 Ağustos 2021 sabahı ile Kabil Havalimanı’ndan iki özel uçak ile beraber ülkeden kaçmıştır. Bu bağlamda ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın 20 yılın ardından tekrardan iktidara gelişi ile ilgil olarak ABD’de en fazla traja sahip olan The Washinton Post gazetesi, Türkiye’den en fazla tiraj sayısına sahip olan Hürriyet gazetesi ve Afganistan’dan ise en fazla bilinen ve en yayın olan Hasht-e-Subh (8AM) ve İtilaatroz gazetelerinin 03 Ağustos-01 Eylül 2021 tarihleri arasındaki internet sitesindeki, Afganistan ile ilgil tüm haberleri ele alınarak içerik analizi yöntemi ile veri analizi yapılmıştır.

Araştırma kapsamında ilgili gazetelerin 03 Ağustos 2021-01Eylül 2021 yılı tarihleri arasında internet gazetesinde yayınlanan Afganistan ile ilgili haberleri içerik analizi yöntemine tabi tutularak ilgili tarihler arasındaki yayınlanan haberleri analiz edilmiştir. Nicel Araştırma yöntemine göre hazırlanan araştırmanın verileri ABD’nin Afganistan’dan çekilme sürecinde söz edilen üç ülkenin önde gelen gazetelerinin haberlerini kapsamaktadır. İçerik analizine yönelik yapılan tanımlamaların en eskisi, bu yöntemin bilimsel olarak kullanılmaya başlanmasında yoğun katkıları olan Bernard Berelson tarafından yapılmıştır. Berelson içerik çözümlemesini, iletişimin açıklanan içeriğinin yansız, dizgeli (sistemik) sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniği olarak tanımlamaktadır (Güneş, 2020: s. 57). Gökçe, içerik çözümlemesinin yaşanan bilimsel gelişmelere en uygun tanımının Merten tarafından yapıldığını belirtmektedir. Merten’in söz konusu tanımına göre içerik çözümlemesi, sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla

sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir (Güneş, 2020: s. 57). İçerik analizinde, araştırmacılar sosyal iletişimin kanıtları olan mesajları, sistemli ve objektif olarak incelerler ve spesifik özelliklerini tanımlayarak iletişimin kaynağına ya da iletişimin diğer durumlarına ilişkin tahminlerde bulunurlar. Sosyal iletişimin kanıtları olarak adlandırılan mesajlar, tipik olarak yazılı dokümanlar, ya da sesli iletişimin kağıda aktarılmış zmlmeleridir (Hepkul, 2002: s. 2). İçerik zmlmesine yönelik en kapsamlı tanım ise Krippendorff tarafından bilime kazandırılmıştır. İçerik analizi, bir mesajın içindeki verilerden nesnelik, tarafsızlık, dizge, tekrarlanabilirlik ve sonuç olarak bilimsel çıkarımlar ortaya koyabilen bir araştırma tekniğidir. Bu tanımda dikkat çeken en önemli nokta ise, daha önce üzerinde durulmayan ve bilimsel çalışmalarda kullanılan herhangi bir yönetimin güvenilir olmasının beklendiği. Kısaca belirtmek gerekirse, aynı verilere dayanarak söz konusu araştırma başka yerde, başka koşullar altında, başka kişilerce araştırma yapıldığında aynı sonuçların alınmasının gerektiğidir. Bir bakıma içerik zmlmesi bilimsel bir nesnelik iddiasını ortaya koymak ister (Güneş, 2020: s. 58). İçerik zmlmesi yöntemi birçok aşamayı içerisinde barındırmaktadır. Bu aşamalar şu şekildedir, İçerik analiziyle çalışmak isteyen araştırmacı ilk olarak araştırma hedeflerini belirlemek durumundadır. İkinici aşama ise örneklemin oluşturulması sürecidir. nc aşamada, örneklemin bölüneceği birimler, maddeler ya da kayıt birimleri ve bunların içinde toplanacağı kategoriler saptanır. Nihayet birimlerin ve kategorilerin frekansları nicel olarak belirlendikten ve gerekirse kategoriler arası ilişkiler çözümlendikten sonra değerlendirme, çıkarsama ve yorumlama aşamasına gelinir. İçerik zmlmesi, araştırma evrenini oluşturan metin yığınından seçilen ve bütünü temsil etme niteliğine sahip bir örneklemin incelenmesi ve içeriğin önceden belirlenen değişkenlerden oluşan bir kategori sistemine göre sınıflandırılması olarak ifade edilebilir (Güneş, 2020: s. 58).

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ve 20 yılın ardından Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın tekrardan iktidara gelmesinin yazılı medyada yansımalarını incelemektir. Bu kapsamda ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve

Taliban'ın iktidara gelişinin yaşandığı tarihlerde ABD'de en fazla tirajı olan The Washinton Post, Türkiye'de en fazla tirajı olan Hürriyet ve Afganistan'da yayın yapan Hasht e Subh (8 AM) ve Etilaatroz gazetelerinde yer alan haberler incelenmiştir. Medyanın devlet ve toplumlar üzerindeki etkisi gözönüne alındığında, Afganistan'da Taliban hakimiyetini ikinci kez ele geçirme sürecinin medyada ne şekilde ele aldığını incelemek önem arz etmektedir.

ABD'nin ve müttefik ülkelerinin Afganistan geri çekilmesi ve Taliban örgütünün 20 yıl aradan sonra tekrardan Afganistan'ın hakimiyetini ele geçirme sürecinin dünya basının da ne şekilde yer bulduğunun incelenmesi önemli görülmüştür. Diğer taraftan Afganistan'da yaşanan sürecin çok yeni olması ve üzerinden çok zaman geçmemiş olması, henüz bu konuda yeterince akademik çalışma yapılmadığından çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, araştırmada aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

- 1 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerinde, ABD'nin Afganistan'dan çekilişi ve Taliban'ın iktidara gelişine ilişkin haber sayılarında farklılık var mıdır?
- 2 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerinde, Taliban'ın gelişi ve ABD'nin çekilişi ile ilgili haber başlıklarının söylemleri nasıl ve ne orandadır?
- 3 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerinde, Afganistanla ilgili haberler içeriklerine göre nasıl dağılım göstermektedir?
- 4 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerinin haber gündemleri arasındaki farklılıklar var mıdır?
- 5 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazeteleri Afganistan ile ilgili haberlerde ne sıklıkla fotoğraf kullanılmıştır?
- 6 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerinin Afganistan ile ilgili haber fotoğraflarının içeriklerine göre dağılımları nasıldır?
- 7 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazeteleri ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın iktidara gelişi ile ilgili haber içeriklerinde video kullanmış mıdır?

- 8 Hürriyet, The Washinton Post, Hasht e Subh (8AM) ve İtilaat Rooz gazetelerindeki, ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın iktidara gelişi ile ilgili haber kaynakları arasında farklılıklar var mıdır?

Araştırma kapsamında 03- Ağustos 01 Eylül 2021 tarihleri arasındaki 22 günlük zaman diliminde 4 ulusal gazetede, Taliban'ın 20 yılın ardından tekrardan Afganistan yönetimini ele almaları ve ABD'nin Afganistan'dan çekilme süreci ile ilgili haberler, inceleme nesnesi olarak ele alınmıştır. Bu araştırmada temel amaç, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın yönetime gelmesinin ulusal gazetelerde nasıl temsil edildiğini nicel verilerle ortaya koymaktır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın 20 yılın ardından iktidara gelişinin yazılı basında yeralan haberler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise ABD'de, Türkiye'de ve Afganistan'da faaliyet gösteren ve arşivlerine dijital ortamda ulaşılabilen en yüksek tiraja sahip olan gazeteler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde yer verilen gazeteler amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu araştırmada ölçüt örneklem olarak gazetelerin tirajları ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini, amaçlı örneklem yöntemine göre seçilen ve ABD'nin Afganistan'dan geri çekilme süreci ve Taliban'ın savaş'ının sürdüğü tarihler olan 03-Ağustos – 01 Eylül 2021 tarihleri arasında ABD'de en yüksek tirajı olan The Washinton Post, Türkiye'de Hürriyet ve Afganistan'daki Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde yeralan haberler oluşturmaktadır.

Bu araştırma kapsamında gazetelerin internet arşivinde “Afganistan” anahtar kelime olarak taranmış ve gazetelerin 03 Ağustos – 01 Eylül 2021 tarihleri arasında Afganistan ile ilgili yayınlanan haberlerin tümü içerik analizi yöntemi ile ele alınarak incelenmiştir. Örneklem olarak seçilen tarih ise, Afganistan'ın Taliban yönetiminin eline geçmeden önceki iki hafta ve Taliban yönetiminin eline geçtikten sonraki ikinci haftayı kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın

iktidara gelmesinden sonraki, Afganistan’da yaşanan olayları açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında, ilgili gazetelerin internet arşivindeki Afganistan ile ilgili 03 Ağustos – 01 Eylül 2021 tarihler arasındaki haberleri içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve verileri toplanarak açıklanmıştır. Veri toplama işlemi Excel Microsoft programında yüzde ve frekans değerleri elde edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

Araştırmanın bu bölümünde, örneklem olarak seçilen Türkiye, ABD ve Afganistan gazetelerinde ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın iktidara gelişine ilişkin yayınlanan haberlerinin içerik analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye, ABD ve Afganistan Gazetelerinde ABD’nin Geri Çekilme Ve Taliban’ın İktidar’a Gelişine İlişkin Haberlerin Sayıları

Gazeteler	Sayı	Yüzde
Hürriyet	562	%54
The Washinton Post	293	%28
Hasht e Subh (8AM) News	101	%10
Etilaatroz News	83	%8
Toplam	1039	%100

ABD’nin Afganistan’dan çekiliş süreci Taliban’ın tekrardan iktidara gelişinin örneklem olarak belirlenen gazetelerde yayınlanan toplam haber sayısı Tablo 1’de yer almaktadır. Elde edilen verilere göre ABD’nin Afganistan’dan çekiliş süreci ve Taliban’ın tekrardan iktidara geliş süreci ile ilgili olarak en çok haberi 562 haber ile Hürriyet gazetesi yayınlamıştır. Bundan sonra The Washinton Post gazetesi 293, Hasht e Subh (8AM) gazetesi 101 ve Etilaatroz gazetesi ise 83 haber yayınlamıştır. Bu tablo ABD’nin Afganistan’dan çekiliş süreci ve Taliban’ın tekrardan iktidara gelişinin sürecinde belirlenen gazetelerin internet sitelerinde yayınlanan haberlerin niceliksel olarak yoğunluğu

gündemin gazeteler tarafından ne derecede önemsedğini ortaya koymaktadır. bu bağlamda Hürriyet gazetesi ve The Washinton Post gazetesi süreç ile ilgili olarak daha çok habere yer vermiş ve diğer gazetelere göre süreci daha çok gündeme taşımıştır.

Afganistan için hayatı bir dönümün noktası olan ve ülke için aşırı derecede mühim olan bu sürecin Afganistan medyasında çok fazla yer edinmemesinin nedeni ilgili gazeteler 14 Ağustos 2021 yılı sonrası ülke içersinde yaşanmış olan kargaşalardan ötürü yayın yapamamasından kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 2’de gazetelere göre haberlerin tarihsel dağılımı veriler ile açıklanmıştır. Gazetelerin internet sitesindeki haberler analiz edildiğinde Afganistan Taliban’ın iktidara geçişi sonrası yaklaşık olarak bir aradan sonra gazete internet sitesi üzerinden yayınlarına başlamıştır. Her iki Afganistan’ın gazetesi de Taliban’a karşıt bir yayın politikası izlemesinden dolayı Afganistan’da yayın yapamadığı tespit edilmiştir. İlgili gazeteler günümüzde sadece internet haberciliği yapmakta ve yazılı gazetelerinin faaliyeti Afganistan’da dondurulmuştur. Afganistan kültüründe gazete okuma oranın çok düşük olması da gazetelerin yayın politikasına etki ettiği düşünülmektedir.

Tablo 2. Haberlerin Tarihsel Dağılımı

Gazeteler	Hürriyet		The Washinton Post		Hasht Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
03.08.2021	0	%0	2	%0.1	9	%0.8	8	%0.7	19	%1,6
04.08.2021	0	%0	1	%0.1	12	%1.	6	%0.5	19	%1,6
05.08.2021	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0
06.08.2021	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0

07.08.2021	0	%0	0	%0	15	%1.1	8	%0.7	23	%1,8
08.08.2021	0	%0	0	%0	14	%1.1	10	%0.9	24	%2
09.08.2021	6	%0.5	1	%0.1	12	%1	12	%1	25	%2,1
10.08.2021	9	%0.7	2	%0.1	13	%1.1	11	%0,9	34	%2,6
11.08.2021	19	%1,5	1	%0.1	13	%1.1	9	%0.7	33	%2,6
12.08.2021	9	%0.7	3	%0.2	0	%0	10	%0.8	32	%2,5
13.08.2021	13	%1.1	5	%0.4	0	%0	0	%0	14	%1,1
14.08.2021	26	%3.1	4	%0.3	13	%1.1	9	%0.7	30	%3,2
15.08.2021	37	%3.9	9	%0.7	0	%0	0	%0	35	%3,8
16.08.2021	32	%3.1	22	%1.7	0	%0	0	%0	59	%5,6
17.08.2021	43	%4.	28	%2.9	0	%0	0	%0	60	%6
18.08.2021	37	%3,9	33	%3.1	0	%0	0	%0	76	%7,1
19.08.2021	28	%2.9	22	%1.7	0	%0	0	%0	59	%5,6
20.08.2021	21	%1.9	19	%1.5	0	%0	0	%0	47	%4,4
21.08.2021	31	%3.1	16	%1.3	0	%0	0	%0	37	%3,2

22.08.2021	26	%2,7	8	%0,7	0	%0	0	%0	39	%3,8
23.08.2021	19	%1,5	12	%1	0	%0	0	%0	38	%3,7
24.08.2021	25	%2,1	15	%1,1	0	%0	0	%0	34	%2,6
25.08.2021	42	%4,1	9	%0,7	0	%0	0	%0	34	%2,6
26.08.2021	27	%2,9	10	%0,9	0	%0	0	%0	52	%5
27.08.2021	25	%2,1	5	%0,4	0	%0	0	%0	32	%3,3
28.08.2021	19	%1,5	9	%0,7	0	%0	0	%0	34	%2,8
29.08.2021	19	%1,5	14	%1,1	0	%0	0	%0	33	%2,6
30.08.2021	25	%2,1	9	%0,7	0	%0	0	%0	28	%2,2
31.08.2021	24	%2	17	%1,4	0	%0	0	%0	42	%3,5
01.09.2021	562	%56	17	%1,4	0	%0	0	%0	41	%3,4
Toplam			293	%28	101	%9	83	%8	1039	%100

Araştırma kapsamında örneklem olarak belirlenen, Hürriyet gazetesi, The Washinton Post Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) gazetesi ve Etilaatroz gazetelerinin 03.08.2021-01.09.2021 tarihleri arasındaki internet sitesi haberleri incelenmiştir. Tablo 2’de ABD’nin Afganistan çekiliş süreci ve Taliban’ın tekrardan iktidara geliş süreci ile ilgili haberlerin yayınlandığı tarihler yer almaktadır. Örneklem olarak belirlenen tüm

gazeteler ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın ilerleyişine ilişkin haberlere yer verildiği saptanmıştır.

Hürriyet gazetesinin internet sitesinde Afganistan başlığı tarandığında sadece 10.08.2021 tarihindeki yayınlara kadar ulaşılabilmiştir. Dolayısıyla ilgili gazetesinin 10.08.2021-01.09.2021 tarihleri arasındaki internet haberlerinin Afganistan ile ilgili olan tüm haberleri içerik analizi ile analiz edilmiştir. The Washinton Post gazetesinin internet sitesinde Afganistan başlıklı olarak tarandığında Ağustos ayından öncesindeki haberlere de rastlanmaktadır. Bu nedenle ilgili gazetenin 03.08.2021-01.09.2021 tarihleri arasındaki haberleri içerik analizi yöntemi ile açıklanmıştır. Afganistan'daki gazetelerin Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinin 03.08.2021-14.08.2021 tarihlerindeki yayınlarına ulaşılmıştır. Afganistan'daki gazetelerin 15 Ağustos sonrası ülke içerisindeki kaos ve kargaşadan dolayı bir süreliğine yayınlarına ara verildiği tespit edilmiştir. Bu süreç içerisinde gazetelerin imtiyaz sahipleri ve çalışanları Afganistan'daki tahliye süreci ile yurtdışına gitmiş ve yaklaşık 1 yıl aradan sonra internet haberciliğine tekrardan devam etmektedirler. Yazılı basın özellikle Taliban'ın tekrardan Afganistan'a hakim olması ile beraber yıkılış sürecinin içersine girmiş ve ülke çapında Taliban öncesi faaliyet gösteren medya kuruluşların 60% gibi büyük bir rakamı gerek ülkedeki durum ve ekonomik nedenlerle kapatılmak zorunda kalmıştır. Örneklem olarak seçilen bu iki gazete Afganistan'da çok yayın olması ve tiraj sayısına göre belirlenmiştir. Günümüzde Taliban'ın ülkeye hakim olmasından dolayı ülke çapında gazete okuma oranı düşmüştür.

Tablo 3. Türkiye, ABD ve Afganistan Gazetelerinde ABD'nin Geri Çekilme Ve Taliban'ın İktidar'a Gelişine İlişkin Haber Başlıklarının Söylemi

Gazeteler	Hürriyet		The Washinton Post		Hasht e Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde

Açıklama	64	%6.6	163	%16.1	19	%1.8	13	%1.1	259	%25,6
Bilgilendirme	341	%32.3	69	%7.4	73	%7.7	66	%6.7	549	%54,1
Eleştiri	19	%1.8	31	%3.3	3	%0.2	0	%0	53	%5,3
Sorgulayıcı	6	%0.5	24	%2.2	4	%0.3	3	%0.2	37	%3,2
Kabil Havalimanında ki Tahliye Süreci	57	%5.1	6	%0.5	0	%0	0	%0	63	%5,6
Korku ve Kaos	29	%2.9	0	%0	0	%0	0	%0	29	%2,9
İsyen	3	%0.2	0	%0	0	%0	0	%0	3	%0,2
İddia	8	%0.7	0	%0	0	%0	0	%0	8	%0,7
Kınama	5	%0.4	0	%0	0	%0	0	%0	5	%0,4
Çatışma ve Savaş	5	%0.4	0	%0	0	%0	0	%0	5	%0,4
Taliban'ın İnfazı	3	%0.2	0	%0	0	%0	0	%0	3	%0,2
Göç Sorunu	22	%2.1	0	%0	0	%0	0	%0	22	%2,1
Toplam	562	%55,3	293	%26,7	101	%10	83	%8	1039	%100

Örneklem olarak seçilen gazetelerin haber başlıklarının söylemi tablo 3'te yer almaktadır. Buna göre, Bilgilendirme, Açıklama, Eleştiri gibi haber başlıkları gazetelerin tamamında kullanıldığı dikkat çekmektedir. Hürriyet gazetesi 341 (33.3%) bilgilendirme haberi yayınladığı saptanmıştır. 64 haber ile devlet başkanları, siyasi kişiler ve üst düzey devlet temsilcilerinin açıklamalarına yer vermiştir. Hürriyet gazetesi açıklama haberlerin büyük çoğunluğunu Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve ABD Cumhurbaşkanı Biden'in açıklamalarına yer verdiği saptanmıştır. Hürriyet gazetesi Afganistan'daki gelişmeleri diğer üç gazeteden oranla daha fazla yakından takip ettiği ve güncel gelişmeleri kamuoyu ile aktardığı nitcesine ulaşılmıştır. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi 57 (5.5%) Kabil

havalimanındaki tahliye sürecini haberleştirdiği saptanmıştır. Türkiye’yi Afganistan konusunun yakından ilgilenmesinin sebebinin göç sorunu olduğu düşünülmektedir. Nitekim Hürriyet gazetesi 23 (2.2%) haber ile göç sorununa değindiği araştırma sonucunda belirlenmiştir. ABD’nin The Washinton Post gazetesinin 03.08.2021-01.09.2021 tarihleri arasındaki haberleri incelendiğini, en çok açıklama haber başlığı kullandığı saptanmıştır. Bildilendirme başlıklı haber sayısı ise 69 (7.6%) haber olduğu tespit edilmiştir. Diğer gazetelere göre The Washinton Post gazetesi ABD’nin Afganistan’dan çekilmesine yönelik Eleştirel haber başlığının çok kullandığı da saptanmıştır. Bu bağlamda 31 (3.3%) haber ile en çok Eleştirel haber başlığı kullanan gazete olduğu belirlenmiştir. Afganistan gazetelerinin, Afganistan için son derece mühim olan bu gelişmenin pek rağbet görmemesinin nedeni olarak, ülke çapında okuma yazma oranının düşük olması, gazete okuma kültürünün çok yayın olmaması ve gazetecilerin canı tehlikesinin çok yüksek olması gibi nedenlerden dolayı ABD’nin Afganistan’dan çekilme ve Taliban’ın Afganistan’daki İlerleyişi ile ilgili olarak haber yayınlamadıkları belirlenmiştir. Bir diğer nedende gazetecilerin tahliye sürecinde Afganistan’dan kaçmış olduğu düşüncesidir. Bundan dolayıdır ki ilgili gazetelerin internet sitesindeki haberler incelendiğinde 14.08.2021 yılına kadar haber arşivlerine ulaşılmaktadır. Ülke yönetiminin Taliban’ın eline düşmesinden (15 Ağustos 2021) sonra Hasht e Subh gazetesinin 04.06.2022 ve Etilaatroz gazetesinin ise 17.06.2021 yılında tekrar haber faaliyetlerine başladığı araştırma sonucunda belirlenmiştir. Her iki gazetede yayın politikası gereği, hem Taliban’a karşıt hem de Afganistan’ın eski Cumhurbaşkanı Mohammad Ashraf Ghani’ye karşıt bir yayın politikaya sahip olduğu da araştırmalar neticesinde saptanmıştır.

Tablo 4. Gazetelerin Haberlerinin Kaynağı

Gazeteler	Hürriyet		Washinton Post		Hasht E Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	520	%49.4	221	%20.2	64	%6.2	78	%8	883	%83.8
Yok	42	%4.3	72	%7.6	37	%3.9	5	%0.4	156	%16.2
Toplam	562	%53.7	293	%27.8	101	%10.1	83	%8.4	1039	%100

Tablo’de gazetelerin, ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın tekrardan Yönetime Gelişi ile ilgili yer alan haberlerin kaynaklarına göre dağılımları yer almaktadır.

Buna göre Hürriyet gazetesinin haberlerinin %57.7’sinde, The Washinton Post gazetesi haberlerinin %20.2’sinde, Hasht e Subh gazetesinin haberlerinin %6,2’sinde ve Etilaatroz gazetesinin haberlerinin %8’inde haber kaynağı kullandığı belirlenmiştir. Gazeteler yayınladıkları toplam haber üzerinden inceleme yapıldığında birbirlerine, Afganistan ile ilgili haberlerin birbirleri ile yakın oranda olduğu söylenemez. Gazeteciler bazı haberler de haber kaynakları kaybetmemek için veya zarar görmesini engellemek için, zaman zaman haber kaynaklarını gizli tutmaktadır.

Tablo 5. Gazetelerin, ABD’nin Afganistan’dan Geri Çekilme ve Taliban’ın Tekrardan Yönetime Gelişi ile İlgili Haberlerde kullanılan Fotoğraf ve Video Varlığı

Gazetele r	Hürriyet		The Washinton Post		Hasht e Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Say ı	Yüzd e	Say ı	Yüzd e	Say ı	Yüzd e	Say ı	Yüzd e	Sayı	Yüzd e
Fotoğraf	491	%47.3	262	%24.2	91	%8.2	74	%7.3	946	%87
Video	62	%6.5	0	%0	0	%0	3	%0.2	65	%6,7
Karikatü r	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0
Diğer	28	%2.9	21	%2.1	10	%0,9	6	%0.4	64	%6,3
Toplam	581	%56.7	283	%26.3	101	%9.1	83	%7.9	1076	%100

Tablo 5’de Hürriyet gazetesi, The Washinton Post gazetesi, Hasht e Subh gazetesi ve Etilaatroz gazetelerinde, ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın tekrardan yönetime gelişi ile ilgili yer alan haberlerde fotoğraf ve video kullanımı yer almaktadır.

Buna göre tablo 5’te ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın tekrardan yönetime gelişine ilişkin Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin %47.3’ünde, The Washinton Post gazetesindeki haberlerin %24.2’sinde, Hasht e Subh gazetesindeki haberlerin %8.2’sinde ve Etilaatroz gazetesindeki haberlerin %7.3’ünde fotoğraf kullanıma yer verildiği tespit edilmiştir. Haberin dikkat çekilmesi için fotoğraf kullanımı haberin vazgeçilmez bir unsurudur. Bunun yanı sıra haberin daha dikkat çekilmesi için farklı göresel kullanımlarının olması da haberin dikkat çekilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Afganistan’daki gelişmeyi herkes yakından takip etmiş ve özellikle o ortamdaki korku ve kaos’u video ile daha iyi bir biçimde okuyuculara verilebilirdi. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi haberlerin %6.5’inde, ve Etilaatroz gazetesi ise haberlerinin %0.2’sinde video kullanımına yer vermiştir. The Washinton Post gazetesi ve Hasht e Subh gazeteleri ise haberlerinin göresel içeriğinde sadece fotoğraf kullandığı tespit edilmiştir. Örneklem olarak seçilen gazeteler Afganistan’daki gelişmeler ile ilgili göresell kullanımında güncellik ilkesine uyum sağladıkları da araştırma sonucunda belirlenmiştir. Tüm gazeteler ilgili tarihler arasında yayınladıkları haberlerin göresellerini güncel olarak vermiştir. Ayrıca Hürriyet gazetesi ise savaş muhabirini Afganistan’a göndermiş ve ülkedeki gelişmelere yakından tanıklık etmiştir. Afganistan’daki gelişmenin Türk basını için oldukça önemli olmasında bazı nedenlerin olduğu düşünülmektedir. Birinci neden, ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi ve Taliban’ın yönetime gelmesi ile birlikte ülkede istikrarın bozulması ile beraber göç akının Türkiye’ye yapılması; ikinci neden, terör grupların Afganistan’da yerleşerek bölge ve dünya ülkelerine zarar vermesidir.

Tablo 6. Gazetelerin Haberler de kullandığı Fotoğrafların İçeriği

Gazeteler	Hürriyet		The Washinton Post		Hasht E Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%
Devlet Başkanları ve Üst Düzey Yöneticilerin Açıklamaları	221	%22,4	74	%6.6	43	%4.8	49	%5.7	387	%39,5
Kabil Havalimanında ki Tahliye Süreci	67	%6.9	29	%3.2	0	%0	0	%0	96	%10,1
Savaş	17	%1.9	2	%0.1	15	%1.7	7	%0.7	41	%4,4
Sivil Halk	76	%7.2	49	%5.7	7	%0.7	0	%0	132	%13,6
Asker (ABD;AFG;TR)	32	%3.3	65	%6.3	12	%1.1	6	%0.5	115	%11,2
Taliban askeri	59	%6	43	%4.1	8	%0.7	4	%0.3	114	%11,1
Göçmen	17	%1.9	0	%0	6	%0.5	8	%0.8	31	%3,2
Taliban İnfazı	3	%0.2	0	%0	0	%0	0	%0	3	%0,2
Diğer	27	%3.1	21	%2.2	10	%1	6	%0.5	64	%6,8
Toplam	519	%52.9	283	%28.2	101	%10.5	80	%8.5	983	%100

ABD'nin Afganistan'da geri çekilme ve Taliban'ın tekrardan iktidara gelişi ile ilgili gazetelerin haberlerinde kullandığı fotoğrafların içeriği tablo 6'da yer almıştır.

Tablo 6'ya baktığımız zaman, Hürriyet gazetesi %22, 4'ünün içeriğinin devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları, %7, 2'ide sivil halk, %6,9'unun Kabil Havalimanındaki Tahliye süreci %6 Taliban askeri, %3.1'inde diğer ve %1,9'unda ise göçmen ve savaş konusu yer almaktadır. The Washinton Post gazetesin, %6,6'sinde Devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları, %6,3'ünde Asker, %5.7'sinde sivil halk, %4,1'inde Taliban askeri, %3,2'sinde Kabil havalimanındaki tahliye süreci ve %2,2 diğer konuları yer almıştır. Hasht e subh gazetesine baktığımız zaman %4,8'inde devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları, %1,7'sinde savaş, %1,1'inde asker, %0,7'sinde Taliban askeri, %0,5'sinde göçmen ve %1'inde diğer konusuna yer verildiği saptanmıştır. Diğer Afganistan gazetesi olan Etilaatroz gazetesine baktığımız zaman, %5, 7'sinde devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları, %0,8'inde göçmen, %0,7'sinde savaş, %0,5'inde asker ve %0,5'inde diğer konularına yer verildiği belirlenmiştir.

Gazeteler, ABD'nin Afganistan çekilmesi ve Taliban'ın iktidara gelişi ile ilgili verdiği haber fotoğraflarında haberlerin içerikleri ile paralel fotoğraflara yer vermeye çalışmış oldukları belirlenmiştir. Bu süreç içerisinde Afganistan'daki gelişmeler ile ilgili olarak devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin de sıklıkla yaptıkları açıklamalardaki fotoğraflarına da yer verdikleri araştırma neticesinde belirlenmiştir.

Tablo. 7 Gazetelerin Haberlerde Kullandığı Videoların İçeriği

Gazeteler	Hürriyet		The Washinton Post		Hasht e Subh		Etilaatroz		Toplam	
	Say 1	%	Sayı	%	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%
Devlet Başkanları ve üst düzey	31	%47,4	0	%0	0	%0	3	%5,4	34	%52,8

yöneticilerin açıklamaları										
Kabil Havalimanındaki Tahliye Süreci	20	%30,2	0	%0	0	%0	0	%0	20	%30,2
Savaş	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0
Sivil Halk	6	%8,5	0	%0	0	%0	0	%0	6	%8,5
Asker (ABD,AFG,TR)	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0
Taliban Askeri	3	%5,4	0	%0	0	%0	0	%0	3	%5,4
Göçmen	2	%3,1	0	%0	0	%0	0	%0	2	%3,1
İnfaz	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0
Toplam	62	%96,4	0	%0	0	%0	3	%5,4	65	%100

ABD'nin Afganistan'da geri çekilme ve Taliban'ın tekrardan iktidara gelişi ile ilgili gazetelerin haberlerinde kullandığı videoların içeriği tablo 7'de dağılımları yer almaktadır.

Tablo 7'ye baktığımızda sadece iki gazetenin video kullanımına yer verdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi 62 video haber ile en çok video haber yayınlayan gazete olmuştur. Tablo 7'ye baktığımız zaman Hürriyet gazetesi, %47, 4'ünde devlet başkanların ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları, %30, 2'sinde Kabil havalimanındaki tahliye süreci, %8, 5'inde sivil halk, %5, 4'ünde Taliban askeri, %3, 1'inde ise göçmenler konusu yer almıştır. Etilaatroz gazetesine baktığımız zaman sadece %5, 4'ünde devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamalarına yer verdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda diğer iki gazete olan The Washinton Post ve Hasht e subh

gazeteleri sadece fotoğraf kullanımı ile yetindikleri belirlenmiştir. Hürriyet gazetesi hem Afganistan halkının çektiği videoları, siyasi kişilerin açıklamalarının görüntülerini, Türkiye’de yakalanan göçmenlerin videolarına tahliye süreci ve hem de Taliban’ın videolarına sıkca yer verdiği tespit edilmiştir.

Türkiye’den Hürriyet gazetesi ve Afganistan, Etilaatroz gazetesi, ABD’nin Afganistan’dan geri çekilme ve Taliban’ın tekrardan iktidara gelişi ile ilgili yayınladıkları haber videolarında, haberlerin içerikleri ile paralel görüntü ve seslere yer vermeye çalışmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi gazeteler, ABD’nin Afganistan geri çekilme süreci ve Taliban’ın tekrardan iktidara gelişi ile ilgili haber videoların devlet başkanların ve üst düzey yöneticilerin yanı sıra gelişmelerin yaşandığı Kabil Havalimanı etrafından ve tahliye sürecinden, sivil halkın korku ve paniğinden, Taliban’ın şehre giriş videoları ile haber içeriklerine aktardıkları araştırma sonucunda ulaşılmıştır.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri, Bileşik Krallık'ı ve Afganistan Kuzey İttifak'ını yanına alarak günümüzden 20 yıl önce 7 Ekim 2001 yılında Afganistan'a bir askeri müdahale ederek Taliban yönetimini Afganistan'da devirmiştir. ABD, Afganistan'a 11 Eylül 2001 terör saldırısını gerekçe göstererek Afganistan'a askeri hareket düzenlemiş ve 20 yıl boyunca Afganistan'da Taliban ile savaşmıştır. Ancak ABD eski Cumhurbaşkanı seçilen Donald Trump, ABD askerlerinin başka bir ülkede savaşmasını gereksiz olduğunu açıklayarak 2018 yılında Taliban ile barış görüşmesi sürecine girişmiş ve 29 Şubat 2020 yılında Taliban örgütü ile "Afganistan'a Barış Getirme" anlaşmasını Afganistan İslam Cumhuriyeti hükümetinin katılımı olmadan imzalamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Taliban ile anlaşma imzalaması ile birlikte Taliban Afganistan'ın geleceği hakkında söz sahibi olmayı başarmış ve bir nevi sürgün hükümeti statüsünü kazanmıştır.

ABD, Afganistan'da yenilgilerini perdelemek için Taliban ile barış anlaşması sürecine gitmiş ve Afganistan'dan askerlerini geri çekmeye başlamıştır. Taliban örgütü bir taraftan barış sürecini sürdürürken diğer taraftan sahada savaş cephesini genişleterek Afganistan hükümetine yönelik savaşı'na hız vermiştir. Afganistan ordusunun doğru savaş stratejisinin olmaması ve iyi yönetilmemesinden kaynaklı bir çok bölgeyi Taliban'a savaşmadan teslim etmiş ve 2021 yılında ABD'nin 22 Temmuz'da Afganistan'dan tamamen çekildiğini ilan etmesi üzerine, Taliban Afganistan şehirlerine saldırmaya başlamış ve savaşmadan 15 Ağustos 2021 yılında Afganistan'ın yönetimini 20 yılın ardından ele geçirmeyi başarmıştır. Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesi ise Afganistan halkında ve dünyada şaşkınlık yaratmış ve halk Taliban korkusundan ülkeden kaçmak için farklı yollara başvurmuş ve Afganistan'dan ayrılmıştır.

Bu çalışmanın amacı; ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi Taliban'ın 20 yılın ardından iktidara gelişinin basına yansımalarını incelemektir. Bu kapsamda ABD'nin Afganistan'dan tahliye süreci ve Taliban'ın iktidara gelmesinin yaşandığı tarihlerde ABD'de en fazla tirajı olan The Washinton Post, Türkiye'de Hürriyet ve Afganistan'da yayın yapan Hasht e Subh ve Etilaatroz gazetelerinde yer alan haberler incelenmiştir.

Araştırmada, ABD'nin Afganistan'dan geri çekilme ve Taliban'ın 20 yılın ardından iktidara gelişine ilişkin haber sayılarının ne oranda olduğu sorusunun cevabı şu şekilde yanıtlanmıştır: The Wahinton Post gazetesi bu süreçte toplam 293 (%28) haber yapmış, Hürriyet Gazetesi toplam 562 (%54) bu süreç ile ilgili en fazla haber yapan gazete Hürriyet gazetesi olmuştur. Hasht e Subh (8AM) gazetesi 101 (%10) ve Etilaatroz gazatesi 83 (%8) habere yer verdiği araştırma sonucunda belirlenmiştir. verilerden de görüldüğü üzere, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın iktidara gelişine ilişkin Türkiye ve ABD basının oldukça önem veridiği saptanırken, Afganistan basının ise daha az ilgi gösterdiği belirlenmiştir. ABD ve Türkiye Basını, ABD'nin, Afganistan'dan çekilişi ve Taliban'ın tekrardan iktidara gelişine ilişkin daha fazla ilgi gösterdiği belirlenmiş ve Afganistan basını daha az ilgi göstermiştir. Afganistan için önemli bir olay olan Taliban'ın iktidara gelişine ilişkin Afganistan basının çok fazla ilgi gösterememesinin bazı nedenleri vardır. Bu nedenler arasının başında ABD'nin Afganistan'dan tahliye sürecinde gazeteciler ve muhabirlerin ülkeden ayrılmış olması ve Taliban korkusundan kaçmış olması olası bir neden olarak görülmektedir. Araştırıldığında günümüzde sadece internet gazeteciliği yapan bu gazetelerin muhabir ve imtiyaz sahibinin yurttışında olduğu belirlenmiştir. Türkiye basının çok fazla ilgi göstermesinin nedeni ise, bölge de çok ciddi bir rejim değişikliğinin yaşanması ile birlikte göç dalgasının Afganistan'dan kaynaklı olarak çok fazla olması ve Afganistan'daki sürecin Türkiye'ye etkisinin çok fazla olması, Afganistan merkezli terör örgütü DAESH'in Türkiye ve bölge ülkelere saldırı endişesi yaşanmasından dolayı basına Afganistan'daki süreç çok fazla yer edinmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Afganistan'da olası bir iç savaşın önlenmesi için gerek Taliban ile gerekse de bölge ülkeler ile irtibat halinde olup, Afganistan'da yaşanması muhtemel olan bir iç savaşın önüne geçmesinde önemli rol üstlenmiştir. ABD'nin Afganistan'daki süreci çok fazla yer vermemesinin nedeni ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve 20 yıl boyunca savaştığı bir grup ile anlaşma yaparak Afganistan'dan çekilmesinin ABD kamuoyunda çok ilgilendirdiği için yer verdiği saptanmıştır. ABD'nin Afganistan'dan asker çekmesi ve yönetimi Taliban'a devirmesi ABD kamuoyunda gerek politikacılar olsun gerekse de vatandaşlar olsun eleştirilmiştir. Bu nedenle Afganistan'da aile fertleri bulunan ABD vatandaşları, askeri tahliye ile evlerine dönmesini beklediği aile üyelerinin durumlarını en iyi bir şekilde basın üzerinden takip edebilmek ve Afganistan'daki süreci öğrenmek için

basına yönelmiştir. Bu nedenle de ABD basını, Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan'dan geri çekilmesini yüksek oranda eleştirmiştir. Türkiye ve ABD basını kamuoyunu bilgilendirmek ve bölgede sıcak bir gelişmenin yaşanıyor olması nedeniyle Afganistan'daki süreci ile ilgili çok fazla habere yer vermiştir.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinin haberlerin tarihsel dağılımının nasıl ve ne oranda yer bulduğuna dair ikinci sorusu ise şu şekilde yanıtlanmıştır: The Washinton Post gazetesinin 03 Ağustos 2021 tarihinde (%0,1), Hürriyet gazetesi hiç haber yayınlamayarak (%0), Hasht e Subh gazetesi 9 (%0,8) haber ile en çok haber yapan gazete olmuşken ikinci en çok haber yapan gazete ise Etilaatroz gazetesi 8 (%0,7) haber ile ikinci en çok haber yapan gazete olmuştur. Hürriyet gazetesinin 03.Ağustos – 10 Ağustos 2021 tarihi öncesi internet arşivlerindeki internet haberlerinin bulunamamasından dolayı Hürriyet gazetesinin 10 Ağustos 2021 sonrasındaki internet arşivinde erişim sağlanılan Afganistan ile ilgili tüm haberleri ele alınarak incelenmiştir. Hürriyet gazetesi 18. Ağustos 2021 yılında gazeteler arasında 43 (% 4,0) haber yaparak diğer gazetelere göre en fazla haber yapan gazete olmuştur. The Washinton post gazetesi 33 (%3,1) haber ile ilgili tarihler arasında en çok haber yapan ikinci gazete olmuştur. Hasht e Subh ve Etilaatroz gazeteleri 14. Ağustos 2021 sonrası internet haberlerine erişim sağlanılamamaktadır. Afganistan basının, tahliye süreci ile birlikte Afganistan'dan ayrılmış olmaları ve yaşam mücadelesi verdiklerinden dolayı süreç ile ilgili haber yapma olasılığının olmadığı düşünülmektedir. Çünkü Taliban son 20 yıl içerisinde gazetecilere yönelik Afganistan'da çok fazla hedefli ve intihar saldırıları ile birlikte gazetecileri öldürmüştür. Bu nedenle gazeteciler Taliban'n hakimiyeti ele geçirmesi ile birlikte en yüksek risk grubu içerisinde olmalarından dolayı ülkeden kaçmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara geliş süreci ile ilgili haber başlıklarının söyleminin nasıl ve ne oranda yer bulduğuna dair üçüncü sorusu şu şekilde cevaplanmıştır: The Washinton Post gazetesi, ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara gelişine ilişkin haberlerin %16,1'nin başlığı açıklayıcı, %7,4'ünü bilgi verici, %3,3'ünü eleştirel, %2,2'sini sorgulayıcı, %0,5

tahliye, haber başlıklarına yer verirken, Hürriyet gazetesi %32,3'ünü bilgi verici haber başlığına yer vermiş, %6,6'sına açıklayıcı, %5,1'ine Afganistan'daki ABD'nin Tahliye sürecine, %2,9'ünü halkın korkusuna, %2,1'ine göç sorununa, %1,8'ini eleştirel, %0,4'ünü kınama, %0,4'ünü çatışma ve savaş söyleminde olup, Hasht e Subh (8 AM) gazetesi %7,7'sinin bilgi verici haber başlığı, %1,8'inin açıklayıcı, %0,3'nün sorgulayıcı, %0,2'sini eleştirel haber başlığına yer verildiği ve Etilaatroz gazetesi, %6,7 bilgi verici, %1,1 açıklayıcı, %0,2 sorgulayıcı söyleminde olduğu belirlenmiştir. Afganistan'da ABD'nin geri çekilmesi ve Taliban örgütünün yönetime geliş sürecinde hedef kitlenin öncelikli beklentisi, Afganistan'daki yaşanan süreci hakkında bilgi edinmek olmuştur. Her üç ülkenin basını öncelikle savaş hakkında bilgi vermek istemiştir. Ancak ABD basını açıklayıcı söylemlere daha çok yer verdiği saptanmıştır. Diğer iki ülkenin de basını haberlerinde açıklayıcı söylemlere oldukça yer vermiştir.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara geliş süreci ile ilgili haberlerin kaynaklarına göre nasıl dağıldığına dair dördüncü sorusu şu şekilde cevaplanmıştır: Gazetelerin Afganistan'daki süreç ile ilgili haberlerinde, haberin kaynağını kullandıkları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda The Washinton Post gazetesinde haberlerin %20,2'sinde kaynak kullanıldığı, %7,6'sında haber kaynağına yer verilmediği belirlenmiştir. Hürriyet gazetesi haberlerinin %49,4'ünde haber kaynağı kullanmış ve %4,3'ünde haber kaynağına yer vermemiştir. Hasht e Subh haberlerinin %6,2'inde haber kaynağı kullanılmış, % 3,9'ünde ise haber kaynağı kullanılmamıştır. Etilaatroz gazetesinin ise haberlerinin tamamında haber kaynağına yer verdiği belirlenmiştir.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara geliş süreci ile ilgili haberlerde fotoğraf ve video varlığına ne oranda yer verdiğine dair sorusu şu şekilde cevaplanmıştır: The Washinton post gazetesi haberlerinin %24,2'sinde fotoğraflı görsel haberlerinde kullanmış ve yüzde 2,1'inde (%7,9)'ünde diğer görsel biçimleri kullandığı belirlenmiştir. The Washinton Post gazetesi Afganistan'daki süreç ile ilgili haberlerinde video içeriğine hiç yer vermediği belirlenmiştir. Hürriyet gazetesi

haberlerinin %47,3'ünde fotoğraf göreseli kullanırken % 6,5'inde video göreseline yer vermiştir. Bunun yanı sıra %2,9'unda ise diğer göresel katagorisine yer veridiği saptanmıştır. Hürriyet gazetesi Afganistan'da yaşanan süreci kamuoyunun daha iyi anlayabilmesi bakımından video göresellerine yer veridiği saptanmış ve Afganistan halkının korkularını kamuoyuna aktarmıştır. Afganistan basını Hasht e Subh haberlerinin tamamında fotoğraf göreseline yer vermiş ve Etilaatroz gazetesi, haberlerinin %7,3'ünde fotoğraf, % 0,4, diğer ve %0,2 oranında video içeriğine yer veridiği belirlenmiştir. Her üç ülkenin de basını ağırlıklı olarak haberlerinde göresel biçimi olarak fotoğrafı tercih ettikleri saptanmıştır.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara geliş süreci ile ilgili haberlerde kullandığı fotoğrafların içeriğine göre nasıl dağıldığına dair altıncı sorusu şu şekilde cevaplanmıştır: Fotoğrafların içeriğine bakıldığında her dört gazetede de %65 civarı devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamalı fotoğraflarına yer verildiği görülmüştür. Her üç ülkenin de basını Afganistan'da yaşanan süreci ile ilgili ağırlıklı olarak devlet başkanlarının ve bakanların fotoğrafına yer vermiştir. Bu kapsamda Kabil havalimanı tahliye süreci ile ilgili %6,9'unda Hürriyet gazetesi fotoğraf kullandığı, The Washinton Post gazetesi % 3,2'sinde tahliye süreci ile ilgili fotoğraflarının içeriğinde yer verdiği belirlenmiştir. Hasht e Subh ve Etilaatroz gazeteleri tahliye süreci ile ilgili hiçbir fotoğraf içeriği kullanmamıştır. Bunun yanı sıra savaş ve çatışma alanları ile ilgili yine en çok fotoğraf kullanan gazete Hürriyet gazetesi %1,9 ile olmuştur. Bunun takip eden diğer ikinci gazete %1,7'i ile Hasht eSubh, %0,7 ile Etilaatroz ve %0,1 ile The Washinton Post gazetesi savaş alanları ile ilgili fotoğraf içeriğine yer vermiştir. Hürriyet gazetesi %7,2 ile sivil halkın fotoğraf içeriğine yer verirken, The Washinton Post gazetesi, %5,7, Hasht e Subh %1,7 ve Etilaatroz gazetesi %0,7 sivil halkın fotoğrafına yer vermiştir. Hürriyet gazetesi ve The Washinton Post gazetesi sivil halkın fotoğraf içeriğini, kabil havalimanı etrafındaki kalabalıklardan oluştururken, Hasht e subh ve etilaatroz gazeteleri ise iç savaştan kaçıp Kabil'e mülteci olarak gelen sivil halkın fotoğraflarına yer verdiği görülmüştür.

Araştırmanın, The Washinton Post, Hürriyet Gazetesi, Hasht e Subh (8AM) ve Etilaatroz gazetelerinde ABD'nin Afganistan'dan geri çekilmesi ve Taliban'ın iktidara geliş süreci ile ilgili haberler kullandığı videoların içeriğine göre nasıl dağıldığına dair yedinci sorusu şu şekilde cevaplanmıştır: Haberlerde video kullanımı sadece Hürriyet gazetesi ve Etilaatroz gazetesi haberlerinde video içeriğine de yer vermiştir. Bu bağlamda her iki gazetenin video içeriğinin büyük çoğunluğu devlet başkanları ve üst düzey yöneticilerin açıklamaları oluştururken, Hürriyet gazetesi video içeriğinin %30,2'inde Kabil Havalimanındaki tahliye sürecine yer vermiştir. Bunun yanı sıra %8,5'ini sivil halk, % 5,4 Taliban askerleri, %3,1'ni göçmenler oluşturduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak; ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve Taliban'ın 20 yılın ardından tekrardan iktidara gelişi ile ilgili olaylara Türkiye basının daha fazla ilgi gösterdiği, onu ise The Washington Post gazetesinin takip ettiği gözlemlenmiştir. Hasht e Subh ve Etilaatroz gazetelerinin ise konuya diğer gazeteler kadar önem göstermediği ortaya çıkmıştır. ABD basının Afganistan'daki tahliye ilgi göstermesinin temel nedeni, geçmişten günümüze ABD'nin Afganistan olan ilişkisidir. ABD medyasında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesini eleştirel olarak haberleştirmiştir. Türk basının konuya ilgi göstermesinin nedeni ise Afganistan ile tarihel süreç bağlamındaki dostluğunun yanı sıra, Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesi ile birlikte başta bölge ülkeler olmak üzere Türkiye'yi de tehdit eden terör faaliyetlerinin Afganistan ev sahipliğinde çoğalması ve göç dalgasının gerçekleşmesi endişesi olmuştur. Bu bağlamda, Türk basını göç sorununa da haber içeriklerinde yer vermiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin göç dalgasını önlemek için İran ile Türkiye sınırında duvar ördüğüne dair haberler yayınlanmıştır.

Afganistan yönetiminin 15 Ağustos 2021'den sonra Taliban'ın eline geçmesi ile birlikte, ülke çapında ekonomik ve güvenlik gibi sorunlar baş göstermiş ve bu nedenle de bir çok genç farklı yollarla İran, Türkiye ve Avrupa ülkelerine kaçak olarak geçmeye çalışmıştır. Taliban'ın Afganistan'a hakim olması ile birlikte 2021-2022 yılında en fazla göç veren ülke Afganistan olmuştur. BM ve bölge ülkelerin yeterince Afganistan meselesine önem vermemesi halinde göç dalgasının 2023 yılının sonuna kadar yaklaşık 5 milyon civarında olması düşünülmektedir. ABD, Birleşmiş Milletler önderliğinde Taliban'ın seçime gitmesini ve Doha Barış anlaşmasına bağlı kalmasını sağlamalıdır. Aksi

durumda, Afganistan’da olası bir iç savaşın başlaması muhtemeldir. Eğer Afganistan’da iç savaş baş gösterirse, Afganistan’a komşu olan ülkeler ve Türkiye ve Avrupa ülkeleri bu durumdan son derece olumsuz etkilenecektir. Dolayısıyla, ABD, BM ve bölge ülkeler baskı kurarak demokratik bir seçimin yapılmasını sağlamalı ve Taliban’ın radikal düşüncelerinden çıkamaları sağlanmalıdır. Kadınların çalışması ve eğitim alma hakkı geri verilmeli ve hükümet sistemine kadınları da kapsayacak şekilde demokratik bir yönetimin inşası sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Alankuş, Sevdâ (2016), Barış Gazeteciliği Elkitabı: İPS İletişim Vakfı Yayınları- İstanbul
Andishmand, Ekram (2005), USA İn Afghanistan. Kabul: Maywand Yayınları-Kabil
Afghanistan.

Belsey, Andrew & Ruth Chadwick (Çev: Türkoğlu Nurçay), (1994), Medya ve
Gazetecilikte Etik Sorunlar: Ayrıntı Yayınları-İstanbul

Bülbül, Rıdvan (2000), Genel Gazetecilik Bilgileri: İletişim Yayınları-İstanbul

Girgin, Atilla (2000), Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İnkılap Kitabevi
yayınları- İstanbul

Günsel, Enver (2008), Benazir Bhutto: Doğunun Kızı: Pegasus Yayınları, 1.Baskı.
İstanbul.

Grenier, Robert L. (2015), 88 Days to Kandahar (Why U.S. Come To Afghanistan?):
Azım Yayınları- Kabil Afghanistan.

Hoseini, Abbas ve Rahmani Nargis (2012). After Isolation, Afghanistan's Post-Taliban
Foreign Policy: Kabul Center For Strategic Studies yayınları- Kabil Afghanistan.

McLaughlin, Greg (2022). The War Correspondent in Historical Perspective: Pluto Press
Yayınları.

Mujaddai, Sha Agha Siddiq (2008). Lamahad Sarnawshid Saz *لمحات سرنوشت ساز*: Ahmad
Yayınları-Kabil Afghanistan.

Pahlawan, Cengiz (1999). Afghanistan, Asır-i- Mujahiddin ve Bar Amadan Taliban
(*افغانستان؛ عصر مجاهدین و بر آمدن طالبان*): Sarang Yayınları- İran.

Wafaizade, Qasim ve Diğerleri (2013). *بررسی گفتگو های صلح در افغانستان در چهار دهه گذشته* :
Afghan Institute for Strategic Studies Yayınları-Kabil Afghanistan.

2. Tez, Makale, Bildiri ve Diğer Basılı Yayınları

Acet, Seda Gül (2017). 11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (17), 33.

Ahmadi, Akbarshah (2011). Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Ataie, Najibullah (2015). Afganistan’a Müdahale ve Yeni Devlet Düzeni. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Bozkurt, Gülsün (2019), Barış Dili Temelinde Gazetecilik; International Journal of Cultural and Social Studies derigisi yayınları, s, 5/2.

Büyükbaş, Murat (2006). Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan’a Müdahalesi ve Afganistan’da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı, Yüksek Lisans Tezi Isparta Üniversitesi, Isparta.

Çetinkuş, Hayri (2017). Türkiye’de Savaş Muhabirliği, TRT Akademi, Olağanüstü Dönemlerde Yayıncılık, 2, 3.

Dashti, Zabihullah (2021). ABD’nin Afganistan’dan Çekilmesi ile Taliban’ın Yeniden İktidara Gelmesi, Asya Araştırmaları Dergisi, 2, 5.

Demir, Şerif (2021). Afganistan’daki Yirmi Yıllık İşgalın Analizi: ABD/NATO ve Barış Çabaları. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmalar Dergisi Yayını, 5,1.

Derman, Saynur ve Haya, Babur (2014). 11 Eylül Sonrası Afganistan’daki Güvenlik Sistemi, Akademik Bakış Dergisi, 41,44.

DEİK, (2012), Afganistan Ülke Bülteni, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK).

Dikici, Seren (2020). Afganistan’da Kadının Siyasal ve Toplumsal Konumuna Feminist Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dr. Darabi, Ali ve Tarmi, Dawod (2019). حضور امریکا در افغانستان بعد از حوادث 11 سپتامبر (11 Eylül Sonrası ABD'nin Afganistan'a Müdahalesi) Rahbord Siyasi yayınları 10.

Erman, Kubilayhan (2020). Afganistan Barış Süreci-1.

Günenç, Aslı Yapar (2012), Medya ve Haber, İletişim Fakültesi Dergisi/Medya ve Haber Yayınları.

Karabağ, Müge (2014). Savaş Muhabirliği; Suriye İç Çatışması Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köçer, Mehmet (2019). Afganistan'da Taliban Sonrası Sosyal Değişim, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 46.

Karakaya, İskender ve Nazari, Isahk (2022). Afganistan'da Taliban İktidarı Dönemleri (1996-2001 ve 2021 Sonrası) ve Afganistan Dış Politikası. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 23.

Hepkul, Ayşe (2002), Bir Sosyal Bilim Araştırma Yönetmi Olarak İçerik Analizi. Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yayınları.

Hüseinova, Ayşen (2022), Savaş ve Çatışma Haberciliği Bağlamında İkinci Karabağ Savaşının Medyada Temsili, yüksek lisans tezi, Kocaeli Üni, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Işık, Mehmet (2020). Çatışma Alanlarında Gazetecilik Pratiklerinin Dönüşümü ve Dijital Çağda Savaş Gazeteciliği, Türk Savaş Çalışmaları Dergisi.

Nezami, Farzana (2019). Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset: Kamusal ve Özel Alan Ayrımında Afganistan'da Kadın, Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rigiderakhshan, Özkan Hülya (2022). ABD'nin Afganistan'dan Çekilme Sürecinin Yazılı Medyada Sunumu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 42.

Salihy, Aref Mohammad (2014). Afganistan'da İktidar Mücadelesi ve Dış Müdahaleler, 1973-2014, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Orallı, Ersin. Uluslararası Hukukta ve BM sisteminde Askeri Müdahale Olgusu, Tesam Akademi Dergisi Yayınları.

Ozturk, Shahabuddin (2015). 11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Müdahalesi, Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya.

Önal, Hilal (2010). ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analizi, Uluslararası Hukuk ve Politika Yayını, 6, 23.

Örnek, Serdar (2012). Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu, Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Yayını 1.

Özkan, Ayşe (2002). Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu, Avrasya Doyası, BM Özel Bildiri, 8, 1.

Öztürk, Selim (2019). Taliban'la Barış Müzakerelerinde Girilen Açmaz ve Afganistan'ın Geleceği, Polis Akademisi Bakanlığı Yayınları.

Özer, Sanem, Oğuz, Uysal Ceren, Atvur, Senem (2010). NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi, Akdeniz, İ.İ.B.F. Dergisi, 19.

Sönmez, Göktuğ ve Diğerleri (2020). Afgan Talibanı: Dünü, Bugünü ve Yarını, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Yayını, 2 (2), 59-77.

Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2008). 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'ın Jeostratejik Önemi, T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etüdleri 34,2.

Taş, Emine (2019), Medya Etiği Bağlamında Enformasyon Karmaşası ve Savaş Muhabirliği: Türkiye'de Savaş Muhabirliği, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tokgöz, Oya (1981), Temel Gazetecilik, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Türkoğlu, Fatma (2012), Habercilikte İdeal Arayışı: Barış Gazeteciliği, Mukaddime yayınları, S 5.

Thomas, Clayton (2021). Taliban Government İn Afghanistan: Background and Issues For Congress, Congressional Research Service.

Turanlı, Ebru ve Tahiry, Khalid (2022), Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Bir Dijital Aktivizm Örneği: Afganistan Kadın Hareketi Myredline, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi (Kilad) 116-143.

Yurdakul, Hasan (2018). Kitle İletişimde Haber ve Etki: Liberal ve Eleştirel Yaklaşımlar, Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 1, 62-77.

Yılmaz, Aliye (2005). Afganistan’da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

3. Elektornik Kaynaklar

AA Ajansı (2021), ABD ile Taliban Anlaşması Afganistan’a Henüz Huzur Getiremedi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ile-taliban-anlasmasi-afganistana-henuz-huzur-getiremedi/2160716#> (27.12.2022).

AA Ajansı (2021), Afganlar Arası Barış Görüşmeleri Belirsizliğini Kuruyor, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/afganlar-arasi-baris-gorusmeleri-belirsizligini-koruyor/2128703> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Badak, Gökalep (2021), Kırılma Anı: Eski ABD Başkanı Trump’ın Taliban ile 2020 Yılında Yaptığı Anlaşmanın Ayrıntıları, <https://medyascope.tv/2021/08/18/kirilma-ani-eski-abd-baskani-trumpin-taliban-ile-2020-yilinda-yaptigi-anlasmanin-detaylari/> (En Son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

TRT Haber (2020), Taliban’ın Afganistan’ı Kontrol Altına Alma Süreci Nasıl İşledi?, <https://www.trthaber.com/m/haber/dunya/talibanin-afganistani-kontrol-altina-alma-sureci-nasil-isledi-602191.html> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Yarımbaş Feyzullah ve Diğerleri(2021), ABD ile Taliban Barış Süreci Anlaşmasını İmzaladılar, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ile-taliban-baris-sureci-anlasmasini-imzaladi/1749814#> (En son Erişim Tarihi: 14.12.2022).

Sözübir Ufuk(2021) Dış Politika Bağlamında ABD ve Afganistan'ın Geleceği, <https://kriterdergi.com/dosya-afganistan/dis-politika-baglaminda-abd-ve-afganistanin-gelecegi> (En son Erişim Tarihi: 14.12.2022).

Taylan, Melek (2021), Afganistan Zaman Çizelgesi, ABD'nin Uzun Savaşı Afganistan (2001-2021), <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/248824-abd-nin-uzun-savasi-afganistan-2001-2021> (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

Husseyin, Zakir(2014) *افغانستان و آمریکا* *چهار فصل روابط* https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2014/10/141001_k04_afg_us_relation. (En son Erişim Tarih: 06.10.2022).

Güneş, Hakan (2021), Afganistan'da Şeytanla Müzakere, Hakan Güneş, <https://www.birgun.net/amp/haber/afganistan-da-seytanla-muzakere-352436> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Oğuz Şafak (2021), Afganistan'daki Gelişmelerin Düşündürdükleri, <https://www.ankasam.org/afganistandaki-gelismelerin-dusundurdukleri/> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022)

BBC News Türkçe (2021), Taliban-ABD Anlaşması Afganistan'ın Nasıl Kadarını Belirledi, Anlaşma Ne Öngürüyordu?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58255094.amp> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Euronews (2020), ABD ile Taliban Tarihi Barış Anlaşmasını İmzaladılar, <https://tr.euronews.com/2020/02/29/taliban-bar-s-anlasmas-abd-14-ay-icinde-afganistan-daki-askerlerini-tamamen-cekecek> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

مذکرات میان امریکا و طالبان امروز در دوحه از سر گرفته میشود, (Malakzad, Abuzar (2020), <https://www.etalatroz.com/133156/talks-between-us-and-taliban-resume-in-doha-today/>

(En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

طالبان. مذکرات با امریکا پایان یافت، توقفاً صلح تا چند روز دیگر امضا (BBCNews Persian (2020) <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-51528151.amp> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

روند صلح افغانستان (Wikipedia, https://fa.m.wikipedia.org/wiki/رَوند_صلح_افغانستان (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

در اولین جلسه مذاکرات صلح افغانستان توافقاتی در باره دستورالعمل ها صورت (BBCNews Persian (2020), <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-54163560.amp> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

8 AM News (2020), <https://8am.af/anniversary-of-us-peace-agreement-with-taliban-now-afghanistan-is-not-well/> (En son Erişim Tarihi: 06:12:2022).

آغاز مذاکرات- (Paikan, Wahida (2020), <https://www.independentpersian.com/node/84221/> (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

سیاسی-و- (Ajand, Fariddun, <https://www.independentpersian.com/node/13066/> (En son Erişim Tarihi: 06:12:2022).

Bag, Mustafa (2021), ABD'nin Afganistan'daki Savaşı Nasıl Başladı, Nasıl Bitti?, <https://tr.euronews.com/2021/08/16/abd-nin-afganistan-daki-savas-nas-l-baslad-nas-l-bitiyor>, (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Bag, Mustafa (2021), Taliban Örgütü Nedir? Nasıl Ortaya Çıktı? Amacı Nedir? Arkasında Kimler Var?<https://tr.euronews.com/2021/08/14/taliban-orgutu-nedir-nasil-ortaya-cikti-amaci-nedir-arkasinda-kimler-var> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

NTV.com (2021), Taliban Örgütü Nedir? Nasıl Ortaya Çıktı? Amacı Ne İşte Taliban'ın Kurucuları ve Tarihi, <https://www.ntv.com.tr/amp/dunya/taliban-orgutu-nedir-nasil-ortaya-cikti-amaci-ne-iste-talibanin-kuruculari-ve-tarihi,sEoqm3KQUUG6DlTR2EkmtQ> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Houseyini, Ali (2022), دو سالگی توافق آمریکا با طالبان. تفاهمنامه صلح یا زمینه ساز سقوط جمهوریت؟, <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-60554987.amp> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

NewsMedia,<https://newsmedia.tasnimnews.com/Tasnim/Uploaded/Document/1398/12/10/139812101950256681981280.pdf> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Shakir, Zia (2020), محتوای توافقنامه آمریکا و طالبان چیست؟, <https://www.bbc.com/persian/51677036.amp> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

US, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Farzam, Rahim (2020), Afganistan'da Barış Sürecinin Seyri, <https://iramcenter.org/afganistanda-baris-surecinin-seyri/> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Seren, Merve, AA (2021) Afganistan Barış Sürecinde Kritik Aşama <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/afganistan-baris-surecinde-kritik-asama/2211111#> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Türkoğlu, Ahmad (2021), Tahran Afganlar Arası Görüşmelere Ev Sahipliği Yaptı, https://iramcenter.org/tahran-afganlar-arasi-gorusmelere-ev-sahipligi-yapti/?send_cookie_permissions=OK (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Etilaatroz.com (2021), <https://www.etalatroz.com/134498/minister-of-taliban-to-muhtasibs-correct-the-thoughts-of-people/> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

YJC.news (2021), <https://www.yjc.news/fa/amp/news/7973769> (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

BİA haber merkezi (2021), Afganistan’da Peçe Kararnamesi: “Kadın Olmak Suçmuş Gibi Geliyor” <https://m.bianet.org/cocuk/toplumsal-cinsiyet/261927-afganistan-da-pece-kararnamesi-kadin-olmak-sucmus-gibi-geliyor> (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

Spuntik News (2022), Taliban’dan yeni Yasak Kadınlara Ehliyet Vermeyin, <https://tr.sputniknews.com/amp/20220503/talibandan-yeni-yasak-kadinlara-ehliyet-vermeyin-1056047850.html> (06.12.2022).

Gossman, Patricia (2022), UN Reports on Taliban Repression, Abuse İn Afghanistan, <https://www.hrw.org/news/2022/07/20/un-reports-taliban-repression-abuse-afghanistan> (En son Erişim Tarihi: 27.12.2022).

Wintour, Patrick (2022), <https://amp.theguardian.com/world/2022/jun/19/un-urged-impose-travel-ban-taliban-leadership-oppression-women> (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

TR, Wikipedia (2022). [https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Savaşı_\(2001-2021\)](https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Savaşı_(2001-2021)), (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

<https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936197.pdf>, (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

[https://fa.m.wikipedia.org/wiki/جنگ_افغانستان_\(۱۹۷۸-تاکنون\)](https://fa.m.wikipedia.org/wiki/جنگ_افغانستان_(۱۹۷۸-تاکنون)) (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1191442>, (En son Erişim Tarihi: 06.12.2022).

Wikipedia, <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Taliban> (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

Oğuz, Esedullah (2022), Taliban sonrası Afganistan ve Aclığın Pençesindeki Afgan Halkı, <https://fikirturu.com/jeostrateji/taliban-sonrasi-afganistan-ve-acligin-pencesindeki-afgan-halki/>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

AA Ajansı (2021), ABD'nin En Uzun Savaşı: Afganistan'da 20 Yıl, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

İnsamer (2021), Afganistan, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-afganistan/>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

Euronews (2021), Türkiye’deki Afgan Mülteciler Geri Gönderilme Korkusu Yaşıyorlar, <https://tr.euronews.com/amp/2021/09/07/turkiye-deki-afgan-multeciler-geri-gonderilme-korkusu-yas-yor>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

BİA (2021), Afganistan’da Medyanın Yüzde 40’ı Kapandı, Kadın Gazetecilerin Yüzde 80’i İşini Kaybetti, <http://m.bianet.org/bianet/medya/255202-afganistan-da-medyanin-yuzde-40-i-kapandi-kadin-gazetecilerin-yuzde-80-i-isini-kaybetti>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

İslam Ansiklopedisi, Afganistan: <https://islamansiklopedisi.org.tr/afganistan>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

İnsamer; Afganistan’daki Değişimin Orta Doğu’ya Yansımaları: Bilinmezlik ve Endişe, <https://www.insamer.com/tr/afganistandaki-degisimin-ortadoguya-yansimalari-bilinmezlik-ve-endise.tml>, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

BBC News (2009), Afganistan’ın Yakın Tarihi, https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2009/08/090812_afganistan_timeline.amp, (En son Erişim Tarihi: 29.12.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Muhammad Khalid Tahiry, ilk, orta ve lise eğitimini Afganistan'da tamamladıktan sonra 2013 yılında Afganistan'a Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan Türkiye Burslarına başvurmuş ve ilgili sınavlardan başarılı olarak 2013 yılında Mersin Üniversitesi Gazetecilik bölümünü kazanarak aynı yıl içerisinde Türkiye'ye gelmiştir. Tahiry 2013-2014 eğitim öğretim yılında Mersin Üniversitesi Tarafından verilen Türkçe kurs eğitimi almış ve bir yıl sonunda yüksek derece ile Türkçe öğrenimini tamamlamıştır. 2014 yılında Gazetecilik eğitimine başlayan Tahiry, 2018 yılında Mersin Üniversitesinden ONUR öğrencisi olarak mezun olmuş ve bu süreç içerisinde Bir akademik makale yayınlamış ve Mersin Çukurova gazetesinde muhabir ve sayfa tasarımcısı olarak çalışmıştır. Tahiry lisans eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine dönmüş ve 2018 milletvilik seçimlerinde danışman olarak görev yapmıştır. 2019 yılında Kocaeli Üniversitesi Gazetecilik Ana Bilim Dalına Başvuru yapan Tahiry bölümü kazanmış ve Yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Derslerini başarı ile geçen Tahiry 2021 yılında tez aşaması döneminde ülkesine geri dönmüş ve Afganistan Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Danışmanlar Ofis başkanı olarak göreve başlamıştır. Tahiry Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin devrilmesi ile birlikte siyasi kariyeri bitmiş ve Taliban yönetiminin gelmesi ile birlikte çok zorlu yaşama başlamıştır. Yaklaşık 2 yıl sonra Tahiry günümüzde tekrar Türkiye'ye gelmiş ve şu an'da Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamakta ve halen tez aşamasında öğrenciliğini sürdürmektedir.